МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему «Особливості формування витрат на ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» та оптимізація їх складу»

Виконав: студент 2 курсу групи 8.0723-фк
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітньої програма Фінанси і кредит
О.Ю. Коноваленко

Керівник к.е.н., доцент Щебликіна І.О.
Рецензент к.е.н., доцент Лепьохін О.В.

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Освітня програма Фінанси і кредит

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____А.В. Череп

«____»_____2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Коноваленко Олегу Юрійовичу

1. Тема роботи: «Особливості формування витрат на ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» та оптимізація їх складу»
керівник роботи: Щебликіна Інна Олександрівна, к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 29 грудня 2023 р. № 2252-с.

2. Строк подання студентом роботи: 11 листопада 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: дані фінансової звітності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод», Державної служби статистики України, а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначити сутність та роль витрат в діяльності підприємства; дослідити механізм управління та методичні основи управління витратами підприємства; здійснити організаційно-економічну характеристику та провести аналіз фінансово-економічних показників діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»; визначити шляхи оптимізації управління витратами підприємства.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 24 рис., 25 табл. і 1 формулу.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Щебликіна І.О., доцент	05.08.2024 р.	05.08.2024 р.
2	Щебликіна І.О., доцент	09.09.2024 р.	09.09.2024 р.
3	Щебликіна І.О., доцент	03.10.2024 р.	03.10.2024 р.

7. Дата видачі завдання: 24 червня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	24.06.2024 р. – 30.07.2024 р.	виконано
2.	Виконання вступу	01.08.2024 р. – 04.08.2024 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	05.08.2024 р. – 08.09.2024 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	09.09.2024 р. – 02.10.2024 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	03.10.2024 р. – 20.10.2024 р.	виконано
6.	Формулювання висновків	21.10.2024 р. – 27.10.2024 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	28.10.2024 р. – 10.11.2024 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	11.11.2024 р.	виконано

Студент _____ О.Ю. Коноваленко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ І.О. Щебликіна
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.О. Щебликіна
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 114 с., 24 рис., 25 табл., 81 джерело, 9 додатків

Об’єктом дослідження є процеси формування та оптимізації витрат на підприємстві ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних засад та прикладних проблем, пов’язаних із організацією процесів формування та оптимізації витрат на підприємстві.

Метою роботи є аналіз теоретичних, методичних та організаційних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення управління витратами підприємства з метою їх оптимізації.

Завдання: 1) визначити сутність та значення витрат в діяльності підприємства; 2) дослідити методичні основи та систему управління витратами на підприємстві; 3) здійснити аналіз організаційно-економічних показників діяльності підприємства; 4) розробити заходи щодо оптимізації управління витратами підприємства.

Методи досліджень: діалектичний метод пізнання, системний, комплексний та структурно-функціональний підхід, кількісний аналіз, методи дедукції та індукції, аналізу та синтезу, логічний метод.

Одержані результати та їх новизна: 1) удосконалено систему управління витратами підприємства; 2) розроблено рекомендації щодо оптимізації складу витрат підприємства; 3) запропоновано впровадження концепції стратегічного управління витратами підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Пропозиції щодо оптимізації процесу управління витратами підприємства можуть бути використані в його практичній діяльності.

ВИТРАТИ, ДОХІД, ПРИБУТОК, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ, ГРОШОВИЙ ПОТІК

SUMMARY

Qualifying work: 114 p., 24 fig., 25 tab., 81 references, 9 annex.

The object of study is processes of formation and optimization of expenses at the enterprise PJSC «Pologivsky Oil Extraction Plant».

The subject of the study is a set of theoretical principles and applied problems related to the organization of the processes of formation and optimization of costs at the enterprise.

The purpose of the work is the analysis of theoretical, methodical and organizational provisions and the development of practical recommendations for improving the management of the company's expenses in order to optimize them.

Tasks: 1) determine the essence and value of costs in the enterprise; 2) research the methodical foundations and cost management system at the enterprise; 3) analyze the organizational and economic indicators of the enterprise; 4) develop measures to optimize enterprise cost management.

Methods of research: a systematic approach to the study of economic events and processes. During research performance scientific methods of cognition were used: methods of induction and deduction, terminological analysis and comparison, calculation methods, theoretical generalization; cause-effect relationship methods, abstract-logical method and logical method.

The results obtained and their novelty: 1) the company's cost management system has been improved; 2) developed recommendations for optimizing the composition of enterprise costs; 3) the implementation of the concept of strategic management of enterprise costs is proposed.

Practical significance of the obtained results. Proposals for optimization of the enterprise's cost management process can be used in its practical activities.

The results of the study are aimed at determining the peculiarities of the enterprise's cost formation, assessing their level and determining their optimal composition, which can be implemented in the practice of other enterprises. The results of the study can be used by the heads of the financial divisions of processing

enterprises to develop tactical and strategic decisions regarding the optimization of the enterprise’s cost management system, which will increase the efficiency of its activities.

COSTS, INCOME, PROFIT, PROFITABILITY, COST MANAGEMENT, CASH FLOW

ЗМІСТ

ВСТУП …… 8
1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА……..... 12
1.1 Економічна сутність та роль витрат в діяльності підприємства…….... 12
1.2 Система управління витратами підприємства……. 18
1.3 Методичні основи управління витратами підприємства…… 25
2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАТ «ПОЛОГІВСЬКИЙ ОЛІЙНО-ЕКСТРАКЦІЙНИЙ ЗАВОД» …….. 34
2.1 Загальна характеристика діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»……... 34
2.2 Аналіз доходів та витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»……..... 52
2.3 Аналіз ліквідності та платоспроможності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»……... 62
3 ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПРАТ «ПОЛОГІВСЬКИЙ ОЛІЙНО-ЕКСТРАКЦІЙНИЙ ЗАВОД»…….. 72
3.1 Удосконалення системи управління витратами підприємства …… 72
3.2 Оптимізація складу витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»……. 83
3.3 Розробка концепції стратегічного управління витратами підприємства……. 93
ВИСНОВКИ……. 102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…… 107
ДОДАТКИ……. 115
Декларація академічної доброчесності здобувача ……... 133

ВСТУП

В умовах сучасної конкуренції підприємства стикаються з необхідністю не лише підвищення продуктивності, а й ефективного управління витратами. Для забезпечення сталого розвитку важливо оптимізувати систему управління витратами, що дозволяє знизити собівартість продукції та створити більш гнучку структуру управління.

Зміни витрат постійно відбуваються через коливання вартості сировини, енергоносіїв, заробітної плати та інших чинників. У такому динамічному середовищі важливо впроваджувати різноманітні методи для управління витратами, що дозволяє підприємствам адаптуватися до постійних змін і бути готовими до непередбачуваних ситуацій.

Ключовим моментом є пошук балансування між зниженням витрат і збереженням конкурентоспроможності підприємства. Адже оптимізація витрат не повинна зашкодити якості продукції чи послуг. Ось чому важливо створити систему, що дозволяє постійно вдосконалювати процеси і забезпечує необхідну гнучкість для підтримки фінансової стабільності та конкурентної переваги підприємства.

Різноманітні методи формування системи управління витратами та особливості структури цієї системи знайшли відображення у працях таких вчених, як: П.Й. Атамас, М.Д. Білик, І.О. Бланк, Ф.Ф. Бутинець, М.Г. Грещак, О.С. Коцюба, А.Г. Загородній, Й.С. Завадський, Н.В. Задорожна, М.Я. Дем’яненко, Г.Г. Кірейцев, П.Т. Саблук, М.І. Скрипник, А.М. Турило, Ю.Б. Кравчук, А.А. Турило, Ю. С. Цал-Цалко, А.В. Череп та інші вчені.

Незважаючи на вагомий внесок науковців, значна частина досліджених аспектів системи управління витратами базується на окремих елементах дослідження, що не дає можливості розглянути дану проблему комплексно і тому потребує удосконалення і уточнення.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є аналіз теоретичних, методичних та організаційних положень та розробка практичних рекомендацій

щодо підвищення ефективності процесу формування витрат підприємства та оптимізації їх складу.

Виходячи з цієї мети, були розроблені такі основні задачі дослідження:

– дослідити економічну сутність, значення, класифікацію витрат підприємства;

– дослідити особливості організації системи управління витратами підприємства в сучасних умовах;

– дослідити методичні основи управління витратами підприємства;

– провести комплексний аналіз господарської діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»;

– проаналізувати склад та структуру доходів і витрат підприємства;

– оцінити показники ліквідності та платоспроможності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»;

– визначити шляхи оптимізації управління витратами підприємства;

– розробити заходи щодо удосконалення системи управління витратами підприємства;

– розробити заходи щодо оптимізації складу витрат підприємства;

– обґрунтувати необхідність впровадження концепції стратегічного управління витратами підприємства.

Об’єктом дослідження є процеси формування витрат та оптимізації їх складу на підприємстві ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних засад та прикладних проблем, пов’язаних із організацією процесу фоормування та оптимізації складу витрат підприємства.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних фахівців в галузі теорії та практики процесу управління витратами підприємства. У роботі використані методи: логічного узагальнення – для узагальнення наукового досвіду з досліджуваної проблематики й викладання послідовності положень кваліфікаційної роботи; дедуктивний – для дослідження теоретичних аспектів організації та

управління витратами підприємства; фінансово-економічного та статистичного аналізу, порівняння, зведення – при оцінюванні фінансового стану підприємства; критичного аналізу та узагальнення теоретичних досліджень – для теоретичного узагальнення одержаних результатів та формулювання висновків.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, фахова література, матеріали наукових конференцій та періодичних видань, дані фінансової звітності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод», результати власних досліджень та проведеного аналізу.

Наукова новизна отриманих результатів визначається наступними основними положеннями:

– запропоновано до використання на підприємстві удосконаленої системи управління витратами;

– розроблено та обгрунтовано заходи щодо оптимізації складу витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»;

– удосконалено систему стратегічного управління витратами підприємства в межах концепції стратегічного управління витратами.

Значення результатів кваліфікаційної роботи магістра полягає у тому, що результати дослідження, спрямовані на розробку заходів з забезпечення підвищення ефективності формування і управління витратами підприємства, можуть бути впроваджені в практику інших підприємств. Результати дослідження спрямовані на визначення особливостей формування собівартості підприємства, оцінку їх рівня та визначення оптимального складу, який можна впровадити в практику інших підприємств. Результати дослідження можуть бути використані керівниками фінансових підрозділів переробних підприємств для розробки тактичних і стратегічних рішень щодо оптимізації системи управління витратами підприємства, що дозволить підвищити ефективність його діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідалися й обговорювалися на XIX Міжнародній науково-практичній конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (Запоріжжя, 17-18 жовтня 2024 р.).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 1 друковану працю – тези за матеріалами наукової конференції.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність та роль витрат в діяльності підприємства

Отримання максимального прибутку є основною метою кожного підприємства, однак цей процес неможливий без правильного управління витратами. В умовах ринкових відносин важливо не лише встановити витрати на виробництво продукції, але й оптимізувати ці витрати, аби забезпечити ефективність господарювання. Для цього підприємство проводить порівняння витрат і доходів від реалізації, що дозволяє оцінити ефективність своєї діяльності.

Управління витратами є важливою складовою загальної стратегії підприємства, оскільки воно безпосередньо впливає на досягнення фінансових результатів. Вміння ефективно управляти витратами дозволяє підприємствам досягати максимального прибутку та забезпечує довгострокову фінансову стабільність. Це, в свою чергу, сприяє розширенню виробництва, зростанню капіталу і зміцненню конкурентоспроможності на ринку.

У теперішній час в нормативній базі та в економічній літературі немає єдиного визначення щодо поняття «витрати», і це гальмує процес прийняття управлінських рішень в господарській діяльності підприємства. Категорія «витрати» – це універсальна і часто досліджувана категорія (табл. 1.1).

Часто в економічній літературі зустрічаються поняття «витрати» і «видатки». Українські вчені Ю. М. Великий, В. В. Прохорова, Н. В. Сабліна розмежовують ці поняття. Вони стверджують, що витрати відносяться до структури ресурсів, які використовуються у виробничій діяльності, видатки відносяться до операційної діяльності підприємства, до його грошових потоків, оскільки виникають у процесі його поточної операційної діяльностіі вимагають для своєї оплати коштів [1].

Таблиця 1.1 – Поняття «витрати» в господарській діяльності підприємства

Автори	Визначення
П. Й. Атамас	Незважаючи на галузеві особливості, завжди в процесі виробництва беруть участь засоби праці, предмети праці та робоча сила, а у деяких галузях – природні ресурси. Використання цих елементів виробництва зумовлює витрати підприємства у процесі господарської діяльності [2].
М. Г. Грещак, О. С. Коцюба	Витрати підприємства – формуються в процесі використання ресурсів при здійсненні певної його діяльності. Вони мають цільову спрямованість. Витрати підприємства визначаються як сума зменшення вартості активів або зменшення власного капіталу (збиток) [3].
Н. В. Задорожна	Витрати – це вартість всіх використованих ресурсів, необхідних для випуску зазначеного обсягу продукції [4].
М. І. Скрипник	Витрати – це використання тільки тих ресурсів, які при визначенні прибутку господарюючого суб'єкта за даний період часу ставляться у відповідність доходам [5].
А. М. Турило, Ю. Б. Кравчук, А. А. Турило	Витрати – це вартісне вираження абсолютної величини застосовано-спожитих ресурсів, необхідних для здійснення ним поставленої мети [6].
Ю. С. Цал-Цалко	Витратами визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [7].

Видатки підприємства мають різні напрями і можуть бути розподілені в залежності від виду діяльності. Вони не завжди пов'язані з грошовими потоками, але виконують важливу роль у формуванні собівартості продукції. Частина видатків є операційними, тобто пов'язаними безпосередньо з виробничим процесом і необхідними для забезпечення щоденної діяльності підприємства. Інша частина видатків стосується фінансової та інвестиційної діяльності підприємства, яка також може впливати на собівартість продукції.

Розподіл ресурсів, що здійснюється згідно з напрямами діяльності підприємства (операційна, фінансова та інвестиційна діяльність), є важливою складовою частиною управління господарською діяльністю. Це дозволяє підприємству оптимізувати витрати, підвищити ефективність використання ресурсів і забезпечити стабільність в умовах змінюваного ринкового середовища. Управління цими аспектами дозволяє підтримувати фінансову стійкість і конкурентоспроможність підприємства як єдиної системи [8].

Отже, можна зробити висновок, що на думку авторів, витрати – це вартісні значення використання всіх видів ресурсів: матеріальних, фінансових, трудових та інформаційних для досягнення мети підприємства – отримання прибутку. Також бажано звернути увагу на те, що менеджери при прийнятті рішень повинні володіти більш глибокою інформацією про витрати, яка відображається у відповідних класифікаційних групах витрат (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Класифікація витрат [1]

№ з/п	Основні ознаки	Елементи класифікації
1	Економічні витрати	– матеріальні витрати; – витрати на оплату праці; – відрахування на соціальні потреби; – амортизація основних активів та інш.
2	Статті калькуляції	– сировина і матеріали; – зворотні відходи (віднімаються); – напівфабрикати, покупні вироби, послуги та роботи виробничого характеру; – паливо й енергія на виробничі цілі; – основна заробітна плата основних робітників; – додаткова заробітна плата основних робітників; – відрахування на соціальні потреби основних робітників; – витрати на підготовку та освоєння виробництва; – загальновиробничі витрати; – інші виробничі витрати.
3	Залежність від обсягу виробництва	– змінні витрати; – умовно-постійні
4	Складність витрат	– прості (одноелементні); – комплексні (багатоелементні).
5	Техніко-економічні витрати	– основні; – накладні.
6	Кругообіг коштів	– виробничі витрати (витрати у виробничій сфері); – обігові витрати (у сфері обігу).
7	Періодичність витрат	– одноразові; – поточні; – періодичні.
8	Об’єкт управління	– витрати за місцем виникнення; – витрати за центрами відповідальності.

Дані табл. 1.2 свідчать, що класифікація витрат здійснюється виходячи з певних цілей. У вітчизняній практиці вважається однією з основних – класифікація витрат за економічними елементами та статтями калькуляції. Особливістю класифікації витрат за економічними елементами є те, що вона

заснована на економічній природі витрат, не залежить від конкретних умов, і тому склад елементів може бути встановленим.

Давайте детальніше розглянемо визначення та види витрат. Відповідно до класифікаційних ознак наведених у табл. 1.2, витрати за впливом на фінансові результати поділяються на невичерпані витрати, під якими розуміють нарощення зобов'язань або списання активів у процесі ведення поточної фінансово-господарської діяльності для отримання доходів майбутніх періодів, або на вичерпані як нарощення зобов'язань або списання активів у процесі поточної фінансово-господарської діяльності для отримання доходів звітного періоду.

За такою класифікаційною ознакою як відношення до періоду виробництва, витрати поділяються на витрати на продукцію як такі, що відносяться до окремого продукту й утримують як актив у запасах до часу, коли товари будуть реалізовані, та на витрати за період (діяльність), що не пов'язані з конкретною продукцією, і розглядаються як витрати спожиті в періоді(витрати на зберігання і реалізацію продукції) [9].

Щодо віднесення витрат на собівартість продукції, то витрати поділяються на прямі, що безпосередньо відносяться на виробництво конкретної продукції та непрямі, що пов'язані з виробництвом декількох видів продукції.

За відношенням до технологічного процесу витрати пропонується поділяти на основні витрати – це сукупність прямих витрат на виробництво продукції та накладні витрати, які пов'язані з управлінням та обслуговуванням виробництва.

Взявши за основу наступну класифікаційну ознаку, а саме сферу виникнення, то витрати поділяються на виробничі, які безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції (робіт, послуг) та невиробничі, які опосередковано належать до процесу виробництва і пов'язані з управлінням виробничим процесом і реалізацією продукції (робіт, послуг) [10].

За відношенням до обсягу виробництва, витрати вартує ідентифікувати як постійні витрати, розмір яких не змінюється за певний період залежно від зміни обсягу виробництва, та змінні витрати, загальна сума яких змінюється прямо пропорційно обсягу виробництва.

За такою класифікаційною ознакою як залежність від впливу на прийняття рішень, витрати поділяються на релевантні, тобто очікувані в майбутньому витрати, які будуть відрізнятися залежно від альтернативи, вибраної в певних ситуаціях через різницю, що виникає внаслідок прийнятого рішення, та нерелевантні витрати, які будуть однакові для всіх альтернатив.

За наявністю та оцінюванням різних альтернативних варіантів рішень, витрати поділяються на дійсні (реальні), які передбачають реальну сплату грошей або використання інших активів та можливі(уявні), що вказують на втрачену вигоду, якщо вибір одного напрямку дії вимагає відмовитися від альтернативного рішення.

Щодо способу визначення собівартості додаткової одиниці продукції, витрати поділяються на маржинальні, що використовуються на виробництво додаткової продукції та середні, що розраховуються як середньоарифметичне значення витрат та відносяться до виробництва продукції [11-13].

За умови, що класифікаційною ознакою є рівень контролю і регулювання, то витрати поділяються на контрольовані(регульовані), які знаходяться в межах контролю керівника, які він може регулювати і на які може впливати, та неконтр-ольовані (нерегульовані), що знаходяться поза межами контролю керівника, які він не може регулювати і на які не може впливати.

При формуванні облікової інформації для прийняття управлінських рішень існує дещо інша класифікація витрат, адже кожен керівник або власник підприємства повинен знати, скільки буде коштувати виробництво тієї чи іншої продукції, який прибуток від її реалізації в загальному обсязі прибутку, чи є можливість збільшити або зменшити ціну на цю продукцію і яка

ефективність від прийняття управлінського рішення, для цього використовують економічно обґрунтовану класифікацію витрат. В цілях управління вона поділяється за принципом: різні витрати для різних цілей [14].

З цією метою виділяють три напрямки класифікації витрат (рис. 1.1).

Для контролю діяльності окремих підрозділів та оцінки роботи їх керівників вирізняють контрольовані та неконтрольовані витрати:

– контрольовані витрати – це витрати, які менеджер може безпосередньо контролювати або справляти на них значний вплив;

– неконтрольовані витрати – це витрати, які менеджер не може контролювати або не може на них впливати.

Рисунок 1.1 – Класифікація витрат підприємства для потреб управління [15]

Разом з тим, класифікація витрат за елементами не може задовольнити інформаційні потреби підприємства про витрати за їх цільовим призначенням,

по окремих видах продукції, при здійсненні контролю за раціональним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів.

Наявність інших підходів до класифікації витрат зумовлено тим, що підприємство має безліч техніко-економічних, маркетингових, фінансових особливостей, які впливають на формування собівартості [16].

1.2 Система управління витратами підприємства

Для того, щоб витрати ефективно працювали в процесі виробництва й у сфері обігу необхідно ними управляти. Управління витратами – це багатогранний, комплексний, цілеспрямований процес формування витрат, який забезпечує досягнення стратегічної мети господарської діяльності підприємства (рис. 1.2).

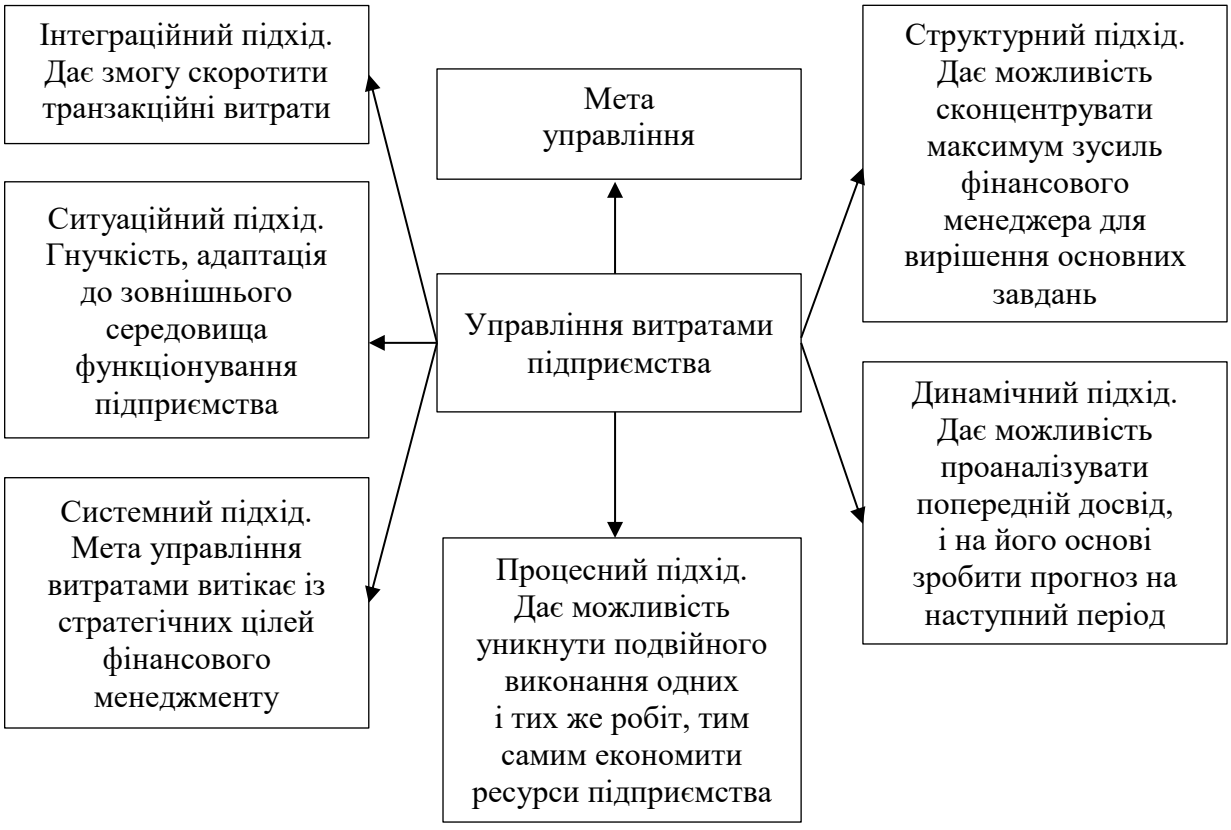

Рисунок 1.2 – Підходи щодо трактування поняття «управління витратами підприємства» [1]

Стратегічне управління витратами є важливою складовою частиною загальної стратегії підприємства. Воно передбачає планування і контроль витрат на всіх етапах бізнес-процесів, зокрема на стадіях розроблення, формування, реалізації, контролю і коригування стратегії. Важливим аспектом є забезпечення раціонального використання ресурсів та зниження витрат, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства [17].

Управління витратами орієнтоване на досягнення кінцевої мети – отримання прибутку, що є основною метою будь-якого підприємства. Для ефективного управління витратами важливо зосередитися на мінімізації витрат, зниженні їх сум та забезпеченні перевищення доходів над витратами. Важливим аспектом є також досягнення високого рівня віддачі від витрат, що дозволяє збільшити ефективність використання ресурсів підприємства. Для досягнення цих цілей необхідно правильно вибрати методи оцінки витрат і показники для їх аналізу, скласти бюджети, а також забезпечити правильне подання інформації у звітності. Це дозволяє забезпечити оптимізацію витрат і максимізувати прибуток [18].

Організація процесу управління витратами вимагає чіткої структури взаємодії учасників, визначення їхніх ролей та обов’язків, а також послідовності виконання функцій, що сприяють досягненню ефективного використання ресурсів підприємства. Ключовими етапами є виявлення учасників процесу, розподіл обов’язків та встановлення чітких процедур взаємодії між різними підрозділами підприємства.

Витрати справедливо вважаються головним оціночним показником діяльності підприємства, оскільки вони безпосередньо впливають на фінансові результати. Тому важливим є регулярний і всебічний аналіз системи управління витратами, що дозволяє виявити і усунути проблемні моменти. Врахування цих аспектів у процесі управління витратами допомагає не лише знизити витрати, але й забезпечити досягнення високого економічного результату в умовах конкурентного середовища [19].

У сучасних умовах управління витратами означає створення єдиної, раціональної, чітко та безперебійно функціонуючої системи з певними цільовими установками та взаємопов’язаними елементами (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Аналітичні елементи системи управління витратами [15]

Система управління витратами включає такі організаційні підсистеми, як:

– пошук і виявлення факторів економії ресурсів;

– планування витрат за видами;

– облік й аналіз витрат;

– стимулювання економіки ресурсів і зниження витрат [20].

Система управління витратами – це сукупність взаємопов’язаних елементів, методів і механізмів, що діють у межах функціональних обов’язків і

утворюють певну цілісність, за допомогою яких узагальнюються процеси постачання, використання ресурсів, вирішуються чітко поставлені цілі, реалізуються тактичні і стратегічні плани [21].

Система управління витратами має характерні ознаки і знаходиться під впливом багатьох факторів (рис. 1.4).

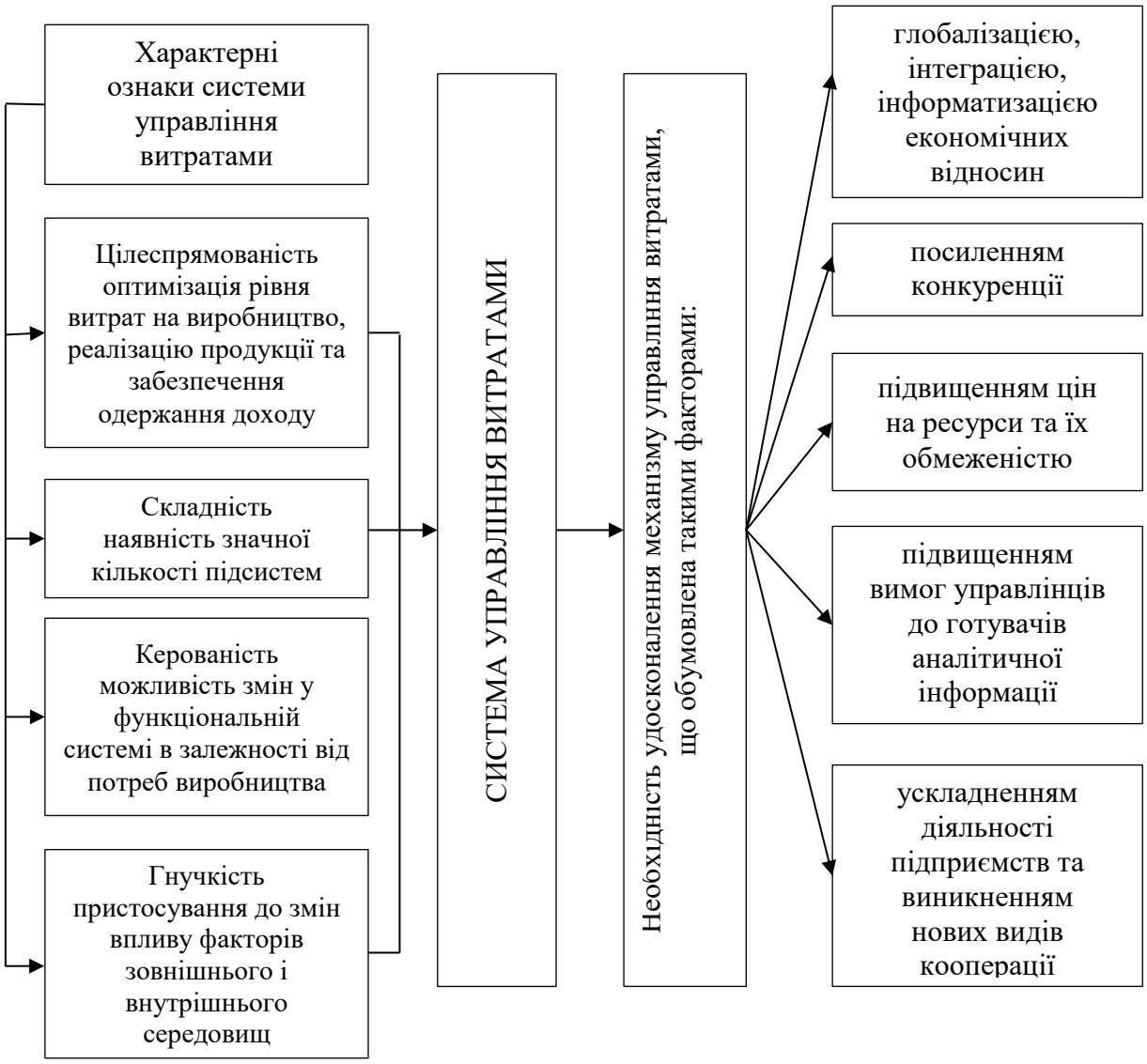

Рисунок 1.4 – Характерні ознаки системи управління витратами [15]

Система управління витратами спрямована на вирішення таких завдань [22]:

– здійснення контролю за ходом господарської діяльності підприємства;

– виявлення тенденцій змін рівня, обсягу та структури витрат на обсяг виробництва та одиницю продукції;

– збір, аналіз інформації про витрати; нормування, планування витрат у розрізі елементів, виробничих підрозділів і видів продукції;

– пошук резервів економії ресурсів і оптимізації витрат тощо.

Ефективна система управління витратами повинна ґрунтуватися на дотриманні певних принципів (рис. 1.5) [15].

Рисунок 1.5 – Основні принципи управління витратами підприємства

Принципи управління витратами служать орієнтирами для підприємств, проте їх застосування завжди має бути адаптоване до конкретних умов організації. Це означає, що хоча принципи загальні, їх реалізація повинна враховувати специфіку підприємства, зокрема його розмір, галузь, економічні та організаційні особливості. Наприклад, великі підприємства можуть використовувати складніші системи управління витратами з різноманітними інструментами та підходами, тоді як для малих підприємств може бути достатньо більш простих та гнучких методів.

Необхідно розуміти, що дотримання всіх принципів управління витратами не є абсолютною вимогою. Кожне підприємство визначає для себе оптимальну систему управління витратами, враховуючи його реальні потреби та можливості. Існує чимало варіантів підходів, і вони можуть змінюватися залежно від стадії розвитку підприємства або змін у зовнішньому середовищі.

Управління витратами — це одна з ключових складових загального менеджменту підприємства, що включає виконання всіх основних функцій управління. Це передбачає не лише стратегічне планування та прогнозування витрат, але й постійну організацію процесів, мотивацію персоналу, облік та аналіз фінансових показників, а також ефективний контроль. Наприклад, планування витрат може включати розрахунки для визначення найбільш ефективних варіантів використання ресурсів, тоді як аналіз і контроль дозволяють оперативно коригувати стратегію у разі відхилень від планових показників.

Завдяки таким комплексним підходам, система управління витратами стає ефективним інструментом для досягнення економічної стабільності та максимізації прибутку підприємства [23].

Планування є однією із головних функцій управління витратами. Завдяки плануванню створюється майбутній орієнтир діяльності підприємства в майбутньому періоді. Розрізняють перспективне (довгострокове), поточне (короткострокове) планування та оперативне.

Прогнозування з відносною точністю повинно давати оцінку розміру витрат. Результати прогнозу оптимального співвідношення «витрати – результати» є вихідною базою для розрахунку максимально допустимих витрат у цілому та по окремих стадіях життєвого циклу на перспективу, для визначення кращої структури сумарних витрат і максимально можливих економічних результатів [24-26].

Організація, мотивація та облік витрат є ключовими функціями у системі управління витратами підприємства, які безпосередньо впливають на ефективність його діяльності.

Організація витрат полягає в чіткому розподілі обов'язків між працівниками та підрозділами, що здійснюють управління витратами. Визначення відповідальних осіб та чітке формулювання їхніх завдань є основою для забезпечення контролю за витратами на всіх етапах виробництва.

Мотивація є важливим елементом, який активізує працівників на досягнення цілей підприємства. Для цього використовуються різні механізми стимулювання, спрямовані на досягнення ефективної роботи та зниження витрат.

Облік та аналіз витрат є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Облік дозволяє фіксувати всі витрати підприємства, що забезпечує точну інформацію для подальшого аналізу. Аналіз витрат дає змогу оцінити ефективність використання ресурсів, виявити можливості для зниження витрат і покращення виробничих процесів.

Комплексне застосування цих функцій дає змогу підприємствам ефективно контролювати свої витрати, своєчасно коригувати стратегію управління та забезпечувати сталий фінансовий результат [24,27].

Контроль під час управління витратами підприємства проводиться з метою контролювання рівня витрат і порівняння їх із нормативними значеннями (плановими). Завданнями контролю витрат на підприємстві є: моніторинг витрат; виявлення відхилень фактичного рівня витрат від планового; аналіз відхилень та обґрунтування і розробка регулюючих заходів.

1.3 Методичні основи управління витратами підприємства

Національний бухгалтерський стандарт П(с)бо 16 «Витрати» визначає витрати підприємства як зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу. витрати підприємства на рівні виробничих структурних підрозділів виступають у формі виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) [28].

Управління витратами на підприємстві потребує детальної інформації про об'єкти, на які ці витрати спрямовані. Це може бути продукція, роботи, послуги або інші види діяльності підприємства. Для ефективного контролю та управління витратами важливо розуміти, з яких частин складається вартість цієї продукції, а саме:

1. Вартість витрачених засобів виробництва (сировини, матеріалів, енергії тощо).

2. Вартість продукту, створеного необхідною працею (витрати на оплату праці основних працівників).

3. Вартість продукту, створеного додатковою працею (витрати на допоміжний персонал, управлінський апарат тощо).

Ці елементи утворюють собівартість продукції, що є важливим показником для оцінки ефективності підприємства. Собівартість відображає здатність підприємства відшкодовувати витрачені ресурси, що дає змогу безперервно підтримувати виробничий процес.

Таким чином, собівартість є базовим показником для контролю витрат і стратегічного планування на підприємстві, оскільки від її рівня залежить не тільки фінансова стабільність підприємства, а й його здатність залишатися конкурентоспроможним на ринку [29].

Оптимізація рівня виробничих витрат повинна розглядатися як основа їх успішного функціонування, яка буде здатна забезпечити рентабельність та прибутковість виробництва, а також високу конкурентоспроможність

продукції, що виробляється. нині на більшості вітчизняних підприємств існують багато проблем з обліку витрат, які можуть бути вирішені за допомогою ефективної та раціональної системи управління витратами та використання методів управління витратами, у тому числі новітніх [30].

Для підприємства важливо виявити резерви для зниження витрат, оскільки це безпосередньо впливає на економічну ефективність і конкурентоспроможність. Оптимізація витрат дозволяє встановлювати більш гнучкі та конкурентоспроможні ціни на продукцію, що є важливою перевагою на ринку. Вибір правильної стратегії управління витратами має ключове значення для досягнення високих результатів і стабільного зростання підприємства.

Створення ефективної системи управління витратами повинно бути узгоджене зі стратегічними цілями компанії. Це включає в себе забезпечення рентабельності, підвищення вартості фірми на ринку та можливість розширення її діяльності. Адже зниження витрат не лише підвищує економічну ефективність, але й сприяє збереженню і зміцненню позицій на ринку, що є важливим для довгострокового розвитку підприємства.

Для ефективного управління витратами підприємства необхідно розробити чітку стратегію, яка включає кілька важливих завдань:

1. Визначення ролі витрат у процесі економічної діяльності підприємства. Це включає в себе аналіз того, як витрати впливають на загальну ефективність та прибутковість компанії, а також на її здатність досягати конкурентних переваг.

2. Збір коректної інформаційної бази для оцінки витрат і прийняття оптимальних управлінських рішень. Інформація повинна бути точна та актуальна, що дозволяє проводити об’єктивну оцінку витрат і вчасно виявляти можливості для їх оптимізації.

3. Розрахунок витрат за окремими напрямами діяльності підприємства. Це дозволяє визначити, які витрати спричинені конкретними процесами або

підрозділами, і які з них можуть бути знижені без шкоди для якості продукції або послуг.

4. Розрахунок норми витрат на одиницю продукції. Визначення оптимальних норм витрат допомагає контролювати собівартість виробництва та забезпечувати ефективне використання ресурсів.

5. Виявлення шляхів зниження витрат на всіх етапах господарської діяльності. Це може включати впровадження технологічних інновацій, покращення організації виробництва, а також оптимізацію використання ресурсів для досягнення зниження витрат без шкоди для кінцевого результату.

Реалізація цих завдань допомагає сформувати ефективну систему управління витратами, яка відповідає вимогам ринку і сприяє досягненню фінансової стабільності та зростання підприємства [31-33].

Із розвитком ринкових відносин кардинально змінюються підходи до побудови системи управління витратами та виникнення методів калькулювання собівартості продукції. Сьогодні управління витратами підприємств здійснюється в рамках певного наукового чи практичного підходу, які виділяють у фінансовому менеджменті. Аналіз теорії та практики економічного управління різними об’єктами фінансового менеджменту дав змогу виділити понад п’ятнадцять наукових підходів до управління, переваги та недоліки найбільш використовуваних з яких представлено в табл. 1.3 [34].

Так, системний підхід передбачає, що управління витратами розглядається як інтегрована система фінансового менеджменту, що має вхід, вихід, зв’язок із зовнішнім середовищем. Найважливішим принципом даного підходу є необхідність розгляду проблеми як цілого, єдиної системи і виявлення всіх наслідків і взаємозв’язків між усіма прийнятими рішеннями.

Під час застосування структурного підходу до управління витратами визначаються пріоритетні чинники, методи, принципи, інструменти фінансового менеджменту для встановлення раціональ-ного співвідношення і підвищення обґрунтованості розподілу ресурсів. Іншими словами, у рамках

даного підходу керівнику слід визначити пріоритетні цілі в конкретний період часу та відповідно розподілити ресурси підприємства.

Таблиця 1.3 – Порівняння підходів до управління витратами підприємства

Підхід	Переваги	Недоліки
Системний	Мета управління витратами витікає із стратегічних цілей фінансового менеджменту	Реалізація підходу зумовлює необхідність реорганізації всієї системи управління
Структурний	Чітке визначення пріоритетів управління витратами дає змогу сконцентрувати максимум зусиль фінансового менеджера для вирішення головних проблем	Неможливо охопити всі «вузькі місця» в управлінні витратами
Динамічний	Можливість проаналізувати попередній досвід та зробити прогноз на його основі.	Прогноз може не відповідати реальності через статистичні похибки
Відтворювальний	Застосовується ефект «кривої досвіду», що передбачає зниження змінних витрат на виробництво продукції з плином часу	Необхідність постійного проведення інновацій на підприємстві, що може збільшити постійні витрати
Процесний	Тісний зв’язок між результатами роботи різних служб підприємства дає можливість уникнути подвійного виконання одних і тих же робіт та, відповідно, зекономити ресурси підприємства	Можливість «простоювання» працівників через невчасне виконання роботи пов’язаними службами на попередньому етапі процесу управління
Оптимізаційний	Наявність обгрунтованої аналітичної інформації для прийняття рішень	Можлива наявність статистичних похибок, неможливість точної конвертації якісних оцінок у кількісні
Адміністративний	Адміністративне розмежування відповідальності дасть змогу ефективно провести контроль якості управління витратами	Швидка зміна економічної ситуації вимагає постійного корегування нормативних документів
Ситуаційний	Гнучкість, адаптація до мінливого середовища функціонування підприємства	Суб’єктивність прийнятого рішення, неможливість застосування рішення повторно
Інтеграційний	Поглиблення взаємодії між елементами підприємства дасть змогу скоротити транзакційні витрати	Можливість дублювання функцій службами підприємства
Маркетинговий	Орієнтація на виготовлення продукції, що користується попитом та не потребує додаткових витрат на рекламу	Необхідність постійно переорієнтовувати роботу підприємства

Динамічний підхід передбачає, що об’єкт керування розглядається в діалектичному розвитку, у причинно-наслідкових зв’язках і співпідпорядкованості. У рамках цього підходу проводиться ретроспективний аналіз складу та структури витрат підприємства й їх прогноз на майбутні періоди.

Відтворювальний підхід орієнтований на постійне оновлення виробничих процесів для задоволення потреб ринку з мінімальними витратами. Важливим є прагнення знизити собівартість продукції, забезпечивши високий рівень конкурентоспроможності. Оновлення виробничих потужностей та впровадження нових технологій дозволяють підприємству досягати ефективності, що не поступається кращим аналогам на ринку, при цьому витрати на одиницю продукції знижуються.

Процесний підхід полягає у тому, що управління витратами розглядається як безперервний і взаємопов’язаний процес. Всі функції управління, такі як планування, контроль, аналіз та коригування витрат, є частинами єдиного процесу, що постійно взаємодіють між собою. Це дозволяє підприємству підтримувати динамічний контроль над витратами та оперативно реагувати на зміни в ринкових умовах або внутрішніх процесах.

Оптимізаційний підхід акцентує увагу на переході від якісних оцінок до кількісних, що дозволяє більш точно вимірювати витрати та результати діяльності підприємства. Використання математичних, статистичних методів та експертних оцінок дозволяє створити обґрунтовану систему управлінських рішень, де витрати і ефективність є взаємозв’язаними і оцінюються з використанням чітких кількісних критеріїв.

Застосування цих підходів допомагає підприємствам краще управляти витратами, підвищувати ефективність і зберігати конкурентоспроможність у швидко змінюваному ринковому середовищі [35-37].

Адміністративний підхід акцентує увагу на формалізації та регламентації всіх аспектів управлінської діяльності. Це передбачає встановлення чітких нормативів витрат для кожної підсистеми або підрозділу, таких як відділи,

ділянки чи функції. Нормативи можуть включати витрати на матеріали, трудові ресурси, тривалість виконання завдань, якість продукції тощо. Це дає змогу системно контролювати витрати та забезпечити їх відповідність затвердженим стандартам. Адміністративний підхід особливо важливий для великих підприємств, де потрібна чітка структура та регламентація.

Ситуаційний підхід підкреслює гнучкість у застосуванні методів управління, залежно від конкретних умов. У цьому підході методи управління витратами вибираються на основі аналізу ситуації. Наприклад, для стабільного і прогнозованого середовища можуть використовуватися стандартні методи управління, тоді як в умовах нестабільності або криз можуть бути застосовані більш адаптивні чи інноваційні підходи. Це дозволяє ефективно реагувати на зміни та зберігати оптимальний рівень витрат.

Інтеграційний підхід передбачає створення єдиної, взаємопов’язаної системи управління, де всі підсистеми підприємства працюють у координації. Цей підхід забезпечує інтеграцію цілей різних підрозділів та підвищує ефективність використання ресурсів, оскільки дозволяє оптимально розподіляти фінансові та економічні ресурси між різними центрами відповідальності. Інтеграція підсистем також дозволяє краще синхронізувати стратегію розвитку підприємства та оперативно реагувати на зміни в ринковому середовищі.

Кожен з цих підходів має свої переваги і може бути ефективно застосований залежно від конкретних завдань підприємства, а в ідеальному випадку підприємство використовує комбінацію цих підходів для досягнення оптимальних результатів у управлінні витратами [38-42].

За маркетингового підходу всі зміни щодо обсягу чи структури витрат на підприємстві мають бути зорієнтовані на споживача, тобто мають передбачити, як ці зміни вплинуть на обсяги продажів продукції, думку споживачів про компанію, її ділову репутацію.

В основу ресурсного підходу покладено той факт, що кожне підприємство має у своєму розпорядженні різноманітні ресурси, які воно

може вибирати на ринку чинників виробництва і комбінувати відповідно до своїх можливостей. У цьому – одна із сильних сторін ресурсного підходу. Якщо підприємство здійснює вибір і комбінацію ресурсів краще, швидше, оригінальніше конкурентів, то йому гарантований кінцевий ринковий успіх.

Різноманітність методів управління витратами зумовлює необхідність розмежування їх за сутністю та умовами використання, а також визначення їхніх переваг та недоліків (табл. 1.4) [34,43].

Таблиця 1.4 – Порівняльна характеристика методів управління витратами

Переваги	Недоліки
Стандарт-костинг (StandardCosts) – націлений на встановлення ціни і цінової політики, планування, контролю та підготовку фінансової звітності	
- для кожного виду витрат визначаються обґрунтовані норми витрат, ресурси на одиницю продукції; - оперативність виявлення негативних тенденцій у процесі формування витрат і прибутку організації	- трудомісткість визначення стандартів на базі технологічної документації виробництва; - утруднення визначення залишків готової продукції на складі і незавершеного виробництва за зміни цін на ринку і за інфляції
Директ-костинг (Direct-Costing-Sistem) – витрати поділяються на змінні й постійні, у собівартість продукції не включаються постійні накладні витрати, а відносяться безпосередньо на рахунок прибутків і збитків у тому періоді, коли вони відбулися	
- простота нормування, планування, обліку і контролю витрат; - високий рівень контролю та регулювання собівартості й окремих статей витрат; - відсутність складних розрахунків розподілу постійних витрат за видами продукції, за зміни умов ринку і позицій конкурентів; -виробництво можна швидко переорієнтувати; - гнучкість і оперативність прийняття управлінських рішень у сфері формування витрат, собівартості і прибутку	- складність точного розподілу витрат на змінні і постійні; - складність у формуванні повної собівартості готової продукції або незавершеного виробництва; - складність системи ціноутворення у зв'язку з необхідністю додаткових розрахунків щодо розподілу постійних витрат
Абзорпшн-костинг – передбачає аналіз за повними витратами (у тому числі постійні, накладні включаються в собівартість продукції). При цьому методі потрібно використовувати метод розподілу накладних витрат, що включаються в собівартість	
- відсутність поділу витрат на змінні і постійні; - більш точне визначення кінцевого фінансового результату	- встановлення фактичної собівартості одиниці продукції тільки в кінці періоду; - умовний характер розподілу накладних витрат
CVP-метод – метод оцінки витрат, за якого зіставляється три величини: витрати підприємства, дохід від реалізації, прибуток і визначається виручка від реалізації, яка за певних величинах постійних витрат підприємства і змінних витрат на одиницю продукції забезпечить беззбитковість або запланований фінансовий результат	

– простота, наочність і оперативність; – дає змогу визначити вплив величини і структуру витрат, вплив обсягу продажів продукції на прибуток, зробити аналіз його залежності від рівня цін і структури виробництва	– поділ витрат на змінні і постійні; – відсутність відхилення фактичних постійних і змінних витрат від планових; – застосування даного методу передбачає незмінність ціни
метод ABC (ActivityBasedCosting) – діяльність підприємства розглядається у вигляді процесів або робочих операцій. Сума витрат визначається на підставі витрат на здійснення сукупності відповідних процесів або операцій	
– виділення видів діяльності та операцій із ними, розширення існуючої системи обліку; – можливість контролю над витратами в місцях їх виникнення; – оптимізація рівня і порядку розподілу накладних витрат; – точність визначення собівартості та рентабельності окремих видів продукції	– складність системи; – додаткове навчання персоналу; – підвищений розмір витрат на створення й експлуатацію системи
Таргет-костинг – на підставі бажаної величини прибутку встановлюється цільова собівартість, яка в подальшому забезпечується зусиллями всіх служб підприємства	
– максимальна взаємодія між функціональними підрозділами підприємства; – можливість успішного існування в умовах жорсткої конкуренції; – маркетингова орієнтація виробництва, визначення цільових витрат для нових ресурсів; – контроль витрат ще на стадії розроблення продукції	– цільове зниження витрат вимагає чимало часу та інвестицій; – технічні можливості підприємства не завжди можуть дати змогу знизити собівартість до заданого рівня, складність системи; – залежність від людського чинника
Кайзен-костинг – використовується переважно в оперативному управлінні витратами і контролю над їхнім рівнем. Передбачає проведення безперервних, відносно невеликих удосконалень виробничих процесів, здатних у сукупності дати значний результат	
– можливість успішного існування в умовах жорсткої конкуренції; – забезпечує безперервне зниження витрат і утримує їх на заданому рівні	– складність системи; – залежність від людського чинника; – необхідність створення мотивації співробітників, яка підтримує залучення персоналу в діяльність підприємства
Бенчмаркинг витрат (Benchmarking) – використовується за наявності повної і достовірної інформації про еталонні результати і методів їх досягнення. Показники управління витратами підприємства порівнюються з кращими показниками конкурентів для подальшого прийняття рішень у сфері управління витратам	
– наявність широких перспектив у сфері інноваційної діяльності організації; – перспективи для виходу в лідери	– складність у створенні порівняльної баз даних, відсутність повноти картини діяльності підприємства у зв’язку з вузькою спрямованістю (порівнюються тільки ключові позиції)
LCC (LifeCycleCosting) – застосовують у стратегічному управлінні витратами. Передбачає визначення вартості повного життєвого циклу продукції, починаючи з її проектування і закінчуючи зняттям з виробництва	
– можливість точного прогнозування основних робочих операцій і відповідних їм	– складність системи; – залежність від людського чинника;

витрат; – точність визначення стадії життєвого циклу продукту, можливостей і ризиків подальшого стратегічного розвитку організації	– відсутність періодизації фінансових результатів, тим самим може потребувати витрат на отримання великої кількості додаткової інформації

Не існує універсальних методів управління витратами, всі вони призначенні для досягнення різних управлінських цілей, саме тому вибір методів управління витратами має бути науково обґрунтованим. Від правильності прийнятого рішення залежатиме досягнення ефективності в управлінні витратами.

Висновки до розділу 1

У процесі розвитку ринкових відносин та глобалізаційних процесів управління витратами підприємства стає дедалі складнішим, оскільки витрати тісно пов’язані з усіма аспектами діяльності організації. Вони впливають на фінансові результати, формують цінову політику і допомагають оцінювати ефективність виробничих процесів через співвідношення витрат і результатів діяльності. Витрати є важливим елементом для управлінського контролю і стратегічного планування. Управління витратами підприємства передбачає цілеспрямовану роботу над зниженням витрат і підвищенням ефективності їх використання. Воно є важливим компонентом внутрішнього економічного механізму, що забезпечує підприємству стабільність і конкурентоспроможність. Вибір методів і підходів до управління витратами має бути адаптований до специфіки підприємства, його фінансового стану і економічних умов, в яких воно функціонує. Задача фінансового менеджера полягає в тому, щоб визначити оптимальні методи управління витратами, враховуючи всі внутрішні і зовнішні фактори, а також у тому, щоб процес управління був обґрунтованим і сприяв досягненню цілей підприємства. Всі методи управління витратами повинні бути орієнтовані на забезпечення прибутковості, а також на підвищення ефективності використання ресурсів підприємства.

2 АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАТ «ПОЛОГІВСЬКИЙ ОЛІЙНО-ЕКСТРАКЦІЙНИЙ ЗАВОД»

2.1 Загальна характеристика діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»

Підприємство є одним з найбільших у Європі з переробки олійних культур. Першу чергу заводу було здано в експлуатацію у грудні 1974 року. Підприємство являє собою єдиний комплекс цехів та допоміжних підрозділів з розвиненою інфраструктурою.

ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» сьогодні – це компанія, що розвиває свою техніко-технологічну базу. А досягається це завдяки впровадженню в діяльність інвестиційних проектів, новітніх методів контролю, налагодженню виробничих потужностей відповідно до вимог європейських стандартів. ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» був і продовжує залишатися лідером передових технологій у виробництві.

Саме на ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» вперше в Україні у 2004 році було впроваджено нову технологічну схему паралельної переробки двох олійних культур: соняшника та сої. Завдяки реконструкції обладнання та застосуванню нових технологій на окремих етапах переробки було збільшено продуктивність виробництва з 1080 до 2200 тонн соняшника на добу. Технологія захисту олій інертними газами з застосуванням азоту на різних етапах виробництва та зберігання забезпечує гарантовану якість показників протягом усього терміну реалізації.

На підприємстві постійно проводяться заходи, метою яких є зниження витрат та підвищення ефективності виробництва, що, в свою чергу, приводить до зниження собівартості кінцевого продукту.

Так, у 2015 році, було розпочато впровадження проекту реконструкції котельні шляхом переведення її на альтернативне паливо лушпиння –

соняшник, що привело до значного скорочення обсягів закупівлі природного газу. Знижено витрати на використання енергоресурсів завдяки застосуванню елементів систем енергетичного менеджменту на основі МС ІСО 50001:2011. Також проведено ряд заходів, які призвели до зменшення витрат води, забезпечили надійність електропостачання важливих об'єктів виробництва, покращили ремонтну базу підприємства, тощо.

У травні 2020 року завершено 1-й етап нового будівництва за проектом «Реконструкція олійноекстракційного заводу продуктивністю 1800т/добу (за насінням соняшнику) на території ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» та введено чергу пускового комплексу в експлуатацію.

У 2021 році ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» став першим підприємством переробної промисловості України, яке отримало сертифікат МС GMP+B4 «Перевезення. Перевезення автомобільним та залізничним транспортом, фрахтування» (в частині перевезення шротів залізничним транспортом).

Одним із головних ресурсів підприємства, важливою складовою його дедалі зростаючого потенціалу, був і залишається висококваліфікований персонал.

Стабільно стійкі позиції на внутрішньому та міжнародних ринках досягаються завдяки високій якості продукції та конкурентним цінам на неї. Тому стратегія підприємства полягає у зміцненні лідируючого положення як виробника високоякісної, конкурентоспроможної продукції, що відповідає нормативним та законодавчим вимогам, а також очікуванням споживачів.

З метою максимального задоволення потреб споживача впроваджено у виробництво нові формати фасування олії: у 2019 році – в ПЕТ 1,8 л з боковою ручкою, 5,0 л; в 2020 році – в bag in box 10 л, 18 л, 20 л, у 2021 році – в ПЕТ 10л. 1,5 л, 3 л (з верхньою ручкою), 4,3 л.

Станом на 31 грудня 2022 р. чисельність персоналу підприємства становила 800 осіб.

Аналіз фінансового стану підприємства за даними активу розпочинають з його загальної оцінки на основі вивчення структури і динаміки майна підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Аналіз складу та динаміки майна ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Відношення,%	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
1. Необоротні активи, тис. грн.					
Незавершені капітальні інвестиції	62492	70956	41175	113,54	58,03
Основні засоби	954506	1034807	1062447	108,41	102,67
Інші фінансові інвестиції	26507	57901	84140	218,44	145,32
Усього за розділом 1	1043505	1163664	1187762	111,51	102,07
2. Оборотні активи					
Виробничі запаси	485107	395869	90894	81,60	22,96
Незавершене виробництво	9429	12934	11998	137,17	92,76
Готова продукція	270704	174672	69351	64,53	39,70
Товари	1994	660	660	33,10	100,00
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	78867	86969	148913	110,27	171,23
Дебіторська заборгованість за розрахунками	205055	160276	72290	78,16	45,10
Інша поточна дебіторська заборгованість	170	12648	32235	7440,00	254,86
Гроші та їх еквіваленти	54773	22878	9628	41,77	42,08
Інші оборотні активи	52500	35776	15618	68,14	43,65
Усього за розділом 2	1158599	902682	451586	77,91	50,03
Разом активи	2202104	2066346	1639348	93,84	79,34

Аналіз даних табл. 2.1 свідчить про наявність темпів падіння майна підприємства за період, що аналізується. Зокрема, темп падіння активів підприємства у 2021 р. порівняно з 2020 р. становить 93,84%, у 2022 р. порівняно з 2022 р. – 79,34%. Це свідчить про негативну характеристику

результатів господарської діяльності підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод», що може спричинити зниження його платоспроможності. Перевищення темпів приросту необоротних активів підприємства над темпом приросту оборотних активів свідчить про зменшення частки оборотних активів у майні. Така динаміка забезпечує збільшення ризику компенсації авансованого капіталу та зменшення його віддачі за рахунок уповільнення оборотності коштів. Необоротні активи підприємства представлені насамперед основними засобами, вартість яких збільшилась на 2,67%. Темп приросту основних засобів перевищив темп приросту майна в цілому, тому можна стверджувати про певне зростання частки основного капіталу у майні підприємства.

На рис. 2.1 зображено динаміку необоротних та оборотних активів підприємства.

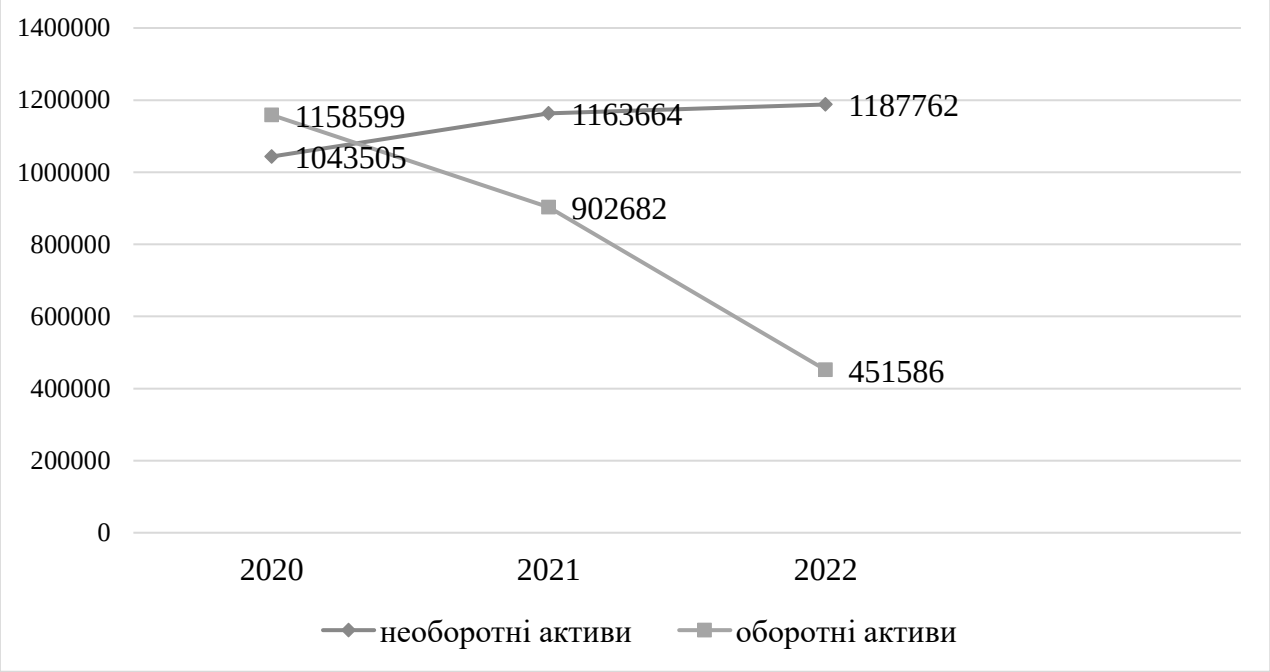

Рисунок 2.1 – Динаміка активів підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод», тис. грн.

За допомогою вертикального аналізу дослідимо структурні зміни в активах підприємства (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Вертикальний аналіз майна ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020– 2022 рр.,%

Показники	2020	2021	2022	Відхилення,%	
				2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021р.
1.Необоротні активи, тис. грн.					
Незавершені капітальні інвестиції	2,84	3,43	2,51	+0,59	-0,92
Основні засоби	43,35	50,08	64,81	+6,73	+14,73
Інші фінансові інвестиції	1,20	2,80	5,13	+1,60	+2,33
Усього за розділом 1	47,39	56,32	72,45	+8,93	+16,13
2.Оборотні активи					
Виробничі запаси	22,03	19,16	5,54	-2,87	-13,62
Незавершене виробництво	0,43	0,63	0,73	+0,20	+0,10
Готова продукція	12,29	8,45	4,23	-3,84	-4,22
Товари	0,09	0,03	0,04	-0,06	+0,01
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	3,58	4,21	9,08	+0,63	+4,87
Дебіторська заборгованість за розрахунками	9,31	7,76	4,41	-1,55	-3,35
Інша поточна дебіторська заборгованість	0,00	0,61	1,97	+0,61	+1,36
Гроші та їх еквіваленти	2,49	1,11	0,59	-1,38	-0,52
Інші оборотні активи	2,38	1,73	0,95	-0,65	-0,78
Усього за розділом 2	52,61	43,68	27,55	-8,93	-16,13
Разом активи	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00

За даними табл 2.2 можемо спостерігати такі зміни в структурі активів підприємства:

– частка необоротних активів за досліджуваний період суттєво змінилась (збільшилась на 8,93% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і зросла на 16,13% у 2022 р. порівняно з 2021 р.);

– частка оборотних активів відповідно зменшилась і у 2020 р. склала 52,61%; у 2021 р. – 43,68%; у 2022 р. – 27,55%;

– у структурі необоротних активів найбільшу питому вагу займають основні засоби (43,35% у 2020 р.; 50,08% у 2021 р.; 64,81% у 2022 р.); найменшу – інші фінансові інвестиції (1,20% у 2020 р. і 2,80% у 2021 р.; 5,13% у 2022 р.);

– у структурі оборотних активів найбільшу питому вагу займають запаси (22,03% у 2020 р.; 19,16% у 2021 р.; 5,54% у 2022 р.) та готова продукція (12,29%; 8,45%; 4,23% відповідно по роках), найменшу – товари.

На рис. 2.2 наочно зображено структурні зміни в активах підприємства (рис. 2.2).

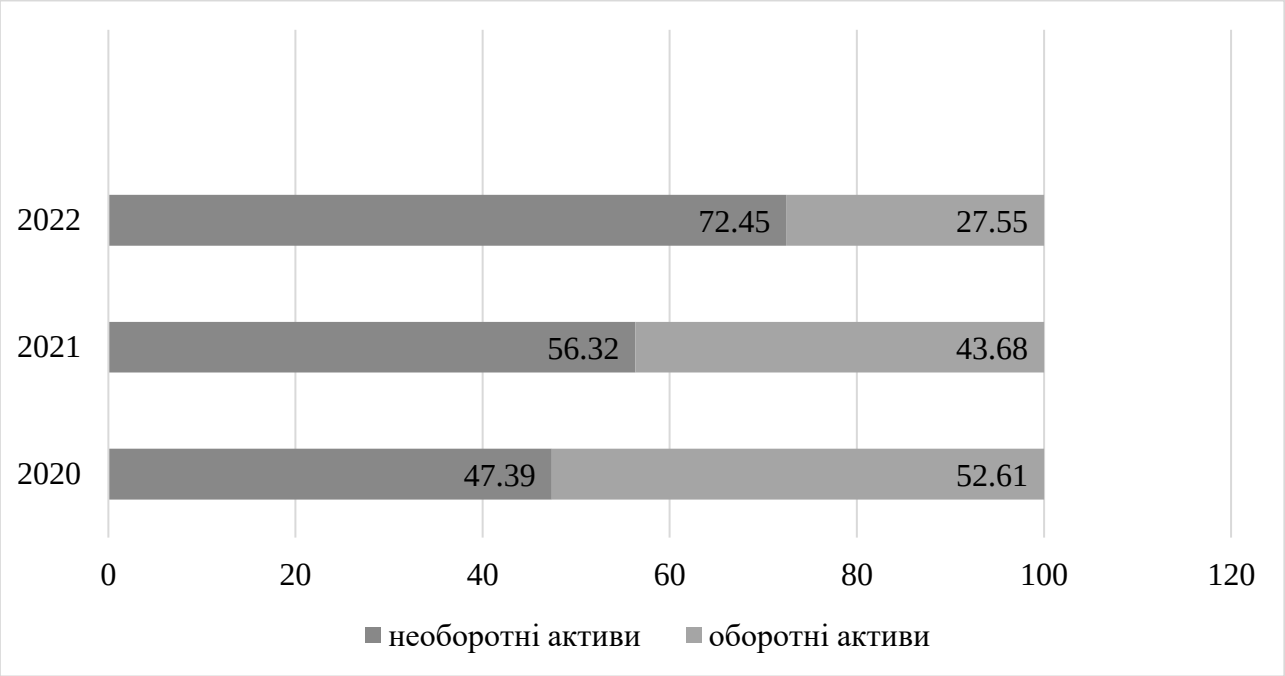

Рисунок 2.2 – Структура майна підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод», %

Результати горизонтального та вертикального аналізу майна підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» свідчать про наявність як позитивних так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за інформацією активу балансу. До основних характеристик майнового стану належать такі:

– у звітному 2022 р. порівняно з попереднім 2021 р. вартість майна зменшилась на 20,66%, що свідчить про зменшення майнового потенціалу підприємства. Так, у 2021 р. порівняно з 2020 р. зменшення вартості майна становить 6,16%;

– необоротні активи підприємства зросли на 11,51% або на 120159 тис. грн. у 2021 р. порівняно з 2020 р.; зросли на 2,07% або на 24098 тис. грн. у 2022 р. порівняно з 2021 р. Оборотні активи у 2021 р. порівняно з 2020 р. зменшились на 22,09% або на 255917 тис. грн.; у 2022 р. вартість оборотних активів зменшилась на 49,97% або на 451096 тис. грн. у порівнянні з 2021 р.;

– темп падіння оборотних активів значно перевищив темп приросту необоротних активів за період, що аналізується, в результаті чого частка необоротних активів поступово зросла з 47,39% у 2020 р. до 72,45% у 2022 р., відповідно зменшилась частка оборотних активів – з 52,61% до 27,55% відповідно. Така динаміка вказує на зменшення коефіцієнта співвідношення оборотних і необоротних активів, та створення умов для уповільнення оборотності активів;

– необоротні активи підприємства представлені насамперед основними засобами, вартість яких у 2021 р. збільшилась на 8,41% або на 80301 тис. грн. порівняно з 2020 р., та на 2,67% або на 27640 тис. грн. у 2022 р. порівняно з 2021 р. Темп приросту основних засобів не перевищив темп падіння майна підприємства, тому не можна стверджувати про створення сприятливих умов для розширення основної діяльності підприємства;

– найбільшу питому вагу у оборотних активах підприємства займає поточна дебіторська заборгованість, частка якої у 2022 р. становила 56,12%, що вдвічі більше ніж у попередніх роках.

Фінансові ресурси – це кошти, що перебувають у розпорядженні підприємств і призначені для виконання ними певних фінансових зобов’язань, здійсненню витрат по розширеному відтворенню й економічному стимулюванню працюючих. Проведемо горизонтальний аналіз фінансових

ресурсів підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Горизонтальний аналіз фінансових ресурсів ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр., тис. грн.

Показники	2020	2021	2022	Темп приросту (зниження),%	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
1. Власний капітал					
Зареєстрований (пайовий) капітал	15516	15516	15516	0,00	0,00
Капітал у дооцінках	611695	610881	606507	-0,13	-0,72
Додатковий капітал	10545	-	-	-	-
Емісійний дохід	112	-	-	-	-
Резервний капітал	3879	3879	3879	0,00	0,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	309450	407781	368086	+31,78	-9,73
Усього за розділом 1	951085	1038057	993988	+9,14	-4,25
2. Довгострокові зобов’язання і забезпечення					
Відстрочені податкові зобов’язання	126913	131042	131042	+3,25	0,00
Усього за розділом 2	126913	131042	131042	+3,25	0,00
3.Поточні зобов’язання і забезпечення					
Короткострокові кредити банків	503001	428073	260319	-14,90	-39,19
Поточна кредиторська заборгованість за:					
довгостроковими зобов’язаннями	-	-	-	-	-
товари, роботи, послуги	80215	81322	34568	+1,38	-57,49
розрахунками з бюджетом	12373	10393	949	-16,00	-90,87
розрахунками зі страхування	1339	1756	908	+31,14	-48,29
розрахунками з оплати праці	5073	6570	3898	+29,51	-40,67
одержаними авансами	499917	345500	191482	-30,89	-44,58
із внутрішніх розрахунків	94	96	50	+2,13	-47,92
Поточні забезпечення	8755	9291	11374	+6,12	+22,42
Інші поточні зобов’язання	13339	14246	10770	+6,80	-24,40
Усього за розділом 3	1124106	897247	514318	-20,18	-42,68
Разом пасиви	2202104	2066346	1639348	-6,16	-20,66

Результати горизонтального аналізу джерел формування капіталу ПрАТ

«Пологівський олійно-екстракційний завод» свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за інформацією пасиву балансу, а саме:

– у 2021 р. порівняно з 2020 р. вартість джерел формування капіталу дещо зменшилась на 6,16%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. на 20,66% відповідно. Власний капітал підприємства дещо зріс у 2021 р. порівняно з 2020 р. на 86972 тис. грн., або на 9,14% тис. грн.; у 2022 р. порівняно з 2021 р. зменшився на 44069 тис. грн., або на 4,25%;

– власний капітал підприємства у 2020-2022 рр. має значення у розмірі 951085 тис. грн.; 1038057 тис. грн.; 993988 тис. грн. відповідно. Проте, дещо зросли довгострокові зобов'язання підприємства – на 3,25% у 2021 р. порівняно з 2020 р. і без змін у 2022 р. порівняно з 2021 р. Отже, у підприємства дещо знизився рівень фінансової стійкості за критерієм забезпеченості власним капіталом;

– відсутня залежність підприємства від довгострокових зобов'язань, щодо короткострокових кредитів банків, то ця сума залежності зменшилась на 14,9% у 2021 р. порівняно з 2020 р.і на 39,19% у 2022 р. порівняно з 2021 р. відповідно;

– серед джерел формування капіталу зміни кредиторської заборгованості такі: зменшення поточної кредиторської заборгованості за всіма статтями у 2022 р. порівняно з 2021 р., збільшення рівня цього показника у 2021 р. відносно 2020 р. свідчить про погіршення стану розрахунків підприємства з кредиторами;

– немає рівноваги між сумами і динамікою дебіторської (табл. 2.10) і кредиторської заборгованості. Так, зменшення дебіторської заборгованості у 2021 р. порівняно з 2020 р. становило 8,52%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. – 2,48%; зменшення кредиторської заборгованості становило 25,60% і 47,97% відповідно.

У підприємства можуть бути непередбачені зобов'язання, які вимагають витрачання ресурсів в сумі очікуваних збитків або вартості прийнятих на себе

зобов’язань за договорами поруки.

На рис. 2.3 зображено динаміку фінансових зобов’язань підприємства.

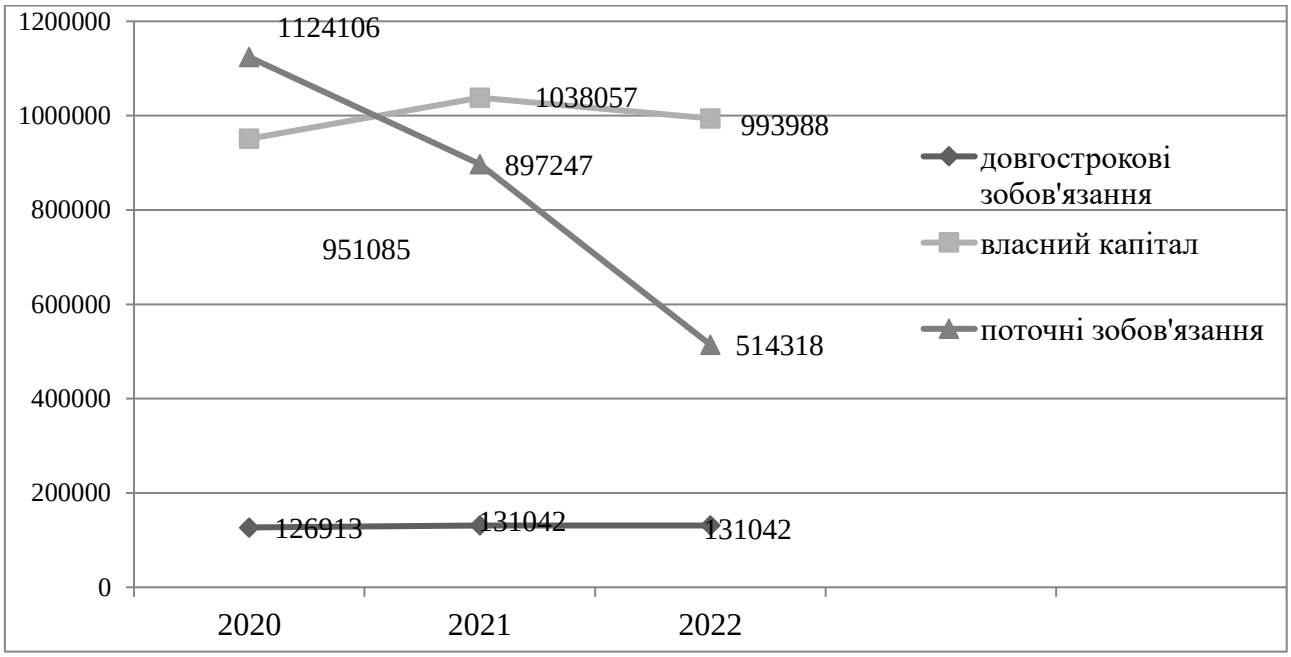

Рисунок 2.3 – Динаміка фінансових ресурсів ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод», тис. грн.

За наведеними даними спостерігається така тенденція: стрибкоподібні зміни показників власного капіталу у 2020-2022 рр., показник має значення у 2020 р. у розмірі 951085 тис. грн., у 2021 р. відбулось зростання цього показника на 9,14% і стновило 1038057 тис. грн. і зменшення у 2022 р. на 4,25% порівняно з 2021 р.

Водночас відбувається незначне збільшення довгострокових зобов’язань підприємства – з 126913 тис. грн. у 2020 р. до 131042 тис. грн. у 2021-2022 рр., тобто на 3,25%. Величина поточних зобов’язань підприємства значно знизилась з 1124106 тис. грн. у 2020 р. до 897247 тис. грн. у 2021 р., тобто на 20,18%, і до 514318 тис. грн. у 2022 р., що на 42,68% менше 2021 р.

Дану тенденцію можна вважати негативною, оскільки відбувається незначне зростання величини власного капіталу, з одночасним збільшенням величини позикового капіталу підприємства.

Вертикальний аналіз забезпечує дослідження капіталу за структурою

окремих розділів і статей пасиву балансу. За допомогою цього методу досліджуються зміни в якості капіталу щодо співвідношення його елементів Наприклад, висока частка власного капіталу свідчить про низькі фінансові ризики, але також про неповне використання підприємством свого потенціалу. Проте, якщо є можливість підвищити присутність на ринку – важливо залучати додаткові позикові кошти для інтенсифікації власної діяльності (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Вертикальний аналіз фінансових ресурсів ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020–2022 рр.,%

Показники	2020	2021	2022	Відхилення,%	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Зареєстрований (пайовий) капітал	0,70	0,75	0,95	+0,05	+0,20
Капітал у дооцінках	27,78	29,56	37,00	+1,78	+7,44
Додатковий капітал	0,48	-	-	-	-
Резервний капітал	0,18	0,20	0,24	+0,02	+0,04
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	14,05	19,73	22,44	+5,68	+2,71
1. Власний капітал - всього	43,19	50,24	60,63	+7,05	+10,39
Відстрочені податкові зобов’язання	5,76	6,34	8,00	+0,58	+1,66
2. Довгострокові зобов’язання і забезпечення - всього	5,76	6,34	8,00	+0,58	+1,66
Короткострокові кредити банків	22,84	20,72	15,88	-2,12	-4,84
Поточна кредиторська заборгованість за:					
довгостроковими зобов’язаннями	-	-	-	-	-
товари, роботи, послуги	3,64	3,94	2,11	+0,30	-1,83
розрахунками з бюджетом	0,56	0,50	0,06	-0,06	-0,46
розрахунками зі страхування	0,06	0,08	0,06	+0,02	-0,02
розрахунками з оплати праці	0,23	0,32	0,23	+0,09	-0,09
одержаними авансами	22,70	16,72	11,68	-5,98	-5,04
із внутрішніх розрахунків	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Поточні забезпечення	0,40	0,45	0,69	+0,05	+0,24
Інші поточні зобов’язання	0,62	0,69	0,66	+0,07	-0,03
3. Поточні зобов’язання і забезпечення - всього	51,05	43,42	31,37	-7,63	-12,05
Разом пасиви	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00

За даними табл. 2.4, у структурі пасивів підприємства значно збільшилась частка власного капіталу і склала у 2022 р. 60,63%, незначно зросла частка довгострокових зобов'язань – з 5,76% у 2020 р. до 8,00% у 2022 р., частка поточних зобов'язань значно знизилась і становить 51,05% у 2020 р. та 31,37% у 2022 р.

На рис. 2.4 зображено структуру фінансових ресурсів підприємства за основними складовими.

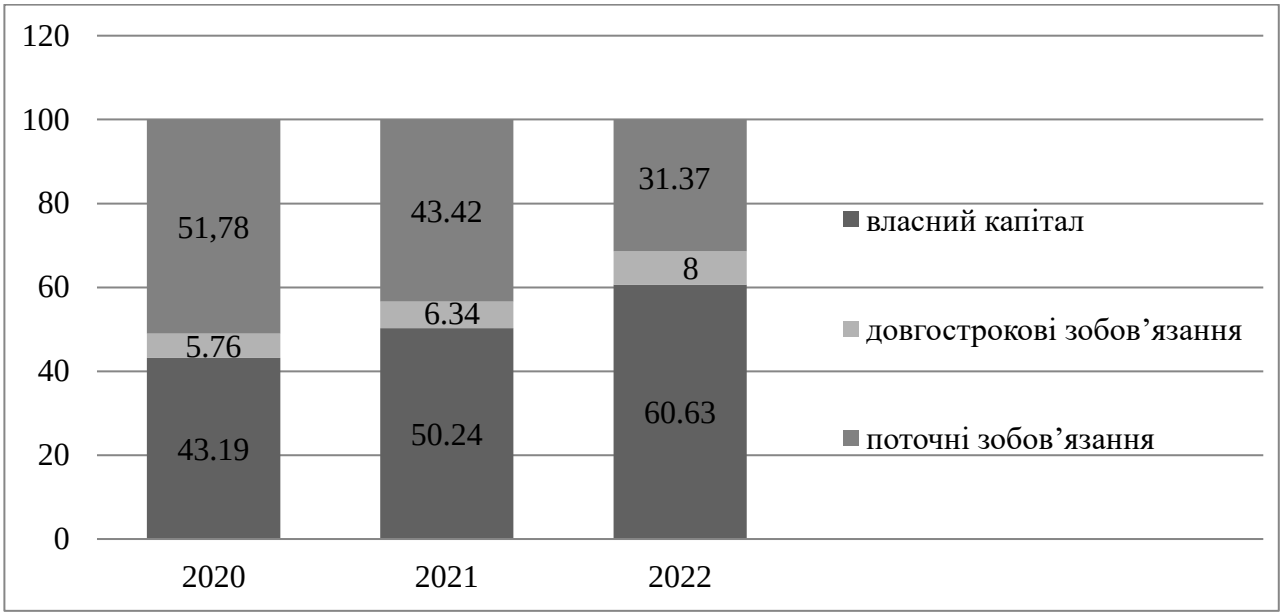

Рисунок 2.4 – Структура фінансових ресурсів ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020-2022 рр., %

Результати горизонтального та вертикального аналізу джерел формування капіталу підприємства свідчать про наявність позитивних тенденцій у майновому стані підприємства. У структурі фінансових ресурсів питома вага власного капіталу займає 43,19% у 2020 р.; 50,24% у 2021 р. і 60,63% у 2022 р., що свідчить про поступове збільшення питомої ваги власного капіталу у структурі фінансових ресурсів підприємства і про зниження частки боргових зобов'язань.

Питома вага поточних зобов'язань підприємства значна і становить – 51,05% у 2020 р.; 43,23% у 2021 р. і 31,37% у 2022 р. Питома вага

довгострокових зобов'язань у 2020 р. – 5,76%; у 2021 р. – 6,34%; у 2022 р. – 8,00%. За 2020-2022 рр. у структурі фінансових ресурсів підприємства змінилось співвідношення власного капіталу, довгострокових та поточних зобов'язань на користь збільшення власного капіталу.

Аналіз руху грошових коштів за джерелами надходження і витрачання за елементами при прямому методі їх визначення наведено в табл. 2.5, 2.6 і 2.7.

Таблиця 2.5 – Аналіз руху грошових коштів ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» у результаті операційної діяльності при прямому методі їх розрахунку за 2020 – 2022 рр., тис. грн.

Показники	2020	2021	2022	Відношення, %	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Надходження від:					
реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1752681	1522425	236416	86,86	15,53
повернення податків і зборів	553140	323547	21497	58,49	6,64
цільового фінансування	20	19	1096	95,00	5768,42
авансів від покупців і замовників	2686052	1241527	22936	46,22	1,85
повернення авансів	19914	408	1023	2,05	250,74
відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	2094	443	96	21,16	21,67
боржників неустойки (штрафи, пені)	1438	1130	14	78,58	1,24
операційної оренди	2792	8275	3264	296,39	39,44
інші надходження	5296	6724	-	126,96	-
Витрачання на оплату:					
товарів (робіт, послуг)	1808351	905962	111146	50,09	12,27
праці	102252	125517	34410	122,75	27,41
відрахувань на соціальні заходи	27645	34262	10124	123,94	29,55
зобов'язань з податків і зборів	36911	86203	8129	233,54	9,43
зобов'язань з податку на прибуток	8335	51823	-	621,75	-
зобов'язань з інших податків і зборів	28576	34380	924	120,31	2,69
авансів	3050785	1408757	93830	46,18	6,66
повернення авансів	86051	4946	303	5,74	6,13
інші витрачання	5990	6075	-	101,42	-
Чистий рух коштів від операційної діяльності	-94558	532776	28400	х	5,33

За даними табл. 2.5 можна зробити висновок, що за період, що аналізується, відбулись зміни величини чистого руху коштів від операційної діяльності. Цей показник у 2020 р. був з від'ємним знаком і становив збиток у розмірі 94558 тис. грн., у 2021 р. підприємство отримало прибуток від операційної діяльності у розмірі 532776 тис. грн, у 2022 р. також прибуток у розмірі 28400 тис. грн, що становить 5,33% від попереднього року.

Таблиця 2.6 – Аналіз руху грошових коштів ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» у результаті інвестиційної діяльності при прямому методі їх розрахунку за 2020 – 2022 рр., тис. грн.

Показники	2020	2021	2022	Відношення, %	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності					
Надходження від:					
реалізації фінансових інвестицій	1390	-	-	-	-
реалізації необоротних активів	1237	412	-	33,31	-
погашення позик	462036	208610	3400	45,15	1,63
Витрачання на:					
придбання фінансових інвестицій	11700	52478	-	448,53	-
придбання необоротних активів	126687	36283	2215	28,64	6,10
надання позик	461560	279897	18100	60,64	6,47
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	-135284	-159636	-16915	118,00	10,60

Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності підприємства має від'ємне значення на протязі всього досліджуваного періоду. Цей показник у 2020 р. становив 135284 тис. грн., у 2021 р. – 159636 тис. грн., тобто 118% від 2020 р., у 2022 р. – 16915 тис. грн., тобто 10,6% від 2021 р. Така тенденція пояснюється значним перевищення витрат над надходження грошових коштів. У 2022 р. надходження від погашення позик у сумі 3400 тис. грн. становлять 1,63% від попереднього року. Інших надходжень у підприємства немає. Проте величина витрачання на надання позик становить 6,47% за аналогічний період.

Таблиця 2.7 – Аналіз руху грошових коштів ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» у результаті фінансової діяльності при прямому методі їх розрахунку за 2020 – 2022 рр., тис. грн.

Показники	2020	2021	2022	Відношення, %	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Рух коштів у результаті фінансової діяльності					
Надходження від:					
отримання позик	1377896	1060807	-	76,99	-
інші надходження	-	146	-	-	-
Витрачання на:					
погашення позик	1194759	1422136	23629	119,03	1,66
сплату відсотків	12757	17053	6553	133,68	38,43
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	170380	-378236	-30182	х	7,98
Чистий рух грошових коштів за звітний період	-59462	-5096	-18697	8,57	366,90
Залишок коштів на початок року	82764	26781	18976	32,36	70,86
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3479	-2709	-	х	-
Залишок коштів на кінець року	26781	18976	279	70,86	1,47

Негативна тенденція спостерігається за результатами фінансової діяльності підприємства. Чистий рух коштів від фінансової діяльності у 2020 р. має позитивне значення – 170380 тис. грн., отриманий внаслідок надходження коштів від отримання позик на суму 1377896 тис. грн. Така тенденція пояснюється значним перевищення надходжень над витратами грошових коштів від фінансової діяльності. У 2021-2022 рр. чистий рух коштів від фінансової діяльності має від’ємне значення у розмірах 378236 тис. грн та 30182 тис. грн відповідно.

В цілому чистий рух грошових коштів має від’ємне значення за результатами 2020 р. – 59462 тис. грн., у 2021 р. – 5096 тис. грн., у 2022 р. – 18697 тис. грн.

Залишок коштів на кінець року по роках становить: у 2020 р. – 26781 тис. грн., у 2021 р. – 18976 тис. грн., тобто 70,86% від попереднього, у 2022 р. – 279 тис. грн., тобто 1,47% від попереднього.

На рис. 2.5 наочно зображено динаміку руху грошових коштів підприємства за 2020-2022 рр. за всіма видами діяльності.

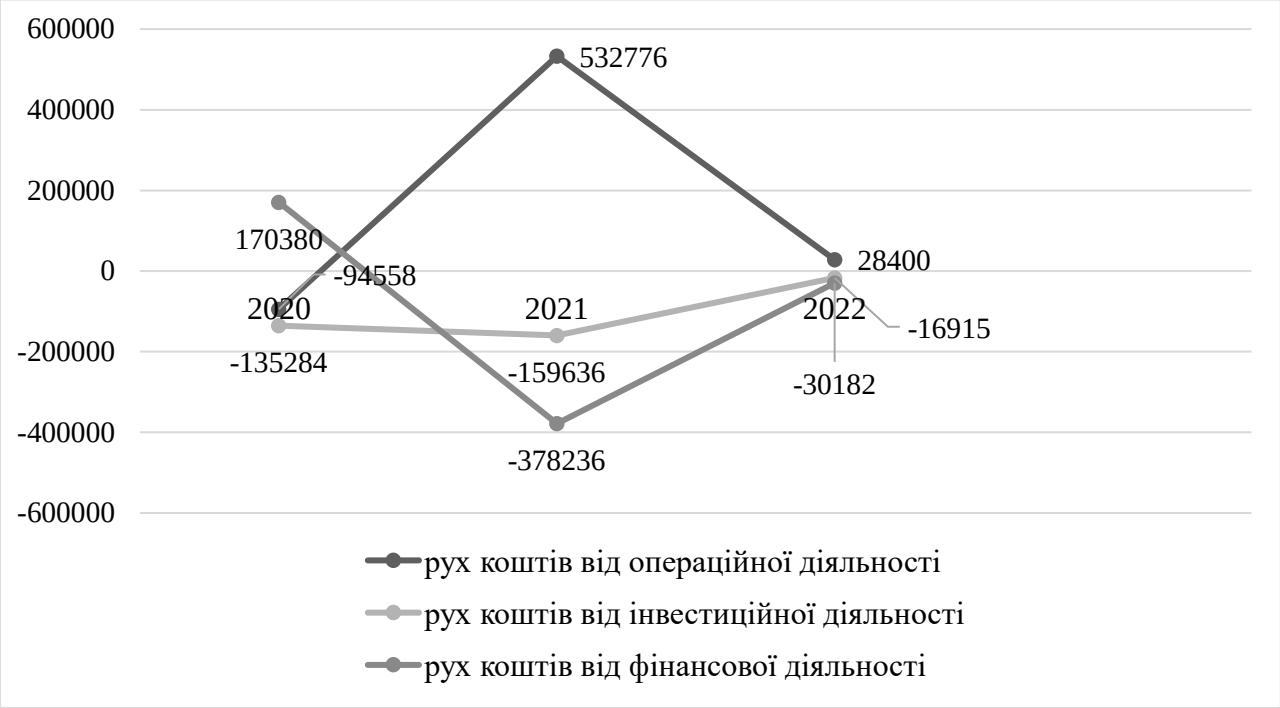

Рисунок 2.5 – Рух грошових коштів ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності за 2020-2022 рр., тис. грн.

Проведення фінансово-господарської діяльності підприємством передбачає, що грошові кошти постійно надходять на рахунки у банк або в касу у вигляді виручки від реалізації або доходів і вибувають при здійсненні платежів. У процесі формування, розподілу, перерозподілу і використання фінансових ресурсів підприємств виникає широкий спектр грошових відносин, які відображають економічний зміст сфери фінансів [45].

Надходження і використання коштів показує рух грошових коштів, грошові потоки відображають в динаміці зміни основних кількісних характеристик фінансових ресурсів.

З метою аналізу фінансового стану підприємства та оцінки ефективності діяльності підприємства необхідно зробити аналіз виробничо-господарської діяльності за основними техніко-економічними показниками (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Динаміка показників виробничо-господарської діяльності підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Відношення,%	
				2021 р. до 2020 р.	2022 р. до 2021 р.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робот, послуг), тис. грн.	4003448	2913763	175338	72,78	6,02
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робот, послуг), тис. грн.	3558573	2550278	142192	71,67	5,58
Валовий прибуток, тис. грн.	444875	363485	33146	81,70	9,12
Інші операційні доходи	49549	36421	28427	73,51	78,05
Адміністративні витрати	85512	104437	24975	122,13	23,91
Витрати на збут	247666	163013	28773	65,82	17,65
Інші операційні витрати	41170	27035	101224	65,67	374,42
Фінансовий результат від операційної діяльності -прибуток, тис. грн.	120076	105421	-	87,80	-
збиток, тис. грн.	-	-	93399	-	-
Інші фінансові доходи, тис. грн.	2094	443	96	21,16	21,67
Інші доходи, тис. грн.	-	18834	-	-	-
Фінансові витрати, тис. грн.	12672	16668	7601	131,53	45,60
Інші витрати, тис. грн.	42442	3081	67712	7,26	2197,73
Фінансовий результат до оподаткування - прибуток, тис. грн.	67056	104949	-	156,51	-
збиток, тис. грн.	-	-	168616	-	-
Витрати (дохід) з податку на прибуток, тис. грн.	-18964	-24321	-	128,25	-
Чистий прибуток, тис. грн.	48092	80628	-	167,65	-
Збиток, тис. грн.	-	-	168616	-	-

Дані табл. 2.8 свідчать про поступове зменшення показників виробничо-господарської діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за

2020 – 2022 рр. Так, показник чистого доходу від реалізації продукції свідчит про зменшення у 2021 р. порівняно з 2020 р. на 27,22%, у 2022 р. порівняно з 2021р. – на 93,98%. Показник собівартості реалізованої продукції у 2021 р. порівняно з 2020 р. – зменшення на 28,33%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. зменшення на 94,42%.

Більш наочно дану ситуацію ілюструє рис. 2.6.

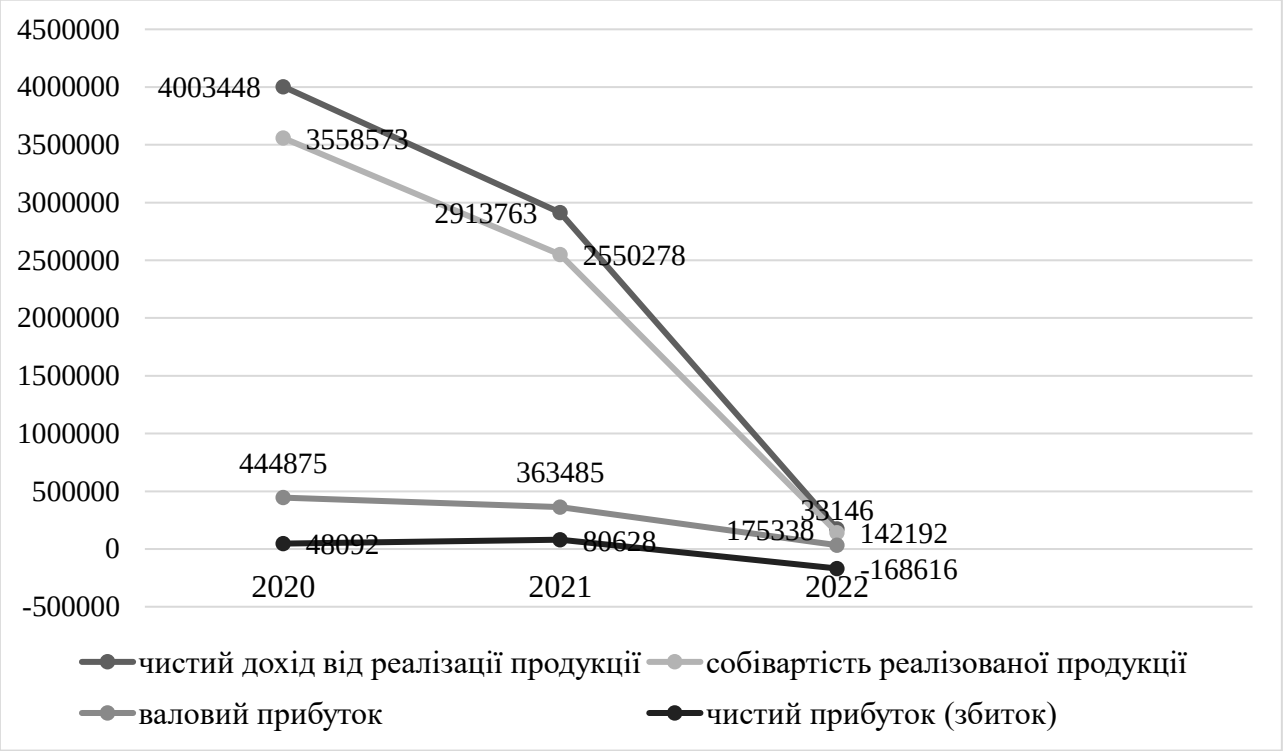

Рисунок 2.6 – Динаміка основних показників господарської діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод», тис. грн

Показники валового прибутку зменшились у 2021 р. порівняно з 2020 р. – на 18,3%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. – на 90,88%. За цей період операційні витрати зросли на 274,42%. Як наслідок, фінансовий результат від операційної діяльності підприємства у 2022 рр. – збиток у розмірі 93399 тис. грн. Фінансовим результатом діяльності підприємства у 2020-2021 рр. є прибуток – 48092 тис. грн. та 80628 тис. грн. відповідно, у 2022 р. внаслідок військових дій та окупації території, підприємство отримало збиток у розмірі 168616 тис. грн.

2.2 Аналіз доходів та витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»

Основним критерієм успішної роботи підприємства є його прибутковість. Підприємство зобов'язано одержувати такі доходи, які не тільки покривають витрати, але й у достатній мірі їх перевищують (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Аналіз складу та динаміки доходів (збитків) ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр., тис. грн

Вид доходів	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення (+,-) 2022 р. від	
				2020 р.	2021 р.
Доходи (збитки) від основної операційної діяльності (реалізації продукції, товарів, робіт, послуг)	-94558	532776	28400	+122958	-504376
Доходи (збитки) від фінансової діяльності (дохід від участі в капіталі, інші фінансові доходи)	170380	-378236	-30182	-200562	+348054
Доходи (збитки) від інвестиційної діяльності	-135284	-159636	-16915	+118369	+142721
Всього доходів (збитків)	-59462	-5096	-18697	+40765	-13601

За даними табл. 2.9 підприємство ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» формує доходи тільки в процесі операційної діяльності. Так, у 2022 р. цей показник склав 28400 тис. грн., що на 122958 тис. грн. більше 2020 р., і на 504376 тис. грн. менше 2021 р. Доходи від іншої операційної діяльності (доходи від оприбуткування запасів, від реалізації надлишкових запасів, пені та штрафи отримані, повернення надмірно сплаченого ввізного мита, доходи від операційних курсових різниць та інше) мають тенденцію до зменшення. У 2022 р. збиток від фінансової діяльності склав 30182 тис. грн., що на 200562 тис. грн. менше 2020 р., і на 348054 тис. грн. більше показника 2021 р. За результатами від інвестиційної діяльності підприємство має збитки за весь період, що аналізується. У 2022 р. цей показник становив 16915 тис. грн, що на 118369 тис. грн більше 2020 р. і на 142721 тис. грн більше 2021 р.

Підприємство будь-якої форми власності під час своєї діяльності здійснює певні витрати (матеріальних, нематеріальних, грошових і трудових ресурсів), пов'язані з простим і розширеним відтворенням основних та оборотних засобів, виробництвом і реалізацією продукції, наданням послуг, виконанням робіт, соціальним розвитком колективу тощо. Розрізняють витрати, пов'язані з операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю підприємства [46-48]. Одні групи витрат безпосередньо пов'язані зі здійсненням конкретної операції (із конкретним об'єктом витрат), інші – мають загальний характер і необхідні для забезпечення функціонування підприємства в цілому. Усі витрати – і матеріальні, і трудові, і фінансові – підприємство здійснює для забезпечення своєї виробничої діяльності (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Аналіз складу та структури витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020-2022 рр.

Елементи витрат	2020		2021		2022		Темп приросту (зниження) % 2022 р. до	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	2020 р.	2021р.
Собівартість реалізованої продукції	3558573	89,23	2550278	89,03	142192	38,17	-96,00	-94,42
Адміністративні витрати	85512	2,14	104437	3,65	24975	6,71	-70,79	-76,09
Витрати на збут	247666	6,21	163013	5,69	28773	7,72	-88,38	-82,35
Інші операційні витрати	41170	1,03	27035	0,94	101224	27,18	+145,87	+274,42
Фінансові витрати	12672	0,32	16668	0,58	7601	2,04	-40,02	-54,40
Інші витрати	42442	1,07	3081	0,11	67712	18,18	+59,54	+2098
Всього	3988035	100,00	2864512	100,00	372477	100,00	-90,66	-86,99

За даними табл. 2.10, динаміка витрат підприємства характеризується тенденцією до зниження. Величина витрат підприємства у 2020 р. склала 3988035 тис. грн, у 2021 р. – 2864512 тис. грн, у 2022 р. – 372477 тис. грн, що на 90,66% менше 2020 р. і на 86,99% менше 2021 р. Більш наочно дану тенденцію ілюструє рис. 2. 7.

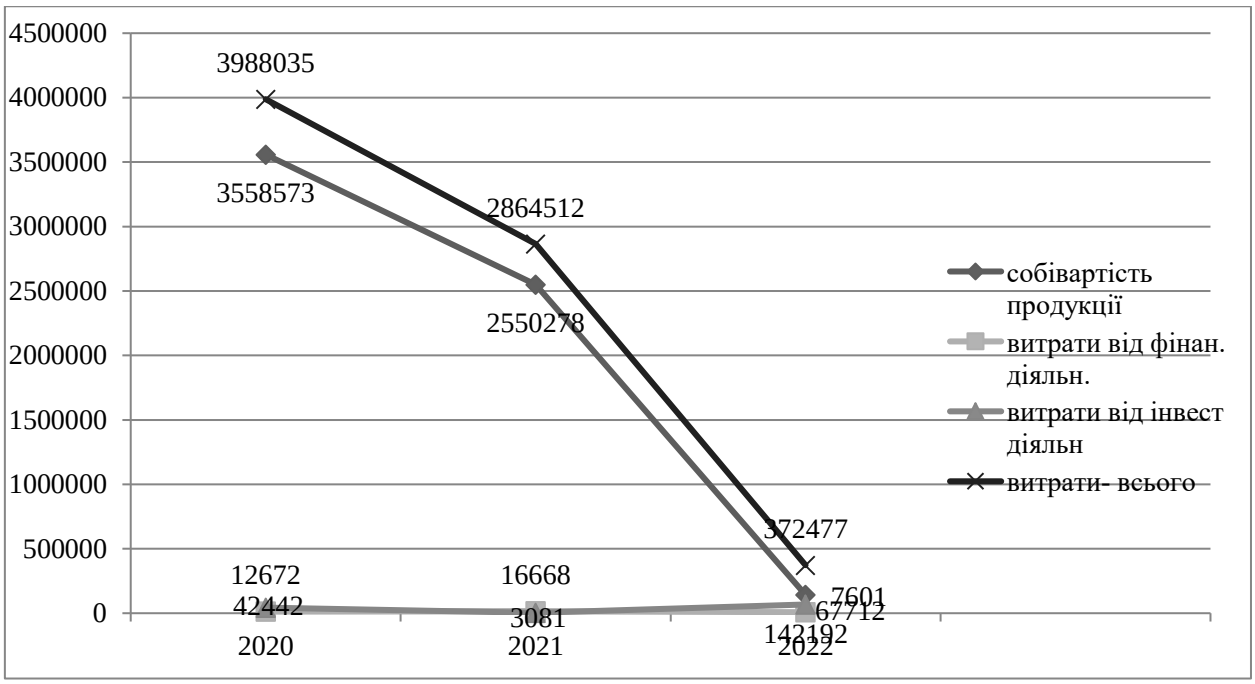

Рисунок 2.7 – Динаміка витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020-2022 рр., тис. грн.

У структурі витрат підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» переважає собівартість реалізованої продукції, питома вага якої у 2020 р. складає 89,23%, у 2021 р. – 89,03%, у 2022 р. – 38,17%. Далі – витрати на збут, питома вага яких складає у 2020 р. – 6,21%, у 2021 р. – 5,69%, у 2022 р. – 7,72%.

Найменшу питому вагу у структурі витрат підприємства займають фінансові витрати – 0,32%, 0,58%, 2,04% по роках відповідно.

У 2022 р. суттєво змінилась структура витрат: майже наполовину зменшилась питома вага собівартості реалізованої продукції, значно збільшилась питома вага інших операційних витрат і інших витрат.

У 2022 р. порівняно з попередніми роками зменшилась величина всіх видів витрат, а загальна сума витрат у 2022 р. становить 90,66% від 2020 р. та 86,99% від 2021 р. Така тенденція пояснюється військовими діями та окупацією території, на якій розташоване дане підприємство.

Дану тенденцію більш наочно ілюструє рис. 2.8.

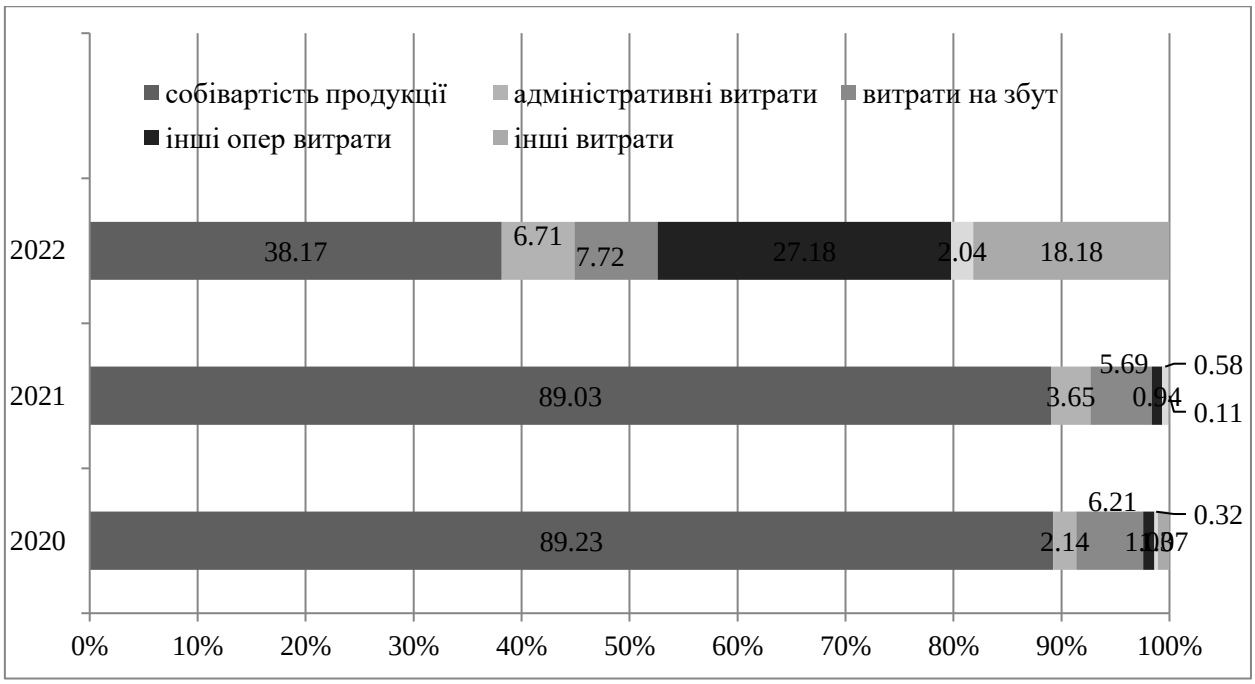

Рисунок 2.8 – Структура витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020-2022 рр., %

Операційні витрати є основною складовою витрат підприємства. До них входять виробнича собівартість реалізованої продукції, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати. До виробничої собівартості включають: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці; інші прямі витрати; загальновиробничі витрати [49-51].

До складу прямих матеріальних витрат входять вартість сировини та основних матеріалів, що є основою продукції, яку виробляють, купівельних напівфабрикатів, комплектуючих виробів, допоміжних та інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об’єкта витрат. Прямі витрати на оплату праці – це заробітна плата та інші виплати робітникам, які займаються виробництвом продукції, виконанням робіт або наданням послуг.

До складу інших прямих витрат входять усі інші виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об’єкта витрат, зокрема відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація виробничих основних засобів тощо (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Аналіз складу, структури та динаміки операційних витрат за елементами ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»

Елементи витрат	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Темп приросту (зниження), % 2022 р. до	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	2020	2021
Матеріальні витрати	3483319	86,70	1889741	78,86	149049	45,20	-95,72	-92,11
Витрати на оплату праці	131820	3,28	161004	6,72	35389	10,73	-73,15	-78,02
Відрахування на соціальні заходи	28178	0,70	34709	1,44	8053	2,44	-71,42	-76,80
Амортизація	38404	0,96	36582	1,53	37494	11,37	-2,37	+2,49
Інші операційні витрати	335904	8,36	274276	11,45	99778	30,26	-70,30	-63,62
Всього	4017625	100,00	2396312	100,00	329763	100,00	-91,79	-86,24

Дані табл. 2.11 свідчать, що динаміка операційних витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» має тенденцію до зниження. Так, у 2020 р. величина операційних витрат підприємства становила 4017625 тис. грн, у 2021 р. – 2396312 тис. грн., у 2022 р. – 329763 тис. грн., що на 91,79% нижче 2020 р. і на 86,24% нижче 2021 р. Така тенденція пояснюється військоми діями та окупацією тієї території, на якій знаходиться підприємства. Дану тенденцію більш наочно демонструє рис. 2.9.

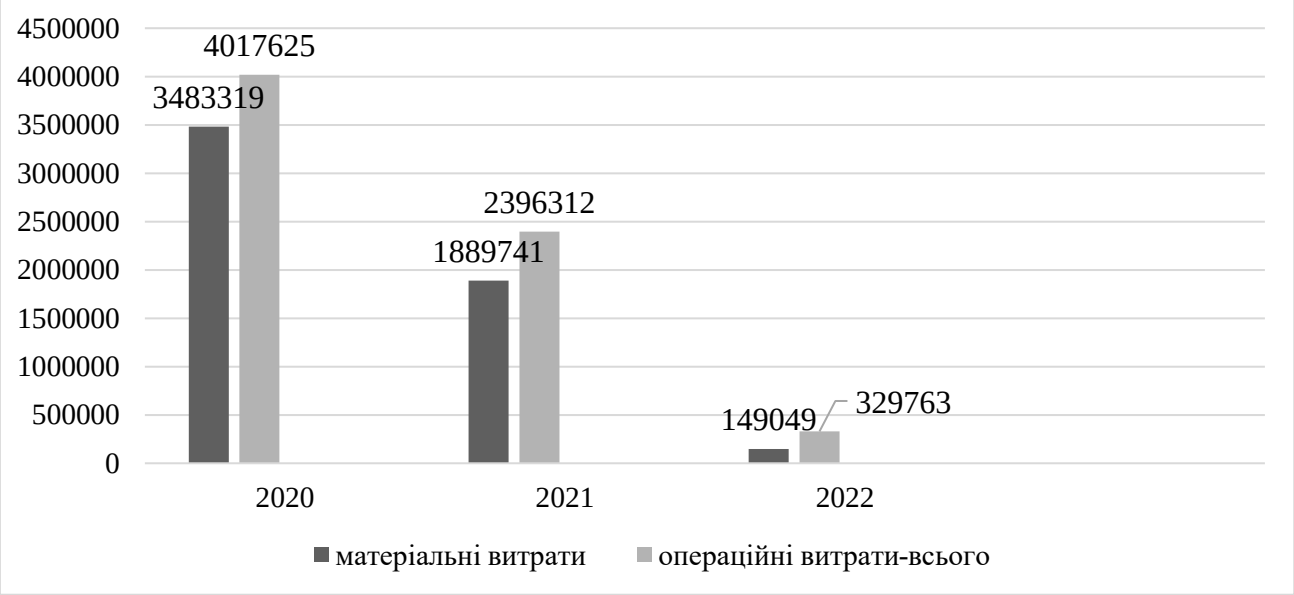

Рисунок 2.9 – Динаміка операційних витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020-2022 рр.

У структурі операційних витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» найбільшу питому вагу займають матеріальні витрати – 86,70%, 78,86%, 45,20% за період дослідження відповідно по роках, далі витрати на оплату праці – 3,28%, 6,72%, 10,73% відповідно. Найменшу питому вагу займають відрахування на соціальні заходи – 0,70%, 1,44%, 2,44% за роками. Майже за всіма елементами витрат спостерігається тенденція до зниження. Так, темп зниження матеріальних витрат у 2022 р. порівняно з 2020 р. становив 95,72%, з 2021 р. – 92,11%; загальної величини витрат – 91,79% і 86,24% відповідно.

Отже, аналіз операційних витрат підприємства за 2020-2022 рр. свідчить, що суттєві зміни у структурі операційних витрат відбулись відносно матеріальних витрат та інших операційних витрат (рис. 2.10).

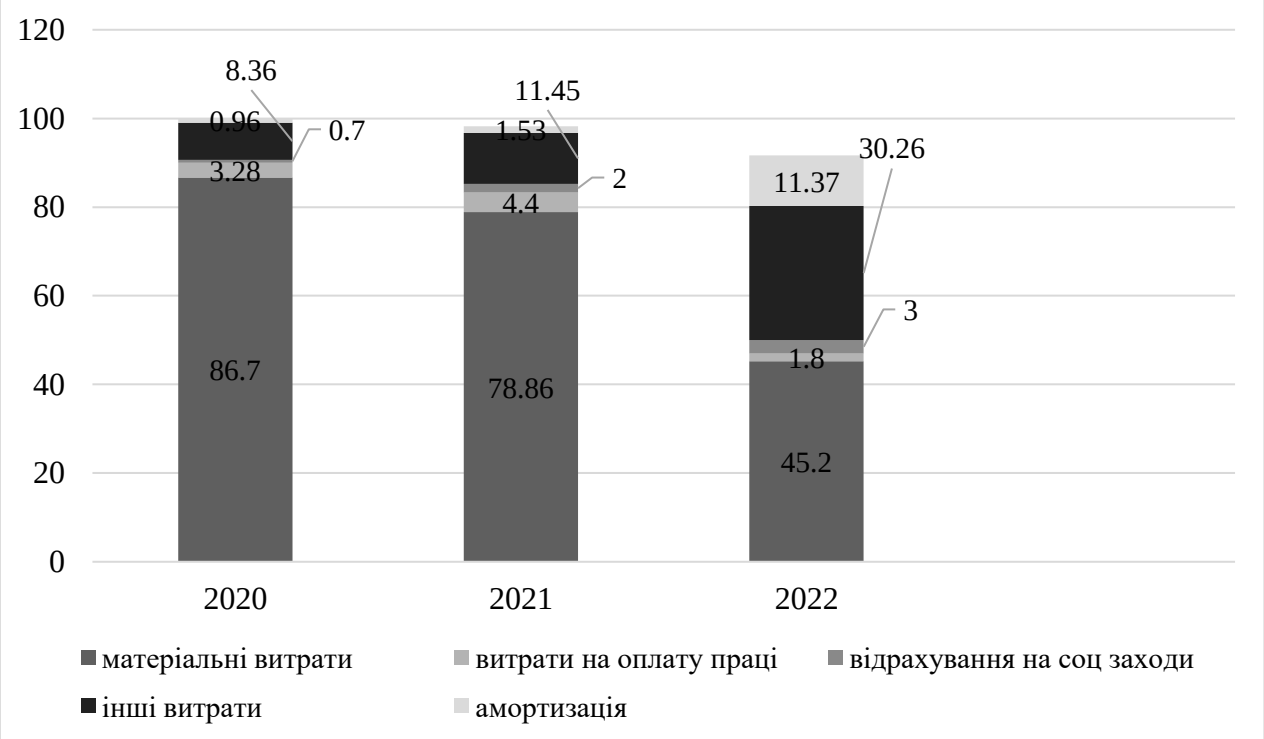

Рисунок 2.10 – Структура операційних витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» у 2020-2022 р.,%

Ділова активність підприємства при формуванні витрат визначається їх рівнем на створення 1 грн. чистого доходу який характеризує окупність

використаних ресурсів. Розраховують його за відношенням загальної суми операційних витрат на створення, управління і збут об'єктів діяльності підприємства до їх вартості в діючих цінах реалізації (табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Рівень операційних витрат на створення 1 грн. чистого доходу за обсягами товарних об'єктів діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр., грн.

Елементи витрат	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення (+,-) 2022 р. від	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%	2020 р.	2021 р.
Матеріальні витрати	0,87	87,00	0,65	79,26	0,85	45,21	-0,02	+0,20
Витрати на оплату праці	0,03	3,00	0,06	7,32	0,20	10,64	+0,17	+0,14
Відрахування на соціальні заходи	0,01	1,00	0,01	1,22	0,05	2,66	+0,04	+0,04
Амортизація	0,01	1,00	0,01	1,22	0,21	11,17	+0,20	+0,20
Інші операційні витрати	0,08	8,00	0,09	10,98	0,57	30,32	+0,49	+0,48
Всього	1,00	100,00	0,82	100,00	1,88	100,00	+0,88	+1,06

Із табл. 2.12 видно, що підприємство ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» має негативну тенденцію до збільшення витратомісткості чистого доходу. Рівень операційних витрат на створення 1 грн. чистого доходу становить у 2020 р. 1,00 грн.; у 2021 р. – 0,82 грн.; у 2022 р. – 1,88 грн. В розрахунку на 1 грн. чистого доходу, у 2022 р. порівняно з попереднім роком, матеріальні витрати зросли на 0,20 грн., витрати на оплату праці – на 0,14 грн. Суттєво змінилася структура витрат: значно зросла частка витрат на амортизацію – з 1,00% у 2020 р. до 11,17% у 2022 р., а частка інших операційних витрат збільшилась – з 8,00% у 2020 р. до 30,32% у 2022 р., частка матеріальних витрат зменшилась з 87% у 2020 р. до 45,21% у 2022 р.

На рис. 2.11 наочно зображено зміни у структурі операційних витрат на створення 1 грн. чистого доходу за обсягами товарних об'єктів діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод».

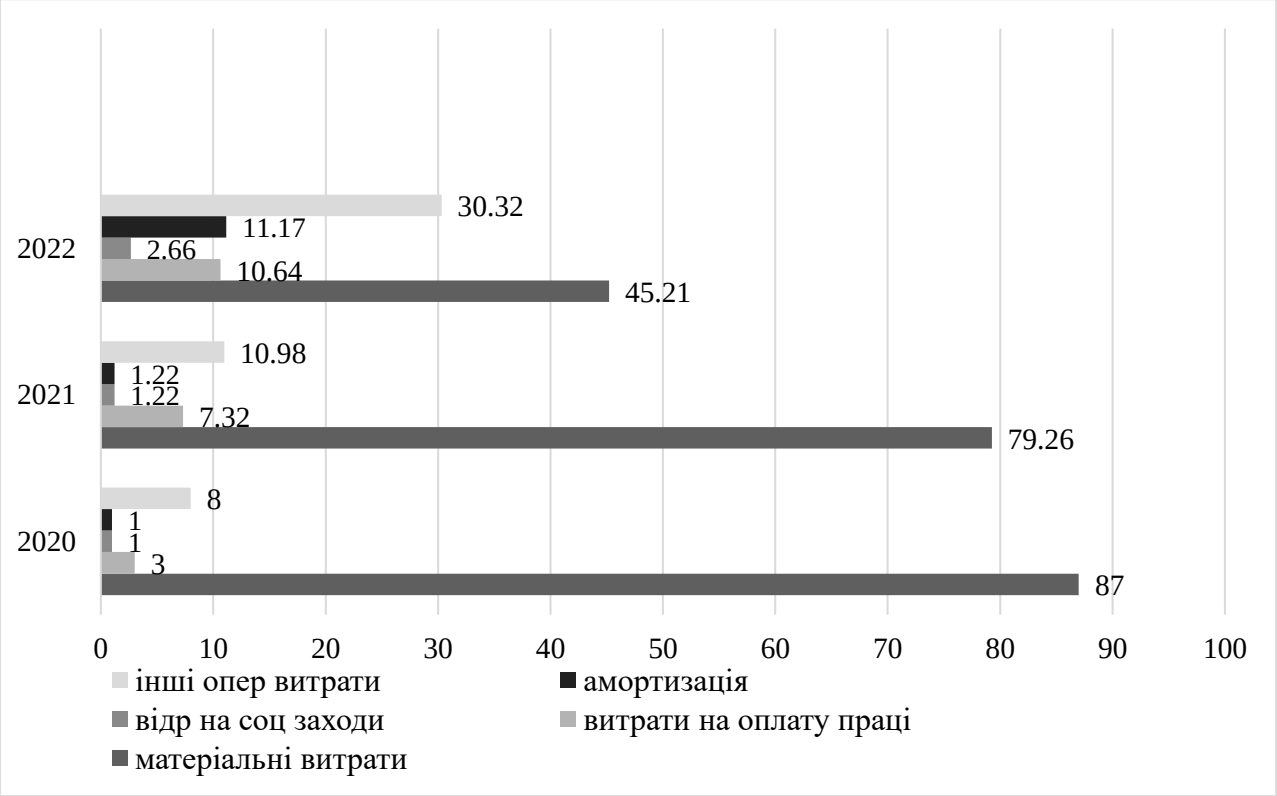

Рисунок 2.11 – Структура операційних витрат на створення 1 грн. чистого доходу за обсягами товарних об’єктів діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр., %

Для оцінки ефективності господарської діяльності використовують показники рентабельності – прибутковості чи дохідності капіталу, ресурсів, продукції. Рентабельність – це інтегральний показник, що відображає ефективність роботи підприємства, що націлене на отримання прибутку у короткостроковій перспективі і який вказує на якість управлінських рішень, що стосуються фінансової, операційної та інвестиційної діяльності підприємства. У такому визначенні підкреслено у яких випадках рентабельність є дійсно критерієм економічної ефективності діяльності підприємства, а також враховано, що різні показники рентабельності можуть свідчити про ефективність різних ділянок роботи менеджменту. Головне, у чому зацікавлені власники, – це прибуток на вкладений ними капітал для забезпечення ефективної діяльності підприємства [52,53].

Прибуток є основним джерелом фінансування розвитку підприємства, удосконалення матеріально-технічної бази, забезпечення всіх форм фінансування та джерелом доходів. Для оцінки ефективності господарської діяльності використовують показники рентабельності – прибутковості чи дохідності капіталу, ресурсів, продукції (табл. 2.13 та рис. 2.12).

Таблиця 2.13 – Аналіз основних показників рентабельності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр., %

Показники	Алгоритм	2020	2021	2022
Рентабельність продукції	Валовий прибуток / Собівартість продукції	12,50	14,25	23,31
Рентабельність продажу	Чистий прибуток / Чистий дохід від реалізації	1,20	2,77	-96,16
Рентабельність активів підприємства	Чистий прибуток / Середньорічна вартість активів	2,18	3,90	-10,29
Рентабельність матеріальних активів	Чистий прибуток / Матеріальні активи	2,44	6,35	-14,05
Рентабельність фондів	Чистий прибуток / Основні засоби+Виробничі запаси	2,90	6,69	-15,29
Рентабельність основних засобів	Чистий прибуток / Основні засоби	4,89	7,41	-16,26
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал	4,82	7,48	-18,54
Рентабельність операційної діяльності	Прибуток від операційної діяльності / Витрати операційної діяльності	-2,35	22,23	8,61
Рентабельність інвестиційної діяльності	Прибуток від інвестиційної діяльності / Витрати інвестиційної діяльності	-22,55	-43,30	-83,26
Рентабельність фінансової діяльності	Прибуток від фінансової діяльності / Витрати фінансової діяльності	14,11	-26,28	-100,00

Дані табл. 2.13 свідчать, що у 2022 р. підприємство має рентабельність за основним показником – рентабельності продукції у розмірі 23,31% та

рентабельність операційної діяльності у розмірі 8,61%.

За 2022 рр., оскільки у підприємства показник чистого прибутку мав від'ємне значення, підприємство мало збитковість. Слід відзначити, що показники збитковості підприємства у 2022 р. порівняно з 2020-2021 р. мають тенденцію до збільшення. Можна стверджувати про наявність стійкої негативної тенденції до зниження показників рентабельності підприємства за досліджуваний період і про значне погіршення ситуації у 2022 р.

На рис. 2.12 зображено динаміку основних показників рентабельності підприємства.

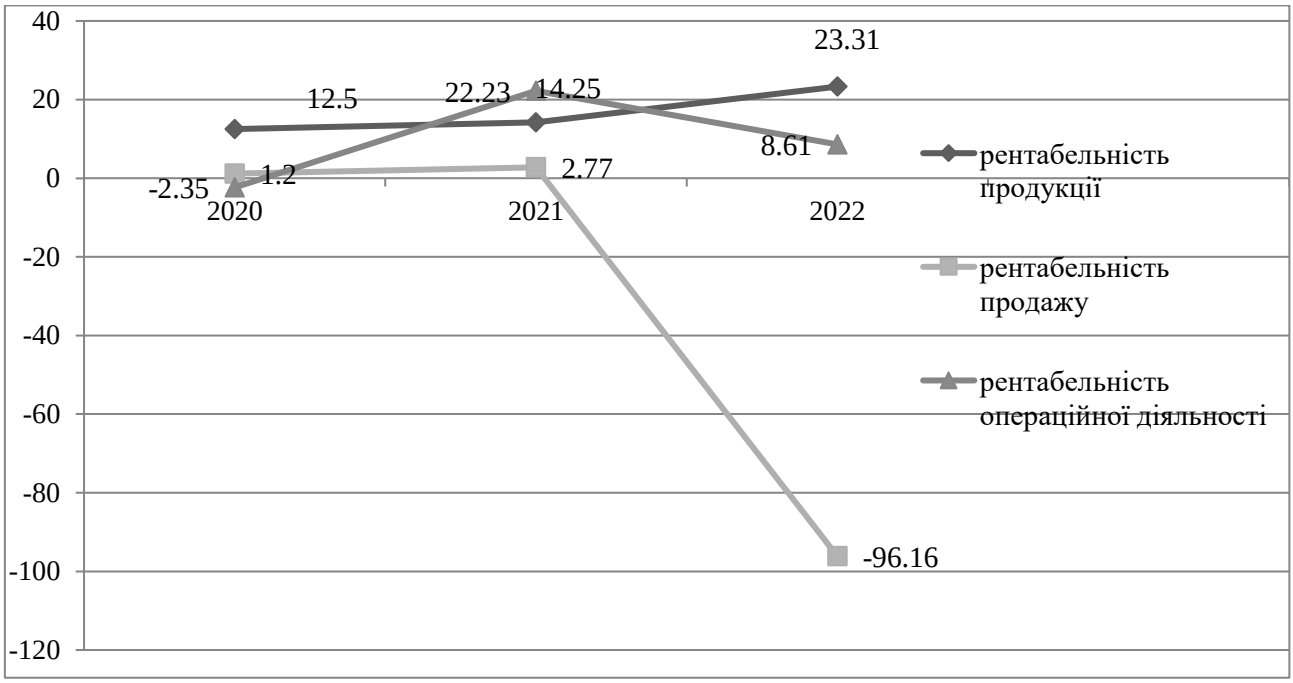

Рисунок 2.12 – Динаміка показників рентабельності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр., %

Дані рис. 2.12 ілюструють, що у 2022 р., порівняно з попередніми роками, відбулись значні зміни всіх представлених на рисунку показників рентабельності: рентабельність продажу знизилась з 1,20% у 2020 р. до -96,16% у 2022 р.; рентабельність продукції – зросла з 12,50% до 23,31% відповідно; рентабельність операційної діяльності знизилась з -2,35 % у 2020 р. до 8,61% у 2022 р.

2.3 Аналіз ліквідності та платоспроможності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»

Фінансовий аналіз платоспроможності підприємства полягає у абсолютному і відносному порівнянні активів як платіжних засобів з фінансовими ресурсами (зобов'язаннями), за рахунок яких відбулося їх формування.

В залежності від ступеня ліквідності, тобто швидкості перетворення в грошові засоби, активи підприємства поділяються на такі групи [54,55]:

Перша група ($А_1$) – абсолютно ліквідні активи – грошові засоби підприємства і короткострокові фінансові вкладення (цінні папери);

Друга група ($А_2$) – швидко ліквідні активи – поточна дебіторська заборгованість;

Третя група ($А_3$) – повільно ліквідні активи – запаси і витрати, інші оборотні активи;

Четверта група ($А_4$) – умовні ліквідні активи – необоротні активи.

Для оцінки платоспроможності фінансові ресурси підприємства групуються таким чином:

Перша група ($З_1$) – поточні зобов'язання (найбільш строкові зобов'язання), які слід погасити протягом поточного місяця (кредиторська заборгованість і суми кредитів банків, терміни повернення яких наступили);

Друга група ($З_2$) – короткострокові зобов'язання з терміном погашення до одного року (суми кредитів банків, поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями, забезпечень наступних витрат і платежів та векселів виданих, терміни повернення яких настануть у майбутньому, протягом року);

Третя група ($З_3$) – довгострокові зобов'язання з терміном погашення більше одного року (довгострокові кредити банків і позики);

Четверта група ($З_4$) – постійні зобов'язання, що формуються фінансовими ресурсами з елементів власного капіталу.

Підприємство вважається платоспроможним, якщо при порівнянні абсолютних величин його активів і фінансових ресурсів виконуються такі умови:

$$A1 \geq З1; A2 \geq З2; A3 \geq З3; A4 \leq З4 \quad (2.1)$$

Якщо на підприємстві виконуються перші три умови, тобто поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то обов'язково виконується й остання умова, оскільки це свідчить про наявність у підприємства власних оборотних активів, які забезпечують його фінансову стійкість. Невиконання однієї з перших трьох умов указує на те, що фактична платоспроможність відрізняється від нормативної.

Розрахунок оцінки платоспроможності підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» шляхом порівняння його активів і пасивів наведемо в табл. 2.14.

Таблиця 2.14 – Аналіз ліквідності балансу ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020-2022 рр., тис. грн.

Активи	2020	2021	2022	Пасиви	2020	2021	2022	Платіжний надлишок (+), нестача (-)		
								2020	2021	2022
А1	107273	58654	25245	З1	621105	469174	253999	-513832	-410520	-228754
А2	284092	259893	253438	З2	503001	428073	260319	-218909	-168180	-6881
А3	767234	584135	172903	З3	126913	131042	131042	+640321	+453093	+41861
А4	1043505	1163664	1187762	З4	951085	1038057	993988	+92420	+125607	+193774
Баланс	2202104	2066346	1639348	Баланс	2202104	2066346	1639348	0,00	0,00	0,00

Аналізуючи дані табл. 2.14, бачимо, що баланс ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» не можна вважати ліквідним, оскільки за період, що аналізується, перше, друге та четверте співвідношення груп активів і пасивів не відповідають умовам ліквідності. Дослідження співвідношень активів і зобов'язань свідчить про те, що підприємство не виконує нормативні умови платоспроможності. При цьому недостаток платіжних засобів по одній

групі компенсується їх надлишком по іншій групі лише вартісною величиною. Однак менш ліквідні платіжні засоби не можуть замінити більш ліквідні.

Зіставлення найбільш ліквідних платіжних засобів (А1, А2) з найбільш терміновими платіжними зобов'язаннями (З1, З2) дає змогу оцінити поточну платоспроможність. Порівняння платіжних засобів, що мають повільну ліквідність (А3) з довгостроковими зобов'язаннями, відображає перспективну платоспроможність.

Поряд з абсолютними показниками для оцінювання платоспроможності розраховують відносні показники (табл. 2.15).

Таблиця 2.15 – Показники ліквідності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Нормативне значення	Відхилення, (+,-)	
					2021 р. від 2020 р.	2022 р. від 2021 р
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,095	0,065	0,049	≥0,2-0,3	-0,030	-0,016
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,348	0,355	0,542	≥1,0	+0,007	+0,187
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,031	1,006	0,878	≥2,0	-0,025	-0,128

Показники ліквідності підприємства мають значення менше нормативного за весь період дослідження. Це означає, що підприємство не має можливості розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями за допомогою готівки і грошових коштів на рахунках в банку. Отже, підприємство не можна вважати абсолютно платоспроможним. Ліквідність підприємства - це його спроможність швидко реалізувати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань [56].

Одним з напрямів оцінки фінансового стану підприємства є визначення його фінансової стійкості, тобто рівня забезпеченості потреб господарської діяльності фінансовими ресурсами щодо їх наявності, розміщення і використання. Стійкість економіки підприємства залежить від результатів його операційної, фінансової та інвестиційної діяльності за умови досягнення

стабільного перевищення доходів над витратами, вільного маневрування грошовими коштами та економічного зростання.

Оцінку фінансової стійкості підприємства доцільно здійснювати поетапно, на основі комплексу показників (табл. 2.16).

Таблиця 2.16 – Показники фінансової стійкості ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Нормативне значення	Відхилення, (+,-)	
					2021 р. від 2020	2022 р. від 2021
Коефіцієнт автономії	0,43	0,50	0,61	>0,5	+0,07	+0,11
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,57	0,50	0,39	<0,5	-0,07	-0,11
Коефіцієнт фінансового ризику	1,32	0,99	0,65	<1,0	-0,33	-0,34
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,76	1,01	1,54	>1,0	+0,25	+0,53
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	-0,08	-0,14	-0,43	>0,1	-0,06	-0,29
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,09	-0,12	-0,19	≥0,50	-0,03	-0,07
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	-0,12	-0,22	-1,12	≥0,50	-0,10	-0,90
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	-0,59	-0,18	-0,05	підвищення	+0,41	+0,13
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	1,11	0,78	0,38	підвищення	-0,33	-0,40

За даними табл. 2.16, коефіцієнт автономії має значення вище нормативного – 0,43 у 2020 р., 0,50 у 2021 р., 0,61 – 2022 р. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу не перевищує нормативне значення – 0,57 у 2020 р., 0,50 у 2021 р., 0,39 – у 2022 р. Отримані значення показників автономії і концентрації залученого капіталу свідчать про те, що дане підприємство має невисоку залежність від зовнішніх джерел фінансування, тобто має можливості працювати на власному капіталі, і здійснюва залучення позикового капіталу без ризику банкруства. Коефіцієнт фінансового ризику означає, скільки позикових

коштів припадає на одну гривню власних коштів, вкладених в активи підприємства. У 2020 р. на одну гривню власних коштів припадало 1,32 грн. позикових, у 2021 р. – 0,99 грн., у 2022 р. – 0,65 грн.

Зменшення цього показника в динаміці свідчить про певне зменшення залежності підприємства від інвесторів і кредиторів, проте відсутність перевищення фактичного значення нормативного не має викликати сумніви щодо фінансової стійкості підприємства.

Коефіцієнт фінансової стабільності, який показує співвідношення власних і залучених коштів і характеризує здатність підприємства залучати зовнішні джерела фінансування не перевищує нормативне значення і свідчить про стабільну діяльність підприємства.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами має негативне значення і нижче нормативного, що свідчить про відсутність у підприємства покриття оборотних активів власними джерелами.

На рис. 2.13 наочно зображено динаміку показників фінансової стійкості ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод».

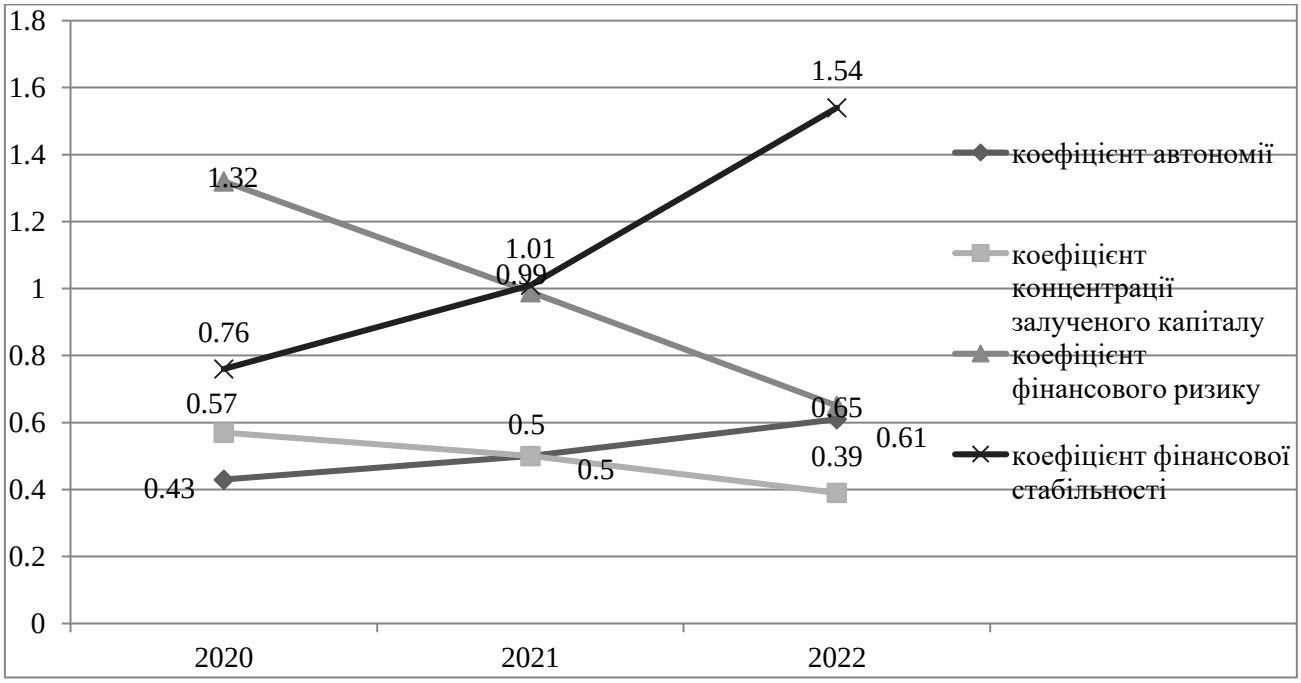

Рисунок 2.13 – Динаміка показників фінансової стійкості ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»

Зростання ринкової активності є важливим завданням кожного суб'єкта підприємницької діяльності та його власників. Ринкова активність підприємства забезпечується надійними і стабільними прибутками для власників та нарощуванням величини власного капіталу.

Залежно від поставленої мети та визначених завдань аналізу, може використовуватись різна вихідна інформація для розрахунку відповідних показників оцінки ринкової активності підприємства (табл. 2.17).

Таблиця 2.17 – Показники оцінювання ринкової активності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Відхилення (+,-) 2022 р. від	
				2020	2021
Показники, що характеризують ефективність використання капіталу власників					
Зареєстрований (пайовий) капітал, тис. грн	15516	15516	15516	0,00	0,00
Додатковий капітал, тис. грн	10545	-	-	-	-
Резервний капітал, тис. грн	3879	3879	3879	0,00	0,00
Нерозподілений прибуток, тис. грн	309450	407781	368086	+58636	-39695
Рентабельність зареєстрованого (пайового) капіталу, %	309,95	519,64	-1086,72	-1396,67	-1606,36
Вартість коштів зареєстрованого (пайового) капіталу (балансової вартості акцій), грн	61,29	66,90	64,06	+2,77	-2,84
Прибуток, тис. грн	48092	80628	-168616	-216708	-249244
Рентабельність власного капіталу, %	5,06	7,77	-16,96	-22,02	-24,73
Показники, що відображають положення підприємства на фондовому ринку					
Номінальна вартість однієї акції, грн	31,90	31,90	31,90	0,00	0,00
Балансова вартість однієї акції, грн	1955	2134	2044	+89	-90
Чистий фінансовий результат, який припадає на одну акцію, грн	98,87	165,76	-346,66	-445,53	-512,42

Аналіз даних табл. 2.17 свідчить, що величина пайового та резервного капіталів досліджуваного підприємства за період 2020-2022 рр. залишилась незмінною. Проте дещо збільшилась величина нерозподіленого прибутку

підприємства, яка зросла з 309450 тис. грн. у 2020 р. до 368086 тис. грн. у 2022 р. Відповідно, зріс показник рентабельності пайового капіталу з 309,95% у 2020 р. до 519,64% у 2021 р., але має від'ємне значення за результатами 2022 р. і становить -1086,72%.

В результаті того, що підприємство протягом досліджуваного періоду отримувало прибуток у 2020-2021 рр., рентабельність власного капіталу має тенденцію до збільшення – з 5,06% у 2020 р. до 7,77% у 2021 р. У 2022 р. цей показник має від'ємне значення -16,96%, оскільки підприємство отримало збитки.

Висновки до розділу 2

У даному розділі здійснено аналіз результатів господарської діяльності підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод». Зокрема, визначено динаміку показників виробничо-господарської діяльності підприємства, проведено горизонтальний та вертикальний аналіз активів та фінансових ресурсів підприємства, досліджено динаміку руху грошових коштів, проаналізовано показники рентабельності, ділової та ринкової активності підприємства, ліквідності, фінансової стійкості.

Аналіз проведений на основі фінансової звітності підприємства за 2020-2022 роки. У процесі аналізу показники порівнювалися з нормативними значеннями та значеннями попередніх років, за результатами якого визначалося наскільки ефективно підприємство здійснює господарську діяльність та використовує власні можливості.

Проведений аналіз результатів господарської діяльності підприємства дозволяє виділити наступне:

– спостерігається поступове зменшення показників виробничо-господарської діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр. Так, показник чистого доходу від реалізації продукції свідчит про зменшення у 2021 р. порівняно з 2020 р. на 27,22%, у 2022 р. порівняно з

2021р. – на 93,98%. Показник собівартості реалізованої продукції у 2021 р. порівняно з 2020 р. – зменшення на 28,33%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. зменшення на 94,42%. Показники валового прибутку зменшились у 2021 р. порівняно з 2020 р. – на 18,3%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. – на 90,88%. За цей період операційні витрати зросли на 274,42%. Як наслідок, фінансовий результат від операційної діяльності підприємства у 2022 рр. – збиток у розмірі 93399 тис. грн. Фінансовим результатом діяльності підприємства у 2020-2021 рр. є прибуток – 48092 тис. грн. та 80628 тис. грн. відповідно, у 2022 р. внаслідок військових дій та окупації території, підприємство отримало збиток у розмірі 168616 тис. грн.;

– господарська діяльність підприємства має стійку негативну тенденцію, оскільки грошові потоки – і позитивний і негативний змінюються рівномірно за тенденцією зменшення. Чистий грошовий потік за період, що аналізується, має від'ємне значення у 2020-2022 рр, що свідчить про недостачу поточних надходжень для здійснення платежів і підприємство має залучати позиковий капітал і знижувати свою платоспроможність;

– динаміка витрат підприємства характеризується тенденцією до зниження. Величина витрат підприємства у 2020 р. склала 3988035 тис. грн, у 2021 р. – 2864512 тис. грн, у 2022 р. – 372477 тис. грн, що на 90,66% менше 2020 р. і на 86,99% менше 2021 р.;

– у структурі витрат підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» переважає собівартість реалізованої продукції, питома вага якої у 2020 р. складає 89,23%, у 2021 р. – 89,03%, у 2022 р. – 38,17%. Далі – витрати на збут, питома вага яких складає у 2020 р. – 6,21%, у 2021 р. – 5,69%, у 2022 р. – 7,72%. Найменшу питому вагу у структурі витрат підприємства займають фінансові витрати – 0,32%, 0,58%, 2,04% по роках відповідно.У 2022 р. суттєво змінилась структура витрат: майже наполовину зменшилась питома вага собівартості реалізованої продукції, значно збільшилась питома вага інших операційних витрат і інших витрат. У 2022 р. порівняно з попередніми роками зменшилась величина всіх видів витрат, а загальна сума витрат у 2022 р.

становить 90,66% від 2020 р. та 86,99% від 2021 р. Така тенденція пояснюється військовими діями та окупацією території, на якій розташоване дане підприємство;

– у 2022 р. підприємство має рентабельність за основним показником – рентабельності продукції у розмірі 23,31% та рентабельність операційної діяльності у розмірі 8,61%. За 2022 рр., оскільки у підприємства показник чистого прибутку мав від'ємне значення, підприємство мало збитковість. Слід відзначити, що показники збитковості підприємства у 2022 р. порівняно з 2020-2021 р. мають тенденцію до збільшення. Можна стверджувати про наявність стійкої негативної тенденції до зниження показників рентабельності підприємства за досліджуваний період і про значне погіршення ситуації у 2022р.;

– наявність темпів падіння майна підприємства за період, що аналізується. Зокрема, темп падіння активів підприємства у 2021 р. порівняно з 2020 р. становить 93,84%, у 2022 р. порівняно з 2022 р. – 79,34%. Це свідчить про негативну характеристику результатів господарської діяльності підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод», що може спричинити зниження його платоспроможності;

– частка необоротних активів у майні підприємства майже вдвічі більше частки оборотних активів (72,45% і 27,55% відповідно у 2022 р.). Частка основних засобів у майні підприємства у 2022 р. становить 64,81%, що на 14,73 відсоткових пунктів більше ніж у 2021р. Частка основних засобів у необоротних активах підприємства є досить високою і становить 89,45% у 2022 р., що на 0,52 відсоткових пункти більше ніж у 2021 р. До негативних тенденцій можна віднести зменшення частки оборотних виробничих фондів в оборотних активах з 45,29% до 22,78% у 2022 р. порівняно з 2021 р. До негативних тенденцій можна віднести значну частку фондів обігу в оборотних активах підприємства (57,32% у 2020 р.; 54,71% у 2021 р.; 77,22% у 2022 р.), проте, цей показник поступово збільшується. До негативних тенденцій можна віднести значну частку поточної дебіторської заборгованості, яка поступово

збільшується – 24,52% у 2020 р.; 28,79% у 2021 р.; 56,12% у 2022 р. До негативних тенденцій також можна віднести незначну частку грошових коштів і поточних фінансових інвестицій як високоліквідних активів у майні і в оборотних активах підприємства, яка стрімко знижується (з 2,49% у 2020 р. до 0,59% у 2022 р.);

– стрибкоподібні зміни показників власного капіталу у 2020-2022 рр., показник має значення у 2020 р. у розмірі 951085 тис. грн., у 2021 р. відбулось зростання цього показника на 9,14% і стновило 1038057 тис. грн. і зменшення у 2022 р. на 4,25% порівняно з 2021 р. Водночас відбувається незначне збільшення довгострокових зобов'язань підприємства – з 126913 тис. грн. у 2020 р. до 131042 тис. грн. у 2021-2022 рр., тобто на 3,25%. Величина поточних зобов'язань підприємства значно знизилась з 1124106 тис. грн. у 2020 р. до 897247 тис. грн. у 2021 р., тобто на 20,18%, і до 514318 тис. грн. у 2022 р., що на 42,68% менше 2021 р. Дану тенденцію можна вважати негативною, оскільки відбувається незначне зростання величини власного капіталу, з одночасним збільшенням величини позикового капіталу підприємства;

– у структурі пасивів підприємства значно збільшилась частка власного капіталу і склала у 2022 р. 60,63%, незначно зросла частка довгострокових зобов'язань – з 5,76% у 2020 р. до 8,00% у 2022 р., частка поточних зобов'язань значно знизилась і становить 51,05% у 2020 р. та 31,37% у 2022 р.;

– баланс ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» не можна вважати ліквідним, оскільки за період, що аналізується, перше, друге та четверте співвідношення груп активів і пасивів не відповідають умовам ліквідності. Дослідження співвідношень активів і зобов'язань свідчить про те, що підприємство не виконує нормативні умови платоспроможності;

– показники ліквідності підприємства мають значення менше нормативного за весь період дослідження. Це означає, що підприємство не має можливості розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями за допомогою готівки і грошових коштів на рахунках в банку. Отже, підприємство не можна вважати абсолютно платоспроможним.

3 ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПРАТ «ПОЛОГІВСЬКИЙ ОЛІЙНО-ЕКСТРАКЦІЙНИЙ ЗАВОД»

3.1 Удосконалення системи управління витратами підприємства

Раціональне управління витратами є ключовим фактором для підприємств, особливо в умовах високої конкуренції та змінного ринкового середовища. Ефективна система управління витратами дозволяє підприємствам досягати таких цілей, як:

1. Зменшення собівартості продукції. Це може бути досягнуто шляхом оптимізації витрат на виробництво, зниження витрат на матеріали, енергію, робочу силу або інші ресурси. Зменшення собівартості дає можливість збільшити маржу прибутку або знизити ціни для підвищення конкурентоспроможності.

2. Оптимізація витрат на організацію бізнесу. Витрати на адміністративні та загальноорганізаційні функції можуть бути знижені через удосконалення внутрішніх процесів, автоматизацію, скорочення дублювання функцій та інших ефективних методів управління.

3. Підвищення фінансових результатів. Раціональне управління витратами прямо впливає на підвищення прибутковості та фінансової стійкості підприємства. Це дозволяє підприємствам отримувати більший фінансовий ресурс для інвестування в розвиток і розширення виробництва.

4. Розширене відтворення. Зниження витрат і покращення фінансових результатів дають підприємствам можливість інвестувати в нові технології, розширення виробництва, вдосконалення продукції, що в довгостроковій перспективі сприяє росту та розвитку.

Особливо це актуально для переробних підприємств, які часто працюють у умовах високої конкуренції, де ринок має тенденцію до наближення до досконалої конкуренції, і підприємства мають обмежений вплив на ціни. Для

таких підприємств здешевлення виробництва і економія на витратах ведення бізнесу стають важливими факторами для досягнення конкурентних переваг і забезпечення рентабельності.

Таким чином, впровадження ефективної системи управління витратами дозволяє підприємствам не лише знижувати витрати, а й створювати стратегії, що забезпечують довгостроковий успіх і розвиток у конкурентному середовищі. Проаналізувавши термін «управління витратами» можна зробити висновок, що це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць та носіїв за постійного контролю рівня витрат, а також стимулювання їхнього зниження [57]. Це є важливою функцією економічного механізму будь-якого підприємства.

На сьогодні досягнути ефективного управління витратами можна за рахунок досягнення підприємством високих економічних результатів. Це складний, багатоаспектний та динамічний процес, що включає управлінські дії, ціллю яких є досягнення високого економічного результату [58].

Створення ефективної системи управління витратами передбачає не тільки контроль за фактичними витратами, але й постійний моніторинг їх змін під впливом різноманітних факторів. Система повинна враховувати як внутрішні аспекти (організаційні, технологічні), так і зовнішні (економічні, ринкові умови). Ключовим є аналіз поведінки витрат і виявлення тих чинників, що їх змінюють, для прийняття своєчасних рішень щодо оптимізації витрат і структури собівартості продукції.

Система управління витратами суттєво відрізняється від традиційного бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік орієнтований на складання фінансової звітності, яка відображає діяльність підприємства за минулий період. Основна мета — забезпечення прозорості фінансових результатів і відповідність законодавчим вимогам.

Система управління витратами зосереджена на поточному моніторингу та контролі витрат, аналізі ефективності витрачання ресурсів в реальному часі. Вона дозволяє визначити зв’язок між рівнем витрат, обсягами виробництва та

прибутком, що дає змогу оперативно коригувати стратегії і приймати рішення для оптимізації витрат.

Таким чином, основна відмінність системи управління витратами полягає в її орієнтації на перспективу. Вона зосереджена на плануванні та прогнозуванні, допомагає визначити потенційні ризики та можливості для зниження витрат, підвищення ефективності та досягнення високих фінансових результатів у майбутньому.

Ця система дозволяє не лише аналізувати витрати на даний момент, а й забезпечує основу для стратегічного планування та оптимізації виробничих і бізнес-процесів, що є критично важливим для збереження конкурентоспроможності підприємства на ринку [59-60].

Однією з ключових відмінностей між системою управління витратами та фінансовим обліком є орієнтація на внутрішні потреби підприємства у порівнянні з зовнішніми користувачами інформації.

Фінансовий облік призначений для задоволення потреб як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів. Сюди входять банки, фінансові та статистичні органи, інші підприємства, а також акціонери та інвестори. Ведення фінансового обліку жорстко регламентується державними нормативами та стандартами (наприклад, міжнародними стандартами фінансової звітності, національними стандартами бухгалтерії). Головною метою є забезпечення прозорості фінансової діяльності підприємства та правильного подання фінансових результатів для зовнішніх оцінок і обов’язкової звітності.

Система управління витратами, на відміну від фінансового обліку, орієнтована виключно на внутрішні потреби підприємства, зокрема в управлінні його виробничо-збутовою діяльністю. Її основна мета — це забезпечення ефективного контролю над витратами, оптимізація виробничих процесів, зниження собівартості продукції та досягнення високих економічних результатів.

Система управління витратами не обмежена жорсткими регламентаціями і може розроблятися з урахуванням специфіки підприємства, його

організаційної структури, тактичних і стратегічних цілей, а також технологій виробництва.

Таким чином, основна мета фінансового обліку – це забезпечення зовнішніх користувачів правильною і достовірною інформацією про фінансові результати підприємства, тоді як система управління витратами спрямована на внутрішнє управління, підвищення ефективності і досягнення максимальних економічних результатів у діяльності підприємства [61].

Удосконалена система управління витратами надає менеджерам підприємства таку інформацією, яка забезпечує наступні переваги (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Переваги використання удосконаленної системи управління витратами підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»

Враховуючи особливості витрат, формуючи систему управління ними, можна зазначити низку вимог до системи управління, а саме:

– недопущення зайвих витрат;

– комплексний характер управлінських рішень;

– вдосконалення інформаційного забезпечення;

– системний підхід до управління витратами;

– орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства;

– органічне поєднання витрат з якістю продукції;

– єдність методів на різних рівнях управління витратами; впровадження методів зниження витрат;

– управління витратами на різних стадіях життєвого циклу продукції [62].

Система управління витратами спрямована на вирішення наступних завдань:

– здійснення контролю за ходом господарської діяльності підприємства;

– виявлення тенденцій змін рівня, обсягу та структури витрат на обсяг виробництва та одиницю продукції;

– збір, аналіз інформації про витрати;

– нормування, планування витрат у розрізі елементів, виробничих підрозділів і видів продукції;

– пошуку резервів економії ресурсів і оптимізації витрат [63].

Аналізуючи існуючі визначення «системи управління витрат», на нашу думку, найбільш доцільним є наступне: це сукупність взаємопов’язаних елементів, методів і механізмів, що діють в межах функціональних обов’язків і утворюють певну цілісність, за допомогою яких узагальнюються процеси постачання, використання ресурсів, вирішуються чітко поставлені цілі, реалізуються тактичні і стратегічні плани [57].

Треба відмітити, що система управління витратами переробного підприємства є специфічною і характеризується певними ознаками, а саме: цілеспрямованістю (оптимізація рівня витрат на виробництво, реалізацію

продукції та забезпечення одержання доходу); складністю (наявність значної кількості підсистем); гнучкістю (пристосування до змін впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища); керованістю (можливість змін у функціональній системі в залежності від потреб виробництва).

В проведеному дослідженні необхідність удосконалення механізму управління витратами обумовлена такими факторами:

1) посиленням конкуренції на ринках матеріалів і сировини;

2) зміною і нестабільністю цін на ресурси виробництва;

3) визначення технічних способів виміру, збору, аналізу та підготовки інформації для оцінки, планування та прийняття управлінських рішень щодо оптимізації витрат.

Вимоги до управління витратами на підприємстві визначаються різноманітними факторами, а саме: зміною умов конкуренції; потребою покупців та продавців; впровадженням гнучкого автоматизованого виробничого обладнання; комп'ютеризацією процесу конструювання, контролем за якістю продукції. Однією із вимог до управління витратами є визнання їх, як інструмента управління підприємства [64].

Ефективна система управління витратами ґрунтується на дотриманні наступних принципів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Принципи ефективної системи управління витратами підприємства [57]

№з/п	Назва принципу	Характеристика
1	2	3
1	Принцип безперервності	Передбачає постійний пошук, передачу, нагромадження, обробку та аналіз інформації для потреб управління підприємством.
2	Принцип бюджетного (кошторисного) методу управління витратами, собівартістю й дохідністю підприємства	Передбачає: а) визначення сфери діяльності господарства та його внутрішніх складових як центрів відповідальності; б) планування бюджетів структурних одиниць відповідно до їхніх диференційованих у межах

		підприємства економічних функцій; в) узагальнення бюджетів підрозділів; і одержання генерального бюджету підприємства; г)визначення відповідності показників генерального бюджету стратегічним цілям підприємства; д) уточнення генерального бюджету та бюджетів підрозділів; е)організацію контролю за виконанням бюджетів.
3	Принцип взаємодії підрозділів підприємства через дані бюджетів	Передбачає визначення регулюючихпараметрів внутрішньогос подарського обміну продукцією та послугами за допомогою цінових інструментів трансфертної природи. Завдяки цьому створюється передумови організації виробництва на засадах замкненого циклу, що дозволяє підприємству загалом пропонувати на відкритому ринку продукти високого ступеня готовності до кінцевого споживання. Бюджетні та звітні матеріали створюють систему «опорних точок» внутрішньогосподарських економічних відносин.
4	Принцип оцінки результатів діяльності підрозділів на основі бюджетів і внутрішньої звітності	Надає системі управління витратами ознак інструмента мотивації персоналу як головного елемента економічного механізму підприємства. По кожному підрозділу він відтворюється низовими системами планування, обліку, контролю та матеріального стимулювання.
5	Принцип участі персоналу підприємства (партисипативності) в процедурах управління витратами	Сприяє поглибленому ознайомленню кожного працівника незалежно від посади з характером діяльності, структурою та завданнями підрозділу й підприємства. Це сприяє збагаченню мотиваційних інструментів активізації персоналу, оскільки цілі підприємства стають цілями кожного працівника, колектив консолідується, виконання поставлених завдань стає джерелом морального задоволення працівників пробуджує у нихпочуття відповідальності, посилює заінтересованість у роботі, мобілізує творчу ініціативу.
6	Принцип періодичності	Складання та обговорення документів

		системи управління витратами слід здійснювати за певним графіком, узгодженим з виробничою та збутовою циклічністю діяльності підприємства. Це стосується і матеріалів, отриманих керівниками. До функцій апарату управління підприємством належить встановлення конкретних дат підготовки й обговорення в колективах планових, облікових, контрольних та аналітичних документів.
7	Принцип економічної обґрунтованості та достовірності	Полягає в тому, що його дані повинні передусім точно відображати господарські операції, ретроспективну характеристику діяльності підприємства та його підрозділів. Щодо стратегічних планів, то вони повинні містити обґрунтування цілей і шляхів їх досягнення з такою глибиною аргументації, яку допускає доступна інформація про майбутній стан економічного середовища. Короткострокові (річні, квартальні) плани слід деталізувати настільки, щоб на рівні підрозділів вони наближалися до інструкцій. Лише достовірна й обґрунтована інформація дозволить керівництву приймати ефективні управлінські рішення.
8	Принцип мінімальної трудомісткості	Він вимагає орієнтації на досконалі методики, сучасні технічні засоби й відповідне програмне забезпечення (комп'ютерні технології) виконання комплексу планових, облікових, контрольних та аналітичних розрахунків.
9	Самостійне визначення самим підприємством форм та документації системи управління витратами	Цей принцип означає повну незалежність підприємства при встановлені порядку ведення внутрішнього обліку, контролю і звітності. Завданням останньої є забезпечення керівників підприємства необхідною інформацією.
10	Пріоритет стратегічних цілей перед поточними завданнями	Дотримання цього принципу вимагає від системи управління витратами глибокого обґрунтування стратегічних цілей підприємства, які не мають нічого спільного з декларацією бажаних напрямів розвитку чи

		очікуваних результатів. Стратегія повинна реально враховувати як внутрішні можливості господарства, так і весь спектр зовнішніх умов його функціонування. Завдання управлінського обліку – надати всю необхідну для цього інформацію. Відповідність за розробку стратегії несе керівництво, але високу якість стратегічних управлінських рішень забезпечує внутрішній облік.
11	Орієнтація на задоволення виключно власних інформаційних потреб підприємства при управлінні його виробничо-збутовою діяльністю	Дані системи управління витратами повинні мати суто внутрішнє призначення і за межі підприємства можуть виходити лише в ролі конфіденційної інформації.
12	Системний підхід	Передбачає стратегічне й оперативне планування, облік та контроль виробничих витрат і продукції, оцінку роботи персоналу як системний підхід планових, облікових, контрольно-аналітичних та економічних розрахунків, спрямованих на досягнення підприємством високих результатів господарювання. Залежно від обраних підприємством економічних пріоритетів якими можуть бути: оптимізація витрат, збільшення частки ринку, одержання цільового прибутку тощо.
13	Наскрізна уніфікована стабільна систематизація та кодування всіх планово-облікових номенклатур	Даний принцип тісно пов’язаний з попереднім і вимагає сталої й вичерпної структуризації всіх інформаційних потоків системи управління витратами: про структурні підрозділи, їх спеціалізацію; склад витрат за статтями, перелік використовуваних технологічних матеріалів; про цінову інформацію, персонал, засоби виробництва і т. ін.

В сучасних умовах практично кожне підприємство повинно самостійно вирішувати питання стосовно управління витратами виробництва, визначати вимоги до ефективності їх здійснення тощо. Однак в усіх випадках має ставитись мета управління витратами виробництва і розроблятись завдання та заходи її реалізації. На основі вивчення теоретичних матеріалів та результатів

діяльності провідних підприємств, на рис. 3.2 показана послідовність організації робіт, пов’язаних з формуванням вимог до управління витратами виробництва, розробкою і впровадженням системи управління витратами на підприємстві.

Рисунок 3.2 – Послідовність розробки і впровадження ефективної системи управління витратами виробництва [57]

На першому етапі здійснюється перед проєктне дослідження і визначається основна мета підприємства в сфері управління витратами виробництва. На цьому етапі необхідно проаналізувати реальний стан здійснення витрат виробництва на основних ділянках і підрозділах виробничих процесів, оцінити ефективність їх формування і обґрунтувати напрями підвищення ефективності управління ними.

На основі здійснення досліджень другого етапу, на підприємстві повинна сформуватись повна інформація щодо реалізації напрямів удосконалення системи управління витратами виробництва, підвищення ефективності управління ними. Кінцевими матеріалами цього етапу мають бути визначення основних функцій управління витратами та їх завдань у підвищенні ефективності діючої системи управління витратами або забезпечення ефективності функціонування нової, спроєктованої системи.

Розробка системи починається з визначення місць формування витрат з метою вимірювання і контролю за ними та визначення відхилень від запланованих показників. Місцями виникнення витрат підприємством можуть бути вибрані [65]:

– функціонально виокремлені сфери діяльності підприємства – відділи, цехи, окремі виробництва, робочі місця тощо;

– центри витрат – відособлені первинні виробничі та обслуговуючі одиниці, що виконують одноманітні функції або операції, мають однотипне технічне оснащення та спрямованість витрат – окремі робочі місця, технологічні процеси, відділи. Центри витрат можуть бути складовою частиною адміністративних одиниць підприємства або збігатися з ними;

– центри відповідальності – відокремлені структурні підрозділи або група підрозділів, що характеризується певним ступенем автономності. Вони мають у своєму розпорядженні необхідні ресурси і виконують з їх допомогою свої функції. На керівників таких центрів покладена відповідальність за результати їхньої діяльності. Можуть бути виділені центри витрат, доходів, прибутку, інвестицій тощо, або у якості центрів відповідальності можуть бути використані структурні підрозділи підприємства – відділи, цехи тощо;

– бізнес-процеси – основні види діяльності (функції або операції) – оформлення замовлень на поставку матеріалів; експлуатація устаткування в процесі виробництва; контроль якості продукції, транспортування тощо.

На заключному третьому етапі здійснюється впровадження нової або удосконаленої системи управління витратами виробництва. На цьому етапі має розроблятись план впровадження системи, в якому визначаються строки виконання основних заходів і відповідальні особи. На нашу думку, доцільно створити робочу групу менеджерів, яка б відслідковувала процес впровадження системи управління витратами виробництва, оцінювала ефективність їх функціонування на етапі впровадження нових або модернізованих функціональних підсистем системи управління витратами виробництва.

3.2 Оптимізація складу витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»

Управління витратами є процесом, орієнтованим на підвищення ефективності підприємства, шляхом впливу на структуру витрат, їх склад та поведінку на всіх етапах. Це включає оптимізацію витрат для зменшення собівартості продукції, зменшення частки непродуктивних витрат і покращення фінансових результатів. Головною метою є досягнення оптимального використання ресурсів, що підтримує конкурентоспроможність на ринку, і забезпечує реалізацію стратегічних та тактичних цілей підприємства [66].

Оптимізація витрат є невід'ємною частиною процесу оптимізації діяльності підприємства, який включає в себе систематичне планування, облік, аналіз витрат та прийняття управлінських рішень на основі цих даних. Це дозволяє досягти максимального ефекту при мінімальних витратах. Важливим аспектом є стратегічне планування витрат з метою забезпечення ефективної роботи підприємства та досягнення бажаних фінансових результатів. Крім того, інструменти мотивації працівників на різних рівнях організаційної структури стають важливим елементом у досягненні цих цілей, стимулюючи співробітників до досягнення ефективних результатів [67].

Управлінський облік є ключовим елементом інформаційної системи управління витратами, оскільки він забезпечує керівників підприємства необхідною інформацією для ефективного прийняття управлінських рішень. Це включає збір, обробку та передачу даних про витрати, які використовуються для оптимізації процесів на всіх рівнях управління. Завдяки функціям управлінського обліку, керівники можуть аналізувати витрати, визначати їх структуру та вплив на фінансові результати, а також здійснювати контроль за виконанням витратних норм та стандартів. Таким чином, управлінський облік стає основним інструментом для досягнення стратегічних та оперативних цілей підприємства в умовах ринку [68].

Під час проведення аналізу витрат підприємства варто враховувати обсяги та структуру випуску продукції, ефективність використання персоналу підприємства та основних засобів, а також рівень собівартості продукції, що дозволить чітко встановити джерела покриття та ефективність використання грошових коштів підприємства і визначити основні заходи для їх оптимізації.

Для того, щоб визначити структуру та облік витрат, їх розподіляють на дві основні групи: перша група витрат включається до собівартості реалізованої продукції, а друга – обліковується відокремлено. До першої групи відносять витрати на оплату праці, витрати на придбання сировини і матеріалів, відрахування на соціальні заходи, амортизацію та інші операційні витрати. До другої ж відносяться витрати на збут, адміністративні витрати та інші операційні витрати [69,70].

Системний підхід до аналізу витрат передбачає [71]:

– виявлення місця та ролі показників в оцінці досягнутої ефективності виробництва;

– розроблення принципової схеми аналізу на основі класифікації факторів та резервів раціоналізації витрат;

– визначення методів вимірювання та резервів раціоналізації витрат;

– виявлення резервів раціонального використання виробничих ресурсів у поточному та перспективному плануванні собівартості.

Не менш важливим за процес аналізу витрат є процес їх прогнозування. Особливу роль відіграють чинники, пов’язані із точністю інформаційних ресурсів та повнотою забезпеченості інформацією. Наслідком процесу прогнозування витрат підприємства є процес їх планування, основною метою якого є визначення загальної суми витрат обігу, потрібної для забезпечення нормальної роботи підприємства, з урахуванням наявних резервів зниження витрат на придбання, доставку, зберігання товарів та їх реалізацію. Здебільшого розрахунок планових витрат проводять згідно із запланованими заходами щодо розширення обсягів діяльності підприємства, обсягів товарообороту чи запровадження певних інноваційних рішень.

Планування витрат, як складова частина системи управління витратами підприємства, є важливим, з точки зору можливості розрахунку майбутніх показників їх ефективності, що особливо важливо при запровадженні різного роду інноваційних рішень [72].

Так, оптимізація витрат є критично важливим елементом управлінської стратегії підприємства, оскільки це дозволяє знизити собівартість продукції та підвищити її конкурентоспроможність на ринку. Зниження операційних витрат, особливо на етапах виробництва та збуту, може суттєво вплинути на фінансові результати підприємства.

Раціональним підходом є фокус на зменшенні витрат, які складають більшу частину загальних витрат, без шкоди для якості продукції та обслуговування клієнтів. Це може включати оптимізацію виробничих процесів, зниження витрат на логістику, удосконалення процесів збуту та управління запасами, а також застосування технологічних інновацій для зниження енергетичних витрат та поліпшення ефективності роботи підприємства.Для оптимізації операційних витрат, на підприємствах переробної галузі, використовують [73]:

– пошук надійних постачальників виробничих ресурсів;

– удосконалення асортименту продукції, що випускається;

– вдосконалення організації праці та збутової діяльності;

– підвищення продуктивності праці;

– максимальне залучення додаткових доходів від вільних активів (оренда площ, які не використовуються в даний момент суб’єктом господарювання, що принесе додатковий дохід й, таким чином, зменшить затрати на утримання цих приміщень чи обладнання);

– перманентний контроль за витратами підприємства;

– підвищення ефективності внутрішнього управління витратами на основі своєчасного та якісно проведеного аналізу.

Оптимізація матеріальних витрат є важливим елементом управлінського контролю на підприємстві. Для цього необхідно ретельно аналізувати етапи, на

яких виникають найбільші витрати, і націлюватися на зниження цих витрат без шкоди для якості продукції.

Підходи до оптимізації матеріальних витрат можуть включати:

1. Зменшення витрат на стадії проєктування та розробки продукції – це включає використання більш дешевих матеріалів, удосконалення конструкції продукту для зменшення витрат сировини та підвищення ефективності виробництва.

2. Оптимізація використання сировини – це застосування методів точного обліку витрат на сировину, зокрема, вдосконалення планування закупівель, покращення технологічних процесів для мінімізації втрат, запровадження політики повторного використання матеріалів та управління запасами, що знижує нераціональне використання ресурсів.

Для досягнення максимального ефекту необхідно провести контроль і аналіз витрат на всіх етапах виробничого процесу, від закупівлі сировини до остаточного виготовлення продукції. Це дасть можливість ідентифікувати неефективні елементи виробничої діяльності та впровадити заходи для їх оптимізації, що позитивно вплине на фінансові результати підприємства [74].

Оскільки прибуток – мета господарської діяльності кожного підприємства, то в подальшому важливо зберегти його на тому ж рівні або навіть наростити його обсяг. Саме для цього постає необхідним знайти резерви зростання прибутку.

Резерви зростання прибутку – це кількісно вимірні можливості його збільшення за рахунок зростання обсягу реалізації продукції, зменшення витрат на її виробництво та реалізацію, недопущення реалізаційних збитків, вдосконалення структури вироблюваної продукції.

Вимірювання величини резервів може бути визначено шляхом порівняння досягнутого рівня витрат з їх потенційною величиною.

Важливим напрямом пошуку резервів зростання прибутку є зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції, наприклад, сировини, матеріалів, палива, енергії, амортизації основних фондів та інших витрат.

Тому, постає завдання проаналізувати структуру витрат операційної діяльності підприємств за досліджуваний період, та виділити в їх складі ті статті витрат, які, виходячи із існуючих тенденцій діяльності підприємства, можуть бути скорочені, тобто оптимізовані до певного рівня.

Для того, щоб привести витрати за статтями до порівняльного вигляду, перерахуємо їх на 1 грн. реалізованої продукції (чистого доходу від реалізації), та знайдемо таким чином мінімальний рівень витрат періоду (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Розрахунок рівня витрат на 1 грн. чистого доходу ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод»

Стаття	2020		2021		2022		Мінімальний рівень витрат
	тис. грн	рівень витрат на 1 грн. ЧД	тис. грн	рівень витрат на 1 грн. ЧД	тис. грн	рівень витрат на 1 грн. ЧД	
Чистий дохід від реалізації продукції	4003448	-	2913763	-	175338	-	-
Собівартість реалізованої продукції	3558573	0,8888	2550278	0,8753	142192	0,8109	0,8109
Адміністративні витрати	85512	0,0214	104437	0,0358	24975	0,1424	0,0214
Витрати на збут	247666	0,0618	163013	0,0559	28773	0,1641	0,0559
Інші операційні витрати	41170	0,0102	27035	0,0093	101224	0,5773	0,0093
Разом витрат	3932921	0,9822	2844763	0,9763	297164	1,6947	0,8975
Операційні витрати							
Матеріальні витрати	3483319	0,8700	1889741	0,6486	149049	0,8500	0,6486
Витрати на оплату праці	131820	0,0329	161004	0,0553	35389	0,2018	0,0329
Відрахування на соціальні заходи	28178	0,0070	34709	0,0119	8053	0,0459	0,0070
Амортизація	38404	0,0095	36582	0,0125	37494	0,2138	0,0095
Інші операційні витрати	335904	0,0839	274276	0,0941	99778	0,5691	0,0839
Разом витрат	4017625	1,0033	2396312	0,8224	329763	1,8806	0,7819

Розрахований мінімальний рівень витрат має слугувати підприємству тією відправною точкою, в якій постає можливим зменшення рівня витрат на 1 грн. чистого доходу при плануванні витрат у 2023 р. Таким чином, по даним витратам операційної діяльності підприємства існують резерви їх зниження за

рахунок зменшення адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат. Тобто, ці статті витрат у розрахунку на 1 грн. чистого доходу у 2022 р. значно перевищували рівень попередніх періодів, відповідно, можна говорити про їх перевитрачання (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Прогнозування витрат ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» на 2023 р. та визначення їх оптимального рівня для 2022 р., тис. грн.

Стаття	2020 р.	2021 р.	2022 р. (факт)	Прогноз 2023 р.	Економія
Собівартість реалізованої продукції	3558573	2550278	142192	174925	32733
Адміністративні витрати	85512	104437	24975	4616	20359
Витрати на збут	247666	163013	28773	12058	16715
Інші операційні витрати	41170	27035	101224	2006	99218
Разом витрат	3932921	2844763	297164	193605	103559
Операційні витрати					
Матеріальні витрати	3483319	1889741	149049	139903	9146
Витрати на оплату праці	131820	161004	35389	7096	28293
Відрахування на соціальні заходи	28178	34709	8053	1510	6543
Амортизація	38404	36582	37494	2049	35445
Інші операційні витрати	335904	274276	99778	18097	81681
Разом витрат	4017625	2396312	329763	168655	161108

Спрогнозуємо оптимальний рівень витрат на 2023 р., знаючи їх мінімальний рівень на 1 грн. чистого доходу та плановий рівень чистого доходу із врахуванням його середнього коефіцієнту зростання за аналізований період, який складає 1,2302 пунктів: 175338 * 1,2302 = 215700,81 тис. грн.

Отже, очікуваний чистий дохід на 2023 рік становить близько 215700 тис. грн. Таким чином, виходячи із планового чистого доходу, який зростає, має відбутися й зростання собівартості продукції на 32733 тис. грн. Прогнозний обсяг собівартості в загальній сумі дорівнюватиме 174925 тис. грн.

Зауважимо, що у 2023 р. за прогнозами має відбутися лише зростання витрат за собівартістю реалізованої продукції, оскільки вони напряму пов’язані зі зміною виручки від реалізації, а в нашому випадку очікується збільшення виручки у 2023 р. Інші статті витрат на 2023 рік ми оптимізуємо за критерієм

мінімального рівня витрат у чистому доході. Зокрема, у 2023 р. скоротилися адміністративні витрати, витрати на збут й інші операційні витрати порівняно із 2022 р.

Варто відмітити, що керівництву підприємства потрібно приділити особливу увагу статті інші операційні витрати, оскільки за останній рік їх сума значно зросла. Це може бути наслідком знецінення запасів, псування цінностей, списання та уцінки активів, сума фінансових санкцій тощо.

В результаті проведених оптимізаційних заходів, все це призведе до підвищення фінансового результату від операційної діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» в плановому 2023 р. порівняно з 2022 р. на 161108 тис. грн.

Отже, як висновок, ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» буде доцільно на 2023 р. здійснити витрати на запланованому рівні, що дасть змогу підприємству отримати їх економію, наростити обсяги діяльності та згенерувати додаткові фінансові ресурси, які потім можуть бути використані з більш ефективною віддачею.

Пропонований підхід до оптимізації витрат дає можливість управляти витратами і контролювати витрати на всіх стадіях виробництва. Фінансова стійкість надає підприємству можливість розвитку і залучення капіталу в разі нестачі власних коштів. Разом з тим можливість залучення позикового капіталу обмежується певними рамками, наприклад, вимогами до рівня фінансового важеля. Збільшення прибутку, яка є найбільшою мобільного складової власного капіталу, створює умови як для самофінансування діяльності, так і для розширення залучених позикових джерел. При цьому прямий вплив на величину прибутку надає рівень витрат.

Важливою проблемою в рамках даного підходу при розгляді фінансової стійкості є визначення величини і структури власного капіталу.

Таким чином, на підставі системного підходу можна уявити загальну систему взаємозв’язку показників беззбитковості, що визначаються з

позиції співвідношення доходів та витрат, і фінансової стійкості підприємств (рис. 3.3).

Запропонована сукупність показників характеризує можливість досягнення кінцевої мети – формування беззбитковості діяльності за рахунок зниження витрат і збереження встановленої величини власного капіталу, його послідовного збільшення на основі зростання прибутку, необхідної для забезпечення самоокупності та самофінансування та сталого розвитку.

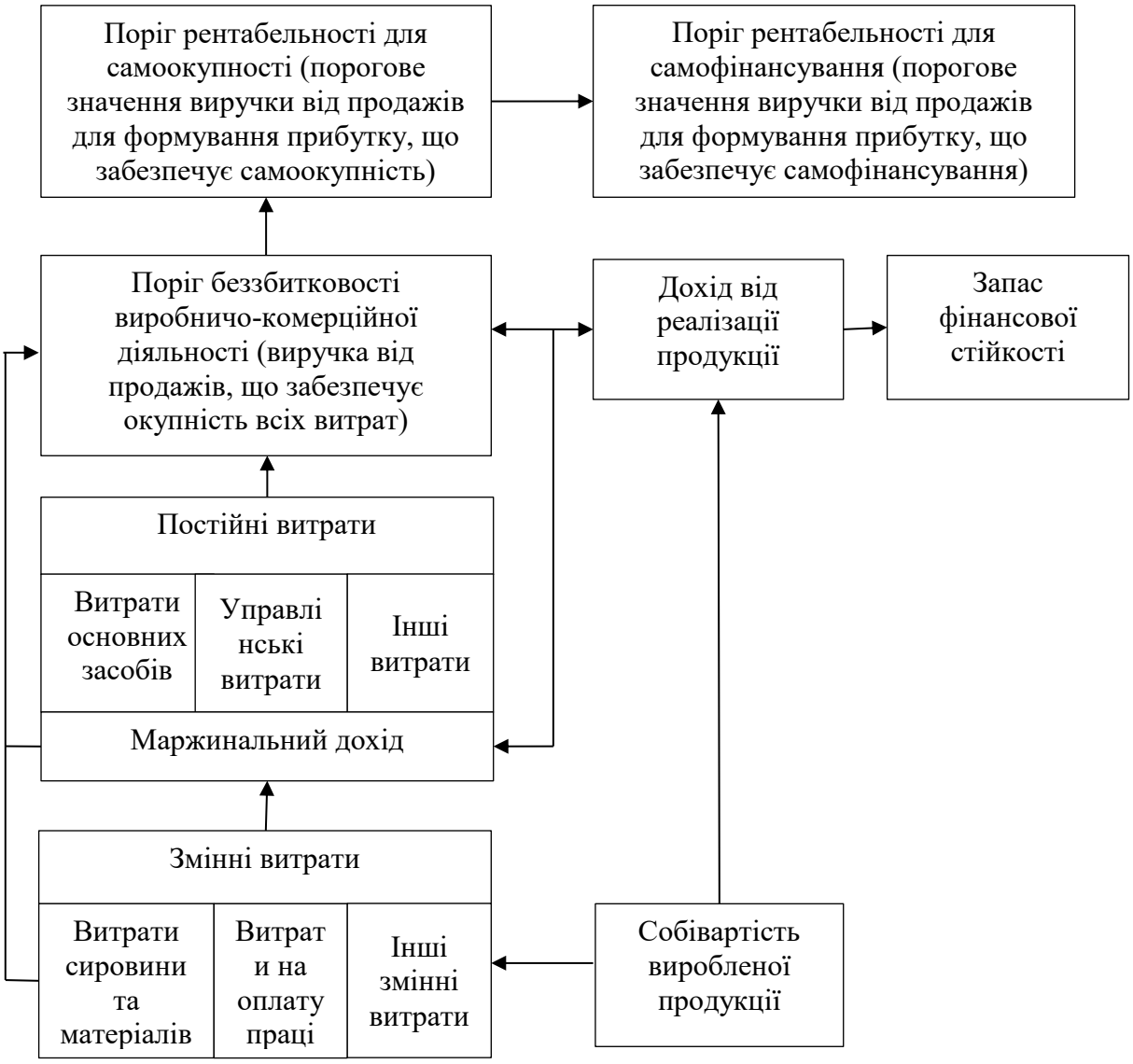

Рисунок 3.3 – Місце витрат в системі показників, що послідовно формують беззбитковість і фінансову стійкість підприємства [76]

Важливу роль у прийнятті ефективних управлінських рішень відіграє маржинальний аналіз фінансових результатів, що передбачає системне дослідження взаємозв'язку таких показників як витрати, обсяг реалізації продукції та прибуток. Результати маржинального аналізу є основою для обгрунтування управлінських рішень щодо асортиментної та маркетингової політики, технології виробництва для мінімізації витрат і максимізації прибутку.

Проведемо розрахунки і визначимо показники порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Показники порога рентабельності та запасу фінансової стійкості ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020-2022 рр.

Показники	2020	2021	2022	Відхилення,%	
				2021/ 2020	2022/ 2021
1. Операційний дохід, тис. грн.	4052997	2950184	203765	-27,21	-93,09
2. Операційні витрати, тис. грн.	3932921	2844763	297164	-27,67	-89,55
у тому числі: а) змінні витрати; б) постійні витрати	3268203 664718	2246482 598281	184225 112939	-31,26 -9,99	-91,80 -81,13
3. Прибуток (збиток) від операційної діяльності, тис. грн. (п.1-п.2)	120076	105421	-93399	-12,20	х
4. Маржинальний дохід, тис. грн. (п.1-п.2а)	784794	703702	19540	-10,33	-97,22
5. Частка (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході (п.4:п.1)	0,194	0,238	0,096	х	х
6. Поріг рентабельності, тис. грн. (п.2б:п.5)	3426381	2513785	1176448	-26,63	-53,20
7. Частка порога рентабельності в операційному доході, %(п.6:п.1*100)	84,54	85,21	577,36	х	х
8. Зона фінансової стійкості, тис. грн. (п.1-п.6)	626616	436399	-972683	-30,36	х
9. Запас фінансової стійкості, % (п.8:п.1*100)	15,46	14,79	-477,36	х	х

За даними, наведеними у табл. 3.4, у 2021 р. порівняно з 2020 р. відбулось зменшення операційного доходу на 1102813 тис. грн., або 27,21%, операційні витрати зменшились на 1088158 тис. грн, або 27,67%. Підсумком такої динаміки стало зменшення прибутку від операційної діяльності на 14655 тис. грн., або 12,20%. Серед операційних витрат змінні витрати зменшились на 1021721тис. грн. (31,26%), а постійні – на 66437 тис. грн (9,99%).

У 2022 р. порівняно з 2021 р. відбулось зменшення операційного доходу на 2746419 тис. грн., або на 93,09%, операційні витрати зменшились на 2547599 тис. грн, або 89,55%. Підсумком такої динаміки стало отримання збитку від операційної діяльності на суму 93399 тис. грн. Серед операційних витрат змінні витрати зменшились на 2062257 тис. грн. (91,80%), а постійні – на 485342 тис. грн (81,13%).

Негативним з погляду динаміки фінансової стійкості підприємства є не лише зменшення абсолютного показника порогу рентабельності (на 1337337 тис. грн., або 53,20%), а й зростання його частки в операційному доході з 84,54% до 577,36% (на 492,82 відсоткових пунктів). Тобто, якщо в 2020 р. для покриття операційних витрат використовувалась сума операційного доходу, що становила 84,54% від фактичного доходу, то вже у 2022 р. – відповідно 577,36%.

Зважаючи на зниження запасу фінансової стійкості з 15,46% у 2020 р. до -477,36% у 2022 р., можна стверджувати, що рівень цього показника є небезпечно низьким і свідчить про нестабільність роботи підприємства за критерієм забезпечення прибутковості операційної діяльності.

Оцінка фінансової стійкості підприємства, перш за все, має формувати розгорнуту характеристику його фінансового стану з позиції забезпеченості виробничого підприємства фінансовими ресурсами. Крім того, вона повинна оцінювати стан виробничого підприємства і з позиції аналізу якості результатів його фінансової діяльності, істотну роль в якому займає політика управління витратами виробничого підприємства.

3.3 Розробка концепції стратегічного управління витратами підприємства

Впровадження стратегічного управління витратами на підприємствах дійсно є необхідним у сучасних умовах бізнесу, оскільки традиційні підходи до управління витратами вже не можуть задовольнити вимоги конкурентного середовища та забезпечити довгострокову ефективність діяльності підприємства. Стратегічне управління витратами відрізняється від традиційного підходу такими важливими аспектами:

1. Інший підхід до аналізу витрат – стратегічне управління витратами передбачає більш глибокий та системний підхід до аналізу витрат, який включає прогнозування майбутніх витрат, вивчення тенденцій зміни витрат в умовах ринку та визначення потенційних ризиків для бізнесу. Це дозволяє не лише зменшити витрати, а й зробити їх більш спрямованими на забезпечення довгострокових цілей підприємства.

2. Встановлення стратегічних цілей управління витратами – на відміну від традиційного підходу, стратегічне управління витратами визначає цілі не тільки для короткострокового зменшення витрат, але й для підвищення конкурентоспроможності підприємства в довгостроковій перспективі. Це включає інвестиції у інновації, технології, удосконалення процесів та інших аспектах, що дозволяють підвищити ефективність та скоротити витрати в майбутньому.

3. Розуміння поведінки витрат – стратегічне управління витратами також спрямоване на глибоке розуміння, як змінюються витрати в залежності від різних факторів, таких як зміни на ринку, зміни в попиті, внутрішні технологічні зміни або інші зовнішні впливи. Це дає змогу більш точно прогнозувати витрати та адаптувати стратегію підприємства відповідно до змін у бізнес-середовищі.

Упровадження стратегічного управління витратами дозволяє підприємствам не тільки знижувати витрати, але й створювати стійку конкурентну перевагу за рахунок гнучкості, інновацій та оптимізації ресурсів у

довгостроковій перспективі [77]. Складові елементи системи стратегічного управління витратами, що ґрунтуються на вищеназваних трьох напрямах стратегічного менеджменту і відображають її сутність, відмінну від традиційного підходу, представляємо на рис. 3.4.

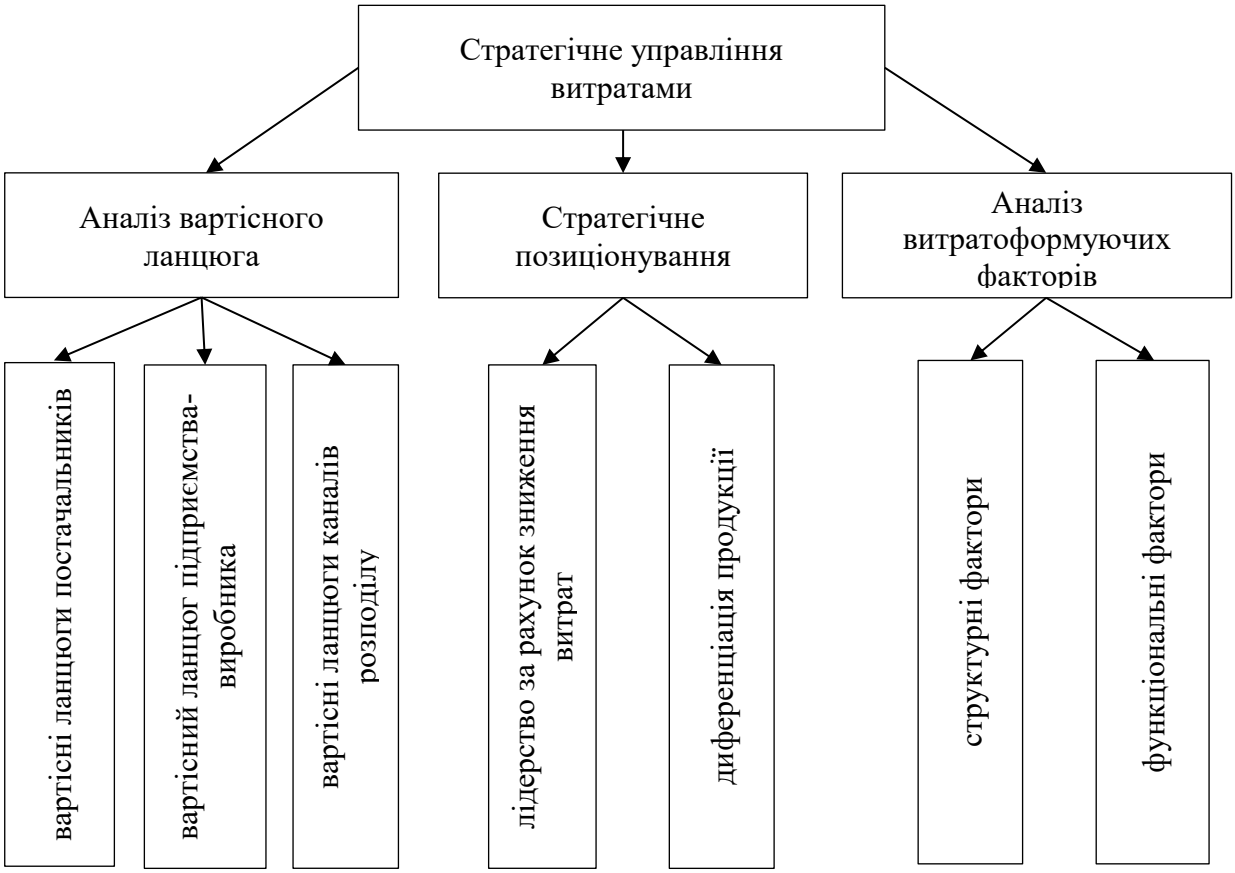

Рисунок 3.4 – Система стратегічного управління витратами підприємства «Пологівський олійно-екстракційний завод»

Перша відмінність між традиційним та стратегічним управлінням витратами справді полягає в підходах до аналізу витрат і оцінки вартості.

У традиційному управлінні витратами основний акцент робиться на оцінці витрат, пов’язаних із виробництвом одиниці продукції або діяльністю окремих підрозділів. Це часто обмежується внутрішніми витратами підприємства, такими як сировина, праця та накладні витрати, без врахування більш широкого контексту вартісного ланцюга. В результаті, традиційний підхід дозволяє скоротити витрати на рівні конкретного підприємства, однак не

завжди може бути оптимальним у плані загальної ефективності в рамках усієї мережі постачання.

У свою чергу, стратегічне управління витратами передбачає набагато ширший підхід, який зосереджується на вартісному ланцюзі. Замість того, щоб обмежуватися лише внутрішніми витратами, стратегічне управління витратами розглядає витрати на кожному етапі створення вартості, починаючи від постачання сировини до кінцевого споживання продукту. Цей підхід включає аналіз витрат не тільки на підприємстві-виробнику, але й на всіх ланках ланцюга постачання, включаючи постачальників, логістику та канали збуту.

Врахування витрат за межами підприємства дозволяє знижувати загальні витрати в ланцюгу поставок, оптимізуючи взаємодію між усіма учасниками. Наприклад, підприємства можуть приймати стратегії для зниження витрат на транспортування, покращення умов постачання чи зменшення затрат на закупівлю сировини, що безпосередньо впливає на кінцеву собівартість продукції та загальну ефективність бізнесу.

Таким чином, стратегічне управління витратами забезпечує більш системний та інтегрований підхід до оптимізації витрат, який охоплює не лише виробництво, але й увесь ланцюг створення вартості, що дозволяє значно підвищити ефективність підприємства в умовах глобалізованих ринків. Підприємству необхідно порівняти свій вартісний ланцюг з ланцюгом конкурентів, що, на наш погляд, доцільно здійснювати у визначеній послідовності [78].

Схема стратегічного управління витратами має чітко визначені етапи, які дозволяють підприємству зменшити витрати, зберігаючи або навіть посилюючи свої конкурентні позиції на ринку. Це надає значну гнучкість у розробці стратегії витрат, зокрема в залежності від стратегічного позиціонування підприємства, що може передбачати різні шляхи досягнення конкурентних переваг.

Систематизація всіх ланок, починаючи від постачальників сировини і закінчуючи кінцевим споживачем. Розподіл витрат за видами діяльності

допомагає не лише оцінити, де з’являються основні витрати, але й зрозуміти, як можна оптимізувати окремі етапи виробництва.

Стратегічний аналіз витрат дозволяє врахувати як внутрішні фактори підприємства, так і зовнішні, що можуть мати вплив на витрати (наприклад, зміни у ринку постачання, коливання цін на сировину або зміни в законодавстві).

Традиційне управління витратами фокусується на зниженні витрат, що дозволяє здобути конкурентні переваги за рахунок здешевлення виробництва. Однак стратегічний підхід має більш широкий спектр можливостей:

Зниження витрат може бути лише частиною стратегії, оскільки стратегічне управління витратами також передбачає зростання витрат у певних етапах, якщо це приносить більший загальний ефект.

Стратегії можуть бути орієнтовані на зниження витрат або диференціацію продукції. Вибір між цими стратегіями визначає, чи буде підприємство орієнтуватися на найнижчу ціну, чи на унікальність своєї продукції.

Визначення того, чи буде підприємство слідувати стратегії зниження витрат чи стратегії диференціації, є основою для формування подальшої стратегії управління витратами та розвитку підприємства. Крім того, стратегічне управління витратами дозволяє не лише оптимізувати витрати, але й створювати додаткову цінність для споживачів, забезпечуючи тим самим довгострокову конкурентоспроможність [79].

Відповідно до обраного напрямку позиціонування виникає необхідність у різних підходах до управління витратами. Відтак, у процесі стратегічного управління витратами підприємства значення процесів планування, бюджетування та аналізу витрат змінюється залежно від обраної стратегії.

Якщо підприємство обирає стратегію диференціації продукції, то для нього не відіграє важливої ролі планування витрат при оцінці показників його діяльності, в той час як для формування і реалізації стратегії зниження витрат це має вагоме значення. Складання гнучких бюджетів для управління

витратами виробництва і виконання бюджетних показників має досить низьке значення для стратегії диференціації продукції, але досить високе, а інколи і дуже високе, для стратегії зниження витрат. І навпаки, аналіз витрат на збут має критичне значення для успіху стратегії диференціації, але часто є формальним і практично не проводиться при формуванні та реалізації стратегії зниження витрат. Значення собівартості продукції в якості вихідної інформації при прийнятті рішення з ціноутворення і аналізу цін конкурентів у процесі впровадження стратегії диференціації продукції є низьким, але високим – для стратегії зниження витрат.

Третя відмінність ґрунтується на тому, що, окрім аналізу вартісного ланцюга та стратегічного позиціонування, невід'ємною складовою процесу управління витратами є аналіз факторів, які впливають на витрати. Зокрема для потреб стратегічного управління витратами необхідно дослідити найвищий рівень причин виникнення витрат [80-81].

Розуміння поведінки витрат у межах традиційного управління витратами базується на їхній залежності від обсягу виробництва продукції, що зумовлює необхідність аналізу постійних, змінних і змішаних витрат. Стратегічне управління витратами передбачає визначення величини витрат відповідно до стратегічного вибору підприємства. Тобто у рамках концепції стратегічних витратоформуючих факторів витрати визначаються та виникають унаслідок дії багатьох взаємопов'язаних факторів, які в літературі зі стратегічного управління розділено на структурні та функціональні (рис. 3.5).

З точки зору структурних факторів для підприємств існує п'ять стратегічних варіантів вибору, що залежать від економічної основи структури витрат. Кожен структурний фактор передбачає вибір, який зробить підприємство з метою зниження витрат за допомогою системи управління витратами. Врахування особливостей підприємства дає змогу визначити вплив на витрати кожного структурного фактора.

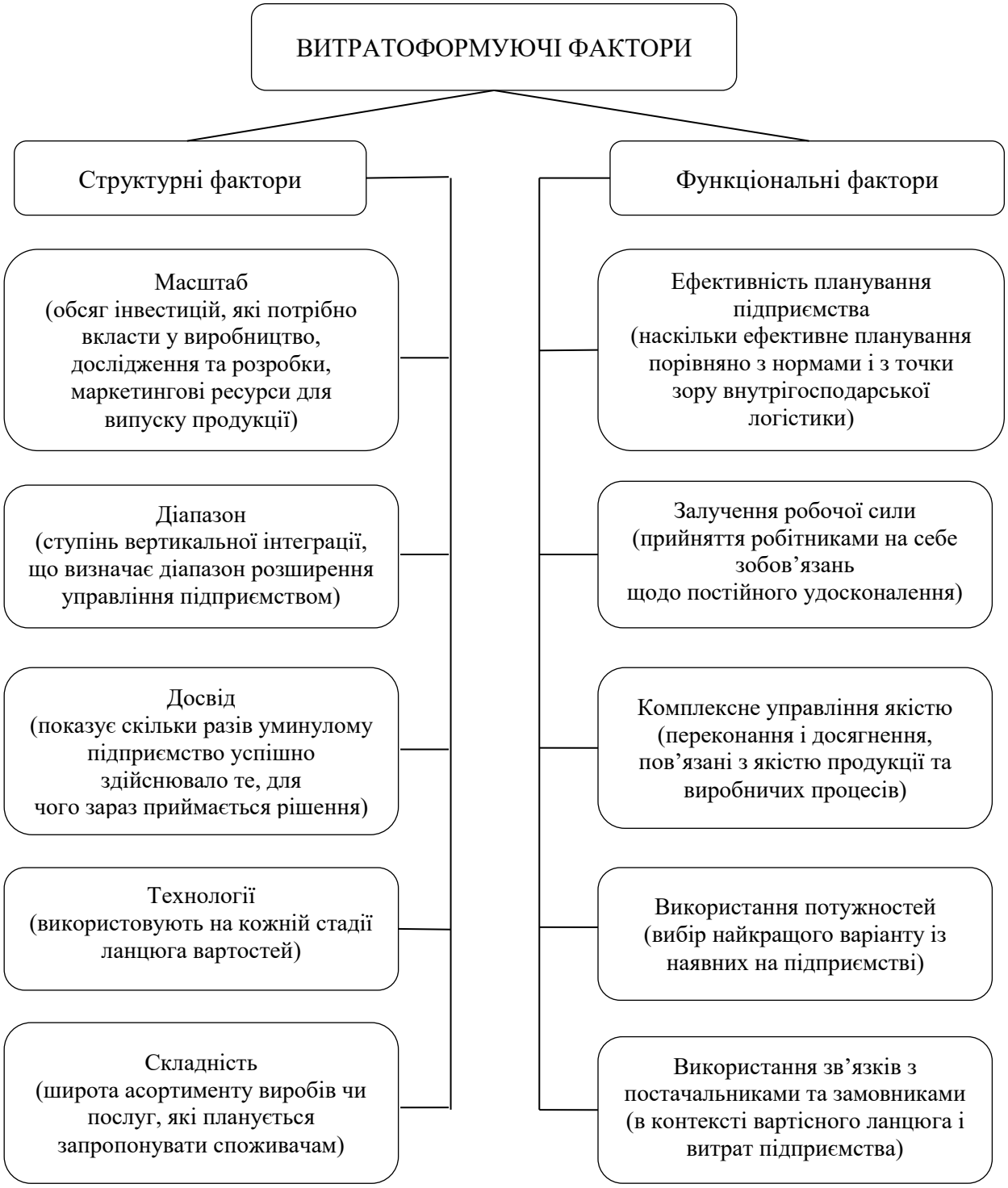

Рисунок 3.5 – Витратоформуючі фактори

Стратегія стратегічного управління витратами зосереджена на комплексному підході, який включає впровадження єдиної термінології, аналіз причин виникнення витрат, а також активне реагування на зміни в зовнішньому середовищі. Важливим є не лише зниження витрат, а й попередження їх

виникнення через оптимізацію бізнес-процесів, що дозволяє створити стійку систему управління витратами, здатну адаптуватися до змін. Стратегічне управління витратами повинно стати частиною загальної стратегії розвитку підприємства, орієнтуючись на довгострокову перспективу. На нашу думку, забезпечення конкурентоспроможності підприємства у довгостроковій перспективі за допомогою системи стратегічного управління витратами передбачає встановлення етапів, які необхідно впроваджувати у логічно визначеній послідовності, що подано на рис. 3.6.

Рисунок 3.6 – Схема послідовності проведення стратегічного управління витратами підприємства

Розроблення і впровадження стратегічного управління витратами в практичну діяльність підприємств слід здійснювати з урахуванням як специфіки технологічних процесів, характерних для підприємств окремої

галузі, так й організаційної структури, стилю управління та корпоративної культури, що можуть будуть різними для підприємств однієї галузі. Зокрема на підприємстві необхідно забезпечити:

1. Узгодженість системи стратегічного управління витратами із системою стратегічного управління підприємством та її складовими підсистемами.

2. Здатність вибирати і застосовувати такі методи та способи, що сприяють підвищенню ефективності стратегічного управління витратами.

3. Доступність інформації про витрати, що відображатиме реальний стан справ на підприємстві в просторі та часі, для усіх рівнів управління підприємством. Тобто для кожного етапу стратегічного управління витратами має бути представлена необхідна йому інформація про витрати, а також управлінський апарат різних рівнів повинен бути забезпечений лише необхідною та достовірною інформацією про витрати на підприємстві.

4. Мінімально необхідний рівень витрат для ефективного функціонування системи стратегічного управління витратам.

Важливою передумовою для впровадження на підприємстві ефективної системи стратегічного управління витратами є підготовка персоналу. Зокрема, на нашу думку, для цього необхідно вжити такі заходи:

1) визначити підрозділи підприємства чи конкретних осіб, які будуть задіяні у процесі стратегічного управлінні витратами;

2) довести до відома трудового колективу суть та значення стратегічного управління витратами для підприємства;

3) встановити відповідальність кожного працівника, а також рівні підпорядкування у процесі обробки та передачі інформації;

4) забезпечити навчання та набуття навичок у персоналу підприємства відповідно до потреб системи стратегічного управління витратами.

Висновки до розділу 3

У сучасних умовах важливим аспектом управління витратами є інтеграція як внутрішніх факторів (стратегії підприємства, організаційної структури, фінансових показників), так і зовнішніх умов ринку та економічного середовища. Успішне управління витратами не обмежується лише скороченням витрат, а також спрямоване на забезпечення конкурентоспроможності підприємства та зростання прибутку. Вибір методів управління витратами залежить від цілей підприємства та його стратегії, що включає аналіз як зовнішнього середовища, так і внутрішніх ресурсів.

Концепція стратегічного управління витратами дозволяє детально оцінити витрати на всіх етапах виробничого процесу, включаючи постачальників і споживачів, а також допомагає визначити оптимальний рівень витрат, з урахуванням витратоформуючих факторів. Це, у свою чергу, сприяє створенню конкурентних переваг через покращення фінансових результатів та забезпечення стратегічного розвитку підприємства.

Завдяки аналізу та впровадженню сучасних стратегічних підходів підприємства можуть своєчасно адаптуватися до змін на ринку та приймати обґрунтовані управлінські рішення, що гарантують не лише зниження витрат, але й довгостроковий успіх у конкурентному середовищі. Нами було проаналізовано внутрішнє середовище, а саме звітну фінансову інформацію підприємства, що дало змогу визначити оптимальний рівень затрат та спрогнозувати їх на 2023 р.

Пошук можливих резервів зниження витрат виробництва доводить, що резерви – це не тільки зниження збитків при використанні ресурсів, але й невикористані можливості зниження витрат. Тому, скорочення розриву між досягнутим рівнем використання ресурсів та можливим рівнем, виходячи із оптимізації їх суми, сприятиме покращенню виробничого потенціалу сучасних підприємств.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра наведені теоретичні узагальнення та вирішення практичних завдань, які полягають у подальшому розвитку теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління витратами підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод». Загальні висновки, одержані в результаті дослідження, зводяться до такого.

Витрати – це важлива та складна економічна категорія, яка посідає особливо вагоме місце в управлінні підприємством загалом. Витрати впливають на фінансові результати підприємств, застосовуються для визначення цінової політики, показують рівень технології та організації виробництва, використовуються для оцінки ефективності господарювання шляхом порівняння витрат та результатів діяльності.

Управління витратами являє собою процес цілеспрямованого формування витрат на підприємстві щодо їх видів, місць виникнення, носіїв за умовою постійного контролю рівня витрат та стимулювання їх зниження. система управління витратами є важливим елементом внутрішнього економічного механізму будь-якого підприємства.

Проведений аналіз результатів господарської діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020-2022 рр. дозволяє виділити наступне:

– спостерігається поступове зменшення показників виробничо-господарської діяльності ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 – 2022 рр. Так, показник чистого доходу від реалізації продукції свідчит про зменшення у 2021 р. порівняно з 2020 р. на 27,22%, у 2022 р. порівняно з 2021р. – на 93,98%. Показник собівартості реалізованої продукції у 2021 р. порівняно з 2020 р. – зменшення на 28,33%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. зменшення на 94,42%. Показники валового прибутку зменшились у 2021 р. порівняно з 2020 р. – на 18,3%, у 2022 р. порівняно з 2021 р. – на 90,88%. За цей

період операційні витрати зросли на 274,42%. Як наслідок, фінансовий результат від операційної діяльності підприємства у 2022 рр. – збиток у розмірі 93399 тис. грн. Фінансовим результатом діяльності підприємства у 2020-2021 рр. є прибуток – 48092 тис. грн. та 80628 тис. грн. відповідно, у 2022 р. внаслідок військових дій та окупації території, підприємство отримало збиток у розмірі 168616 тис. грн.;

– господарська діяльність підприємства має стійку негативну тенденцію, оскільки грошові потоки – і позитивний і негативний змінюються рівномірно за тенденцією зменшення. Чистий грошовий потік за період, що аналізується, має від'ємне значення у 2020-2022 рр, що свідчить про недостачу поточних надходжень для здійснення платежів і підприємство має залучати позиковий капітал і знижувати свою платоспроможність;

– динаміка витрат підприємства характеризується тенденцією до зниження. Величина витрат підприємства у 2020 р. склала 3988035 тис. грн, у 2021 р. – 2864512 тис. грн, у 2022 р. – 372477 тис. грн, що на 90,66% менше 2020 р. і на 86,99% менше 2021 р.;

– у структурі витрат підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» переважає собівартість реалізованої продукції, питома вага якої у 2020 р. складає 89,23%, у 2021 р. – 89,03%, у 2022 р. – 38,17%. Далі – витрати на збут, питома вага яких складає у 2020 р. – 6,21%, у 2021 р. – 5,69%, у 2022 р. – 7,72%. Найменшу питому вагу у структурі витрат підприємства займають фінансові витрати – 0,32%, 0,58%, 2,04% по роках відповідно.У 2022 р. суттєво змінилась структура витрат: майже наполовину зменшилась питома вага собівартості реалізованої продукції, значно збільшилась питома вага інших операційних витрат і інших витрат. У 2022 р. порівняно з попередніми роками зменшилась величина всіх видів витрат, а загальна сума витрат у 2022 р. становить 90,66% від 2020 р. та 86,99% від 2021 р. Така тенденція пояснюється військовими діями та окупацією території, на якій розташоване дане підприємство;

– у 2022 р. підприємство має рентабельність за основним показником –

рентабельності продукції у розмірі 23,31% та рентабельність операційної діяльності у розмірі 8,61%. За 2022 рр., оскільки у підприємства показник чистого прибутку мав від'ємне значення, підприємство мало збитковість. Слід відзначити, що показники збитковості підприємства у 2022 р. порівняно з 2020-2021 р. мають тенденцію до збільшення. Можна стверджувати про наявність стійкої негативної тенденції до зниження показників рентабельності підприємства за досліджуваний період і про значне погіршення ситуації у 2022р.;

– наявність темпів падіння майна підприємства за період, що аналізується. Зокрема, темп падіння активів підприємства у 2021 р. порівняно з 2020 р. становить 93,84%, у 2022 р. порівняно з 2022 р. – 79,34%. Це свідчить про негативну характеристику результатів господарської діяльності підприємства ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод», що може спричинити зниження його платоспроможності;

– частка необоротних активів у майні підприємства майже вдвічі більше частки оборотних активів (72,45% і 27,55% відповідно у 2022 р.). Частка основних засобів у майні підприємства у 2022 р. становить 64,81%, що на 14,73 відсоткових пунктів більше ніж у 2021р. Частка основних засобів у необоротних активах підприємства є досить високою і становить 89,45% у 2022 р., що на 0,52 відсоткових пункти більше ніж у 2021 р. До негативних тенденцій можна віднести зменшення частки оборотних виробничих фондів в оборотних активах з 45,29% до 22,78% у 2022 р. порівняно з 2021 р. До негативних тенденцій можна віднести значну частку фондів обігу в оборотних активах підприємства (57,32% у 2020 р.; 54,71% у 2021 р.; 77,22% у 2022 р.), проте, цей показник поступово збільшується. До негативних тенденцій можна віднести значну частку поточної дебіторської заборгованості, яка поступово збільшується – 24,52% у 2020 р.; 28,79% у 2021 р.; 56,12% у 2022 р. До негативних тенденцій також можна віднести незначну частку грошових коштів і поточних фінансових інвестицій як високоліквідних активів у майні і в оборотних активах підприємства, яка стрімко знижується (з 2,49% у 2020 р. до

0,59% у 2022 р.);

– стрибкоподібні зміни показників власного капіталу у 2020-2022 рр., показник має значення у 2020 р. у розмірі 951085 тис. грн., у 2021 р. відбулось зростання цього показника на 9,14% і стновило 1038057 тис. грн. і зменшення у 2022 р. на 4,25% порівняно з 2021 р. Водночас відбувається незначне збільшення довгострокових зобов'язань підприємства – з 126913 тис. грн. у 2020 р. до 131042 тис. грн. у 2021-2022 рр., тобто на 3,25%. Величина поточних зобов'язань підприємства значно знизилась з 1124106 тис. грн. у 2020 р. до 897247 тис. грн. у 2021 р., тобто на 20,18%, і до 514318 тис. грн. у 2022 р., що на 42,68% менше 2021 р. Дану тенденцію можна вважати негативною, оскільки відбувається незначне зростання величини власного капіталу, з одночасним збільшенням величини позикового капіталу підприємства;

– у структурі пасивів підприємства значно збільшилась частка власного капіталу і склала у 2022 р. 60,63%, незначно зросла частка довгострокових зобов'язань – з 5,76% у 2020 р. до 8,00% у 2022 р., частка поточних зобов'язань значно знизилась і становить 51,05% у 2020 р. та 31,37% у 2022 р.;

– баланс ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» не можна вважати ліквідним, оскільки за період, що аналізується, перше, друге та четверте співвідношення груп активів і пасивів не відповідають умовам ліквідності. Дослідження співвідношень активів і зобов'язань свідчить про те, що підприємство не виконує нормативні умови платоспроможності;

– показники ліквідності підприємства мають значення менше нормативного за весь період дослідження. Це означає, що підприємство не має можливості розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями за допомогою готівки і грошових коштів на рахунках в банку. Отже, підприємство не можна вважати абсолютно платоспроможним.

У ринковій економіці управління витратами, як засіб досягнення високого економічного результату виробничо-господарської діяльності підприємства, орієнтується не тільки на їх зниження, а й спрямовується на зростання прибутку та забезпечення конкурентоспроможності підприємства. В

сучасних умовах існує велика кількість методів розробки стратегій, які ґрунтуються або на ринковому підході з аналізом зовнішнього середовища, або на ресурсному – з аналізом внутрішніх сильних та слабких сторін підприємства. Нами було проаналізовано внутрішнє середовище, а саме звітну фінансову інформацію підприємства, що дало змогу визначити оптимальний рівень затрат та спрогнозувати їх на 2023 р.

Концепція стратегічного управління витратами відіграє вагому роль у забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняних підприємств у сучасному динамічному ринковому середовищі. Ця концепція дає змогу дослідити витрати на усіх етапах загального вартісного ланцюга з виробництва продукції, враховуючи постачальників і споживачів, та зосереджуючи особливу увагу на дослідженні витрат підприємства в складі загального вартісного ланцюга.

Основною метою стратегічного управління витратами є створення конкурентних переваг підприємства за рахунок збільшення прибутку підприємства шляхом визначення оптимального рівня витрат і врахування впливу низки витратоформуючих факторів. Використання сучасних стратегічних підходів у межах стратегічного управління витратами спрямовано на прийняття управлінських рішень в стратегічній перспективі не лише на основі показників діяльності підприємства, а й загалом обраної конкурентної стратегії підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ляшенко Г.П., Овсяннікова В.І. Витрати підприємства та управління ними. *Економіка та суспільство.* Одеса, 2022. Вип. 45. С. 115-124.

2. Атамас П. Й. Управлінський облік : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 440 с.

3. Грещак М. Г. Управління витратами : навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2002. 131 с.

4. Задорожна Н. В. Мікроекономічна теорія виробництва і витрат : навч. посібн. Київ : КНЕУ, 2003. 219 с.

5. Скрипник М. І. Затрати і витрати: проблема трактування понять. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2009. Вип. 1 (13). С. 236-240.

6. Турило А. М., Кравчук Ю. Б., Турило А. А. Управління витратами підприємства: навч. посіб. Київ : Центр учбов. літ-ри, 2012. 20 с.

7. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2002. 656 с.

8. Педченко Н. С., Тітенко Л. В., Мілька А. І., Артюх-Пасюта О. В., Тітенко Ю. А. Сутність та економічний зміст витрат підприємства: сучасний погляд. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Полтава, 2023. Вип. 1(107). С. 29-36.

9. Череп А.В. Управління витратами суб'єктів господарювання : монографія. Ч. 1. Харків : ІНЖЕК, 2006. 364 с.

10. Рижикова Н. І., Накісько О. В. Управління витратами : навчальний посібник. Харків : ХНТУСГ, 2013. 198 с.

11. Родіна О. В. Сучасні підходи до визначення сутності категорії «витрати». *Економіка і суспільство*. Одеса, 2017. Вип. № 9. С. 1181-1186.

12. Латишева О. В., Підгора Є. О. Витрати підприємств: суть, сучасні підходи до їх оцінки та управління. *Вісник економічної науки України*. 2018. № 2 (35). С. 113–120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2018_2_23 (дата звернення: 04.10.2024).

13. Дьордяй В. П., Макарович В. А. Класифікація операційних витрат підприємств енергорозподільчої галузі. *Глобальні та національні проблеми економіки. Серія: Бухгалтерський облік, аналіз та аудит.* Миколаїв, 2017. Вип. 17. С. 826-830.

14. Голов С. Ф., Костюченко В. М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами : практичний посібник. Київ : Лібра, 2014. 880 с.

15. Маркіна І. А., Вороніна В. Л., Рудич А. І. Теоретичні основи управління витратами підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво.* Запоріжжя, 2020. № 4 (115). С. 140-147.

16. Коба О. В., Миронова Ю. Ю. Витрати підприємства та їх класифікація для потреб управління й економічного аналізу. *Причорноморські економічні студії. Серія : Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. Одеса, 2016. Вип. 4. С. 99-103.

17. Жукевич С. М. Управління витратами діяльності в контексті забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Інноваційна економіка*. 2015. № 1. С. 70-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2015_1_14 (дата звернення: 04.09.2024).

18. Голіков О.І., Миколаєва Н.А. Основи класифікації і методи управління витратами в системі стратегічного управлінського обліку. *Азимут наукових досліджень: економіка і управління.* 2014. №1. С. 26-30.

19. Власюк Г. В. Аналіз та оцінка існуючих систем управління витратами. *Держава та регіони*. Запоріжжя, 2012. № 6. С. 78–79.

20. Борисюк І. О., Семеняка Я. В. Формування системи управління витратами підприємства. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук. «Modern Economics».* 2017. №6 (2017). С. 15-23. URL: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Borisyuk-I.-O.-Semenyaka-YA.-V.pdf (дата звернення: 11.10.2024).

21. Дробязко С. І. Основні характерні риси сучасних методів управління витратами. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2012.

№ 1(5). Т.2. С.107-114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ bmef_2012_1%282%29__18 (дата звернення: 18.08.2024)

22. Кальєніна Н.В. Методи управління витратами, їх переваги та недоліки. *Держава та регіони*. Запоріжжя, 2012. № 5. С. 32–35.

23. Giroud A., Giroud A., Jindra B., Marek P. Heterogeneous FDI in transition economies – a novel approach to assess the developmental impact of backward linkages. *World Development*. 2017. Vol. 7. № 10. P. 2206-2220.

24. Шуміло О. С., Пакуліна А. А., Далудіна І. В. Теоретичні аспекти управління витратами на підприємстві. *Бізнес Інформ*. Харків, 2020. № 5. С. 306-311.

25. Янчева Л. М., Ільченко М. О. Витрати: дефініції визначення та класифікація. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг* : зб. наук. пр. Харків : ДБТУ, 2011. Вип. 2. С. 31-37.

26. Чернишова Л. І., Дженкова А. С. Особливості формування системи управління витратами вітчизняних підприємств. *Інноваційна економіка*. Тернопіль, 2014. № 3 (52). С. 61-68.

27. Yescombe E. R., Farquharson E. Cash Flow and Investment Analysis. Public-Private Partnerships for Infrastructure. 2018. 25-34. doi:10.1016/b978-0-08-100766-2.00003-6 (дата звернення: 10.10.2024).

28. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. Дата оновлення: 03.11.2020. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text (дата звернення: 02.09.2024).

29. Родіна О. В. Історичний розвиток категорії «витрати». *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв, 2017. Вип. 17. С. 420-424.

30. Палка І. М. Особливості управління витратами на підприємствах: вітчизняний та закордонний досвід. *Економічний простір*. 2012. № 67. С. 264–269. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2012_67_33 (дата звернення: 02.09.2024).

31. Щебликіна І. О., Щебликіна З. В., Джемалядінова Т. Р. Управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. Мелітополь, 2013. № 1(3). С. 344-350.

32. Чебан Ю. Особливості обліку і контролю адміністративних витрат: теоретичні аспекти і напрями удосконалення. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки*. Черкаси, 2014. Вип. 36 (2.2). С. 71-76.

33. Бутинець Ф.Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. Житомир, 2012. № 1(22). С. 11-18.

34. Литовченко О. Ю. Управління витратами на підприємстві: теоретичний аспект. *Інфраструктура ринку. Серія: Економіка та управління підприємствами*. Одеса, 2019. Вип. 31. С. 301-309.

35. Гречко А. В., Дударенко Н. С. Теоретико-методичні засади управління витратами підприємства. *Сучасні проблеми економіки і підприємництво.* Київ, 2016. Вип. 18. С. 183-192.

36. Ляшко І.І., Єременко О.М. Дослідження методів управління витратами на сучасних підприємствах. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* Дніпро, 2016. Вип. 4. С. 163-166.

37. Прохар Н. В., Ночовна Ю. О. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 257 с.

38. Шутько Т. І. Економічна сутність управління витратами підприємства. Ефективна економіка. 2014. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3681 (дата звернення: 27.09.2024).

39. Lee U., Kang N., Lee I. (2020). Choice data generation using usage scenarios and discounted cash flow analysis. Journal of Choice Modelling. 2020. 37(100250). doi:10.1016/j.jocm.2020.100250 (дата звернення: 09.09.2024).

40. Чорна М. В., Смірнова П. В., Бугріменко Р. М. Управління витратами : навчальний посібник. Харків, 2017. 166 с.

41. Олійник Т. І., Зайцева К. В. Система управління витратами підприємства. *Young Scientist*. 2019. № 11 (75). С. 563-566.

42. Дідоренко Т. В. Сутність витрат як об'єкта бухгалтерського обліку *Молодий вчений*. 2015. № 1. С. 78-82.

43. Григорова З. В., Кваско А. В. Сучасні методи управління витратами підприємств. *Науковий погляд: економіка та управління. Серія «Економіка та управління підприємствами»*. Дніпро, 2021. № 2 (72). С. 18-24.

44. Бедринець М. Д. Ефективність діяльності суб'єктів підприємництва в сучасних умовах господарювання. *Бізнес Інформ.* Харків, 2013. № 4. С. 183-190.

45. Голов С.Ф. Управлінський облік : підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. 534 с.

46. Данилко В. К., Кушніренко О. М., Марченко К. С. Управління витратами : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 216 с.

47. Єпіфанова І. Ю., Джеджула В. В. Фінансовий аналіз та звітність : практикум. Вінниця : ВНТУ, 2017. 143 с.

48. Економіка виробничого підприємства : навч. посіб. / за ред. Й.М. Петровича. Київ : Знання, 2012. 316 с.

49. Ющишина Л. О. Менеджмент ресурсів та витрат: курс лекцій. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 103 с.

50. Лучко М. Р., Бенько І. Д. Облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами: навч. посіб. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2016. 360 с.

51. Управлінський облік / Дон Р. Хенсен, Мерієн М. Моувен, Небіл С. Еліас, Девід У. Сєнков ; пер. с англ. Київ : Міленіум, 2002. 974 с.

52. Петрович Й. М., Захарчин Г. М. Організація виробництва : підручник. Львів : Магнолія плюс, 2014. 120 с.

53. Склабінська А.І., Дражниця С.А., Федорук Л.Д, Фінансовий аналіз : навч. посіб. Львів : «Новий Світ-2000», 2013. 342 с.

54. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Знання, 2012. 815 с.

55. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М.Р. Лучко, С.М. Жукевич, А.І. Фаріон. Тернопіль: ТНЕУ. 2016. 304 с.

56. Непочатенко О. О., Мельничук Н. Ю. Фінанси підприємств : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 504 с.

57. Чичуліна К. В., Петровець О. С. Удосконалення системи управління витратами на сільськогосподарських підприємствах. *Ефективна економіка*. 2015. № 5. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_5_30 (дата звернення: 16.10.2024).

58. Чумак Г. Управління витратами підприємства: функціональний аспект. *Modeling the development of the economic systems*. Хмельницький, 2023. №4. С. 160-165.

59. Keller R. Unternehmenssanierung: aussergerichtliche Sanierung und gerichtliche Sanierung. Berlin: Verl. Neue Wirtschafts-Briefe, 2019.

60. Шарко В.В. Шляхи, основні напрямки та інструменти механізму інтенсифікації виробництва промислового підприємства. *Економіка і управління*. Київ, 2012. № 4. С. 64-69.

61. Труніна І. М., Онищенко О. В. Методичні підходи до управління затратами промислових підприємств. *Modern Ekonomics*. 2018. № 7. С. 182-191.

62. Косинська О. В. Удосконалення системи управління витратами як важливий засіб підвищення ефективності функціонування підприємств харчової промисловості. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2011. № 21. С. 216-221.

63. Жовнірова М.В. Удосконалення системи управління витратами на підприємствах. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2010. № 19.2. С. 126-132.

64. Крушельницька О. В. Удосконалення системи управління витратами на підприємствах. *Вісник ЖДТУ*. Житомир, 2010. № 1. С. 125-129.

65. Дробишева О. О. Сучасні методи управління витратами на підприємстві. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*.

2018. Вип. С. 90–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2018_5_19 (дата звернення: 16.10.2024).

66. Маркіна І. А., Лень В. В., Шапка В. О. Управління витратами як фактор підвищення економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. Харків, 2019. № 3. С. 83-88.

67. Омельниченко О. С. Напрями оптимізації витрат в системі управління. *Ефективна економіка.* №4. 2016. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4901 (дата звернення: 11.09.2024).

68. Присяжнюк Л. Г. Оптимізація витрат підприємств машинобудівної галузі. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. Київ, 2017. №14. С. 189-196.

69. Сугак Т. М., Бегаль З. О. Управління витратами підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. *Серія* «*Облік і оподаткування».* 2020. №10 (232) С. 141-149.

70. Чубірка Г. І. Методи оптимізації витрат підприємства у ринкових умовах. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. 2016. № 2(6). С. 118-124. URL: https://msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2016/12/2-6-2-2016-20.pdf (дата звернення: 25.08.2024).

71. Присяжнюк Л. Г. Оптимізація витрат підприємств машинобудівної галузі за допомогою інформаційних технологій та оптимізації управління запасами. *Інвестиції: практика та досвід*. Київ, 2016. № 20. С. 76-79.

72. Natorina A. Online retailers’ management system of marketing commodity policy. Economic journal XXI. 2018. № 174(9-10). pp. 69-72.

73. Циган Р. М., Савченко О. С. Проблеми формування прибутку підприємства в бухгалтерському обліку. *Облік і фінанси АПК*. Київ, 2011. № 2. С. 36–39.

74. Бойко В. В., Будинська О. Ю. Економічне обґрунтування мінімізації іммобілізованих коштів, вкладених у матеріали машинобудівного підприємства. *Бізнес Інформ*. Харків, 2014. № 3. С. 255-260.

75. Костецька Н. І., Хопчан М. І. Стратегічне управління витратами як засіб забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Інноваційна економіка.* Тернопіль, 2012. №5. С. 81-86.

76. Яновський Д. Л. Оптимізація витрат як елемент механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету.* Одеса, 2021. №3 (17). С. 87-95.

77. Свистун Л. А. Удосконалення системи управління витратами підприємства в умовах нестабільної економіки. *Економіка і регіон*. 2017. № 4. С. 57–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2017_4_11 (дата звернення: 22.08.2024).

78. Крот Ю. М., Пастернак Я. П. Формування ефективної системи управління витратами підприємств. *Вісник ХДУ. Серія «Економічні науки»*. Харків, 2018. Том 2. № 28 (2018). С. 148-151. URL: https://ej.journal.kspu.edu/index.php/ej/article/view/67/64 (дата звернення: 14.10.2024).

79. Гречко А. В., Балагир Б. В. Дослідження шляхів підвищення ефективності управління виробничою діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. № 2. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4780

80. Пилипенко О.О. Управління витратами на сучасних підприємствах. *Формування ринкових відносин в Україні*. Київ, 2012. № 12. С. 8-9.

81. Колісник Г.М. Сутність системи стратегічного управління витратами підприємницьких структур в умовах конкуренції. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2013. Вип. 23.16. С. 227-239.

ДОДАТОК А

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» на «31» грудня 2020 р. , тис. грн.

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	--	--
первісна вартість	1001	--	--
накопичена амортизація	1002	--	--
Незавершені капітальні інвестиції	1005	26173	98812
Основні засоби	1010	927057	981955
первісна вартість	1011	1739535	1826710
знос	1012	812478	844755
Інвестиційна нерухомість	1015	--	--
Довгострокові біологічні активи	1020	--	--
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	--	--
інші фінансові інвестиції	1035	21352	31662
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	--	--
Відстрочені податкові активи	1045	--	--
Інші необоротні активи	1090	--	--
Усього за розділом I	1095	974582	1112429
II. Оборотні активи Запаси	1100	548856	985612
Виробничі запаси	1101	294777	675436
Незавершене виробництво	1102	8143	10714
Готова продукція	1103	242233	299176
Товари	1104	3703	286
Поточні біологічні активи	1110	--	--
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	140811	16923
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	14551	6886
з бюджетом	1135	143344	245330
у тому числі з податку на прибуток	1136	--	--
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	--	340
Поточні фінансові інвестиції	1160	--	--
Гроші та їх еквіваленти	1165	82764	26781
Готівка	1166	7	4
Рахунки в банках	1167	82757	26777
Витрати майбутніх періодів	1170	--	--
Інші оборотні активи	1190	55600	49400
Усього за розділом II	1195	985926	1331272
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	--	--
Баланс	1300	1960508	2443701

Продовження ДОДАТКУ А

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	**2**	**3**	**4**
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	15516	15516
Капітал у дооцінках	1405	608136	615255
Додатковий капітал	1410	21091	--
Емісійний дохід	1411	223	--
Резервний капітал	1415	3879	3879
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	255729	363170
Неоплачений капітал	1425	--	--
Вилучений капітал	1430	--	--
Усього за розділом I	1495	904351	997820
II. Довгострокові зобов’язання і забезпечення Відстрочені податкові зобов’язання	1500	122784	131042
Довгострокові кредити банків	1510	--	--
Інші довгострокові зобов’язання	1515	--	--
Довгострокові забезпечення	1520	--	--
Цільове фінансування	1525	--	--
Усього за розділом II	1595	122784	131042
III. Поточні зобов’язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	386334	619668
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов’язаннями	1610	--	--
товари, роботи, послуги	1615	14049	146381
розрахунками з бюджетом	1620	5859	18887
у тому числі з податку на прибуток	1621	4335	16286
розрахунками зі страхування	1625	980	1698
розрахунками з оплати праці	1630	3766	6380
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	496949	502885
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	89	98
Поточні забезпечення	1660	9762	7748
Доходи майбутніх періодів	1665	--	--
Інші поточні зобов’язання	1690	15585	11094
Усього за розділом III	1695	933373	1314839
IV. Зобов’язання, пов’язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	--	--
Баланс	1900	1960508	2443701

ДОДАТОК Б

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 рік

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	4003448	3309883
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(3558573)	(2896909)
Валовий: прибуток	2090	444875	412974
збиток	2095	(--)	(--)
Інші операційні доходи	2120	49549	17969
Адміністративні витрати	2130	(85512)	(85623)
Витрати на збут	2150	(247666)	(258722)
Інші операційні витрати	2180	(41170)	(44887)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	120076	41711
збиток	2195	(--)	(--)
Дохід від участі в капіталі	2200	--	--
Інші фінансові доходи	2220	2094	2189
Інші доходи	2240	--	21622
Фінансові витрати	2250	(12672)	(11456)
Втрати від участі в капіталі	2255	(--)	(--)
Інші витрати	2270	(42442)	(--)
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	67056	54066
збиток	2295	(--)	(--)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-18964	-13875
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	--	--
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	48092	40191
збиток	2355	(--)	(--)

Продовження ДОДАТКУ Б

Продовження ДОДАТКУ Б

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	45377	--
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	--	--
Накопичені курсові різниці	2410	--	--
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	--	--
Інший сукупний дохід	2445	--	--
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	45377	--
Податок на прибуток, пов’язаний з іншим сукупним доходом	2455	--	--
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	45377	--
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	93469	40191

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	3483319	2554727
Витрати на оплату праці	2505	131820	117169
Відрахування на соціальні заходи	2510	28178	24698
Амортизація	2515	38404	31081
Інші операційні витрати	2520	341619	373365
Разом	2550	4023340	3101040

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	486400	486400
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	486400	486400
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	98.87336000	82.62952000
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	98.87336000	82.62952000
Дивіденди на одну просту акцію	2650	--	--

ДОДАТОК В

Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)

ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2020 рік, тис. грн.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	**2**	**3**	**4**
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності Надходження від: Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000	1752681	1376924
Повернення податків і зборів	3005	553140	477206
у тому числі податку на додану вартість	3006	553140	477096
Цільового фінансування	3010	20	29
Надходження від отримання субсидій, дотацій	3011	20	29
Надходження авансів від покупців і замовників	3015	2686052	2099658
Надходження від повернення авансів	3020	19914	7914
Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	3025	2094	2189
Надходження від боржників неустойки (штрафів, пені)	3035	1438	56
Надходження від операційної оренди	3040	2792	4722
Інші надходження	3095	5296	4106
Витрачання на оплату: Товарів (робіт, послуг)	3100	(1808351)	(1382167)
Праці	3105	(102252)	(90082)
Відрахувань на соціальні заходи	3110	(27645)	(24045)
Зобов’язань з податків і зборів	3115	(36911)	(39842)
Зобов’язання з податку на прибуток	3116	(8335)	(14327)
Зобов’язання з інших податків і зборів	3118	(28576)	(25515)
Витрачання на оплату авансів	3135	(3050785)	(2189131)
Витрачання на оплату повернення авансів	3140	(86051)	(126087)
Інші витрачання	3190	(5990)	(19601)
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195	-94558	101849
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності Надходження від реалізації: фінансових інвестицій	3200	1390	25600
необоротних активів	3205	1237	551
Надходження від отриманих: відсотків	3215	--	--
дивідендів	3220	--	--
Надходження від деривативів	3225	--	--
Надходження від погашення позик	3230	462036	23660
Інші надходження	3250	--	--
Витрачання на придбання:	3255	(11700)	(--)

фінансових інвестицій			
необоротних активів	3260	(126687)	(38556)
Виплати за деривативами	3270	(--)	(--)
Витрачання на надання позик	3275	(461560)	(22660)
Інші платежі	3290	(--)	(--)
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295	-135284	-11405
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності Надходження від: Власного капіталу	3300	--	--
Отримання позик	3305	1377896	1308151
Інші надходження	3340	--	--
Витрачання на: Викуп власних акцій	3345	(--)	(--)
Погашення позик	3350	1194759	1327887
Сплату дивідендів	3355	(--)	(--)
Витрачання на сплату відсотків	3360	(12757)	(11549)
Інші платежі	3390	(--)	(--)
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	170380	-31285
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400	-59462	59159
Залишок коштів на початок року	3405	82764	33276
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	3479	-9671
Залишок коштів на кінець року	3415	26781	82764

ДОДАТОК Г

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» на «31» грудня 2021 р. , тис. грн.

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	--	--
первісна вартість	1001	--	--
накопичена амортизація	1002	--	--
Незавершені капітальні інвестиції	1005	98812	43101
Основні засоби	1010	981955	1087658
первісна вартість	1011	1826710	1960098
знос	1012	844755	872440
Інвестиційна нерухомість	1015	--	--
Довгострокові біологічні активи	1020	--	--
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	--	--
інші фінансові інвестиції	1035	31662	84140
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	--	--
Відстрочені податкові активи	1045	--	--
Інші необоротні активи	1090	--	--
Усього за розділом I	1095	1112429	1214899
II. Оборотні активи Запаси	1100	985612	182658
Виробничі запаси	1101	675436	116302
Незавершене виробництво	1102	10714	15154
Готова продукція	1103	299176	50169
Товари	1104	286	1033
Поточні біологічні активи	1110	--	--
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	16923	157015
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	6886	12078
з бюджетом	1135	245330	56259
у тому числі з податку на прибуток	1136	--	10686
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	340	24955
Поточні фінансові інвестиції	1160	--	--
Гроші та їх еквіваленти	1165	26781	18976
Готівка	1166	4	8
Рахунки в банках	1167	26777	18968
Витрати майбутніх періодів	1170	--	--
Інші оборотні активи	1190	49400	22152
Усього за розділом II	1195	1331272	474093
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	--	--
Баланс	1300	2443701	1688992

Продовження ДОДАТКУ Г

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	**2**	**3**	**4**
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	15516	15516
Капітал у дооцінках	1405	615255	606507
Додатковий капітал	1410	--	--
Емісійний дохід	1411	--	--
Резервний капітал	1415	3879	3879
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	363170	452393
Неоплачений капітал	1425	--	--
Вилучений капітал	1430	--	--
Усього за розділом I	1495	997820	1078295
II. Довгострокові зобов’язання і забезпечення Відстрочені податкові зобов’язання	1500	131042	131042
Довгострокові кредити банків	1510	--	--
Інші довгострокові зобов’язання	1515	--	--
Довгострокові забезпечення	1520	--	--
Цільове фінансування	1525	--	--
Усього за розділом II	1595	131042	131042
III. Поточні зобов’язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	619668	236478
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов’язаннями	1610	--	--
товари, роботи, послуги	1615	146381	16263
розрахунками з бюджетом	1620	18887	1898
у тому числі з податку на прибуток	1621	16286	--
розрахунками зі страхування	1625	1698	1815
розрахунками з оплати праці	1630	6380	6761
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	502885	188115
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	98	95
Поточні забезпечення	1660	7748	10831
Доходи майбутніх періодів	1665	--	--
Інші поточні зобов’язання	1690	11094	17399
Усього за розділом III	1695	1314839	476655
IV. Зобов’язання, пов’язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	--	--
Баланс	1900	2443701	1688992

ДОДАТОК Д

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2021 рік

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	2913763	4003448
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(2550278)	(3558573)
Валовий: прибуток	2090	363485	444875
збиток	2095	(--)	(--)
Інші операційні доходи	2120	36421	49549
Адміністративні витрати	2130	(104437)	(85512)
Витрати на збут	2150	(163013)	(247666)
Інші операційні витрати	2180	(27035)	(41170)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	105421	120076
збиток	2195	(--)	(--)
Дохід від участі в капіталі	2200	--	--
Інші фінансові доходи	2220	443	2094
Інші доходи	2240	18834	--
Фінансові витрати	2250	(16668)	(12672)
Втрати від участі в капіталі	2255	(--)	(--)
Інші витрати	2270	(3081)	(42442)
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	104949	67056
збиток	2295	(--)	(--)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-24321	-18964
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	--	--
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	80628	48092
збиток	2355	(--)	(--)

Продовження ДОДАТКУ Д

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	--	45377
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	--	--
Накопичені курсові різниці	2410	--	--
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	--	--
Інший сукупний дохід	2445	--	--
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450		45377
Податок на прибуток, пов’язаний з іншим сукупним доходом	2455	--	--
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	--	45377
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	80628	93469

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	1889741	3483319
Витрати на оплату праці	2505	161004	131820
Відрахування на соціальні заходи	2510	34709	28178
Амортизація	2515	36582	38404
Інші операційні витрати	2520	274276	341619
Разом	2550	2396312	4023340

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	486400	486400
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	486400	486400
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	165.76	98.87336000
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	165.76	98.87336000
Дивіденди на одну просту акцію	2650	--	--

ДОДАТОК Ж

Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)

ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2021 рік, тис. грн.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	**2**	**3**	**4**
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності Надходження від: Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000	1522425	1752681
Повернення податків і зборів	3005	323547	553140
у тому числі податку на додану вартість	3006	323547	553140
Цільового фінансування	3010	19	20
Надходження від отримання субсидій, дотацій	3011	--	20
Надходження авансів від покупців і замовників	3015	1241527	2686052
Надходження від повернення авансів	3020	408	19914
Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	3025	443	2094
Надходження від боржників неустойки (штрафів, пені)	3035	1130	1438
Надходження від операційної оренди	3040	8275	2792
Інші надходження	3095	6724	5296
Витрачання на оплату: Товарів (робіт, послуг)	3100	(905962)	(1808351)
Праці	3105	(125517)	(102252)
Відрахувань на соціальні заходи	3110	(34262)	(27645)
Зобов’язань з податків і зборів	3115	(86203)	(36911)
Зобов’язання з податку на прибуток	3116	(51823)	(8335)
Зобов’язання з інших податків і зборів	3118	(34380)	(28576)
Витрачання на оплату авансів	3135	(1408757)	(3050785)
Витрачання на оплату повернення авансів	3140	(4949)	(86051)
Інші витрачання	3190	(6075)	(5990)
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195	532776	-94558
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності Надходження від реалізації: фінансових інвестицій	3200	--	1390
необоротних активів	3205	412	1237
Надходження від отриманих: відсотків	3215	--	--
дивідендів	3220	--	--
Надходження від деривативів	3225	--	--
Надходження від погашення позик	3230	208610	462036
Інші надходження	3250	--	--
Витрачання на придбання:	3255	(52478)	(11700)

фінансових інвестицій			
необоротних активів	3260	(36283)	(126687)
Виплати за деривативами	3270	(--)	(--)
Витрачання на надання позик	3275	(279897)	(461560)
Інші платежі	3290	(--)	(--)
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295	-159636	-135284
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності Надходження від: Власного капіталу	3300	--	--
Отримання позик	3305	1060807	1377896
Інші надходження	3340	146	--
Витрачання на: Викуп власних акцій	3345	(--)	(--)
Погашення позик	3350	1422136	1194759
Сплату дивідендів	3355	(--)	(--)
Витрачання на сплату відсотків	3360	17053	(12757)
Інші платежі	3390	(--)	(--)
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	-378236	170380
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400	-5096	-59462
Залишок коштів на початок року	3405	26781	82764
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	-2709	3479
Залишок коштів на кінець року	3415	18976	26781

ДОДАТОК И

Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» на «31» грудня 2022 р. , тис. грн.

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи Нематеріальні активи	1000	--	--
первісна вартість	1001	--	--
накопичена амортизація	1002	--	--
Незавершені капітальні інвестиції	1005	43101	39250
Основні засоби	1010	1087658	1037236
первісна вартість	1011	1960098	1941620
знос	1012	872440	904384
Інвестиційна нерухомість	1015	--	--
Довгострокові біологічні активи	1020	--	--
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	--	--
інші фінансові інвестиції	1035	84140	84140
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	--	--
Відстрочені податкові активи	1045	--	--
Інші необоротні активи	1090	--	--
Усього за розділом I	1095	1214899	1160626
II. Оборотні активи Запаси	1100	182658	163148
Виробничі запаси	1101	116302	65486
Незавершене виробництво	1102	15154	8841
Готова продукція	1103	50169	88533
Товари	1104	1033	288
Поточні біологічні активи	1110	--	--
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	157015	140811
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	12078	24332
з бюджетом	1135	56259	51911
у тому числі з податку на прибуток	1136	10686	10686
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	24955	39512
Поточні фінансові інвестиції	1160	--	--
Гроші та їх еквіваленти	1165	18976	279
Готівка	1166	8	4
Рахунки в банках	1167	18968	275
Витрати майбутніх періодів	1170	--	--
Інші оборотні активи	1190	22152	9084
Усього за розділом II	1195	474093	429077
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	--	--
Баланс	1300	1688992	1589703

Продовження ДОДАТКУ И

Пасив	Код рядка	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	15516	15516
Капітал у дооцінках	1405	606507	606507
Додатковий капітал	1410	--	--
Емісійний дохід	1411	--	--
Резервний капітал	1415	3879	3879
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	452393	283777
Неоплачений капітал	1425	--	--
Вилучений капітал	1430	--	--
Усього за розділом I	1495	1078295	909679
II. Довгострокові зобов’язання і забезпечення Відстрочені податкові зобов’язання	1500	131042	131042
Довгострокові кредити банків	1510	--	--
Інші довгострокові зобов’язання	1515	--	--
Довгострокові забезпечення	1520	--	--
Цільове фінансування	1525	--	--
Усього за розділом II	1595	131042	131042
III. Поточні зобов’язання і забезпечення Короткострокові кредити банків	1600	236478	284161
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов’язаннями	1610	--	--
товари, роботи, послуги	1615	16263	52873
розрахунками з бюджетом	1620	1898	--
у тому числі з податку на прибуток	1621	--	--
розрахунками зі страхування	1625	1815	--
розрахунками з оплати праці	1630	6761	1034
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	188115	194849
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	95	5
Поточні забезпечення	1660	10831	11918
Доходи майбутніх періодів	1665	--	--
Інші поточні зобов’язання	1690	17399	4142
Усього за розділом III	1695	476655	548982
IV. Зобов’язання, пов’язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	--	--
Баланс	1900	1688992	1589703

ДОДАТОК К

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2022 рік

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	175338	2913763
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(142192)	(2550278)
Валовий: прибуток	2090	33146	363485
збиток	2095	(--)	(--)
Інші операційні доходи	2120	28427	36421
Адміністративні витрати	2130	(24975)	(104437)
Витрати на збут	2150	(28773)	(163013)
Інші операційні витрати	2180	(101224)	(27035)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	--	105421
збиток	2195	(93399)	(--)
Дохід від участі в капіталі	2200	--	--
Інші фінансові доходи	2220	96	443
Інші доходи	2240	--	18834
Фінансові витрати	2250	(7601)	(16668)
Втрати від участі в капіталі	2255	(--)	(--)
Інші витрати	2270	(67712)	(3081)
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	--	104949
збиток	2295	(168616)	(--)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	--	-24321
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	--	--
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	--	80628
збиток	2355	(168616)	(--)

Продовження ДОДАТКУ К

II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	--	--
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	--	--
Накопичені курсові різниці	2410	--	--
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	--	--
Інший сукупний дохід	2445	--	--
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450		
Податок на прибуток, пов’язаний з іншим сукупним доходом	2455	--	--
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	--	--
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	-168616	80628

III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500	149049	1889741
Витрати на оплату праці	2505	35389	161004
Відрахування на соціальні заходи	2510	8053	34709
Амортизація	2515	37494	36582
Інші операційні витрати	2520	99778	274276
Разом	2550	329763	2396312

IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600	--	486400
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	--	486400
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	--	165.76
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	--	165.76
Дивіденди на одну просту акцію	2650	--	--

ДОДАТОК Л

Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)

ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» за 2022 рік, тис. грн.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності Надходження від: Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000	236416	1522425
Повернення податків і зборів	3005	21497	323547
у тому числі податку на додану вартість	3006	21497	323547
Цільового фінансування	3010	1096	19
Надходження від отримання субсидій, дотацій	3011	--	--
Надходження авансів від покупців і замовників	3015	22936	1241527
Надходження від повернення авансів	3020	1023	408
Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	3025	96	443
Надходження від боржників неустойки (штрафів, пені)	3035	14	1130
Надходження від операційної оренди	3040	3264	8275
Інші надходження	3095	--	6724
Витрачання на оплату: Товарів (робіт, послуг)	3100	(111146)	(905962)
Праці	3105	(34410)	(125517)
Відрахувань на соціальні заходи	3110	(10124)	(34262)
Зобов’язань з податків і зборів	3115	(8129)	(86203)
Зобов’язання з податку на прибуток	3116	(--)	(51823)
Зобов’язання з інших податків і зборів	3118	(924)	(34380)
Витрачання на оплату авансів	3135	(93830)	(1408757)
Витрачання на оплату повернення авансів	3140	(303)	(4949)
Інші витрачання	3190	(--)	(6075)
Чистий рух коштів від операційної діяльності	3195	28400	532776
II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності Надходження від реалізації: фінансових інвестицій	3200	--	--
необоротних активів	3205	--	412
Надходження від отриманих: відсотків	3215	--	--
дивідендів	3220	--	--
Надходження від деривативів	3225	--	--
Надходження від погашення позик	3230	3400	208610
Інші надходження	3250	--	--
Витрачання на придбання:	3255	--	(52478)

фінансових інвестицій			
необоротних активів	3260	(2215)	(36283)
Виплати за деривативами	3270	(--)	(--)
Витрачання на надання позик	3275	(18100)	(279897)
Інші платежі	3290	(--)	(--)
Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	3295	-16915	-159636
III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності Надходження від: Власного капіталу	3300	--	--
Отримання позик	3305	--	1060807
Інші надходження	3340	--	146
Витрачання на: Викуп власних акцій	3345	(--)	(--)
Погашення позик	3350	(23629)	(1422136)
Сплату дивідендів	3355	(--)	(--)
Витрачання на сплату відсотків	3360	(6553)	(17053)
Інші платежі	3390	(--)	(--)
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	3395	-30182	-378236
Чистий рух грошових коштів за звітний період	3400	-18697	-5096
Залишок коштів на початок року	3405	18976	26781
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410	--	-2709
Залишок коштів на кінець року	3415	279	18976

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Коноваленко Олег Юрійович, студент 2 курсу, денної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», освітньої програми «Фінанси і кредит», адреса електронної пошти olegko87@gmail.com, підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Особливості формування витрат на ПрАТ «Пологівський олійно-екстракційний завод» та оптимізація їх складу» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлен;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ О.Ю. Коноваленко